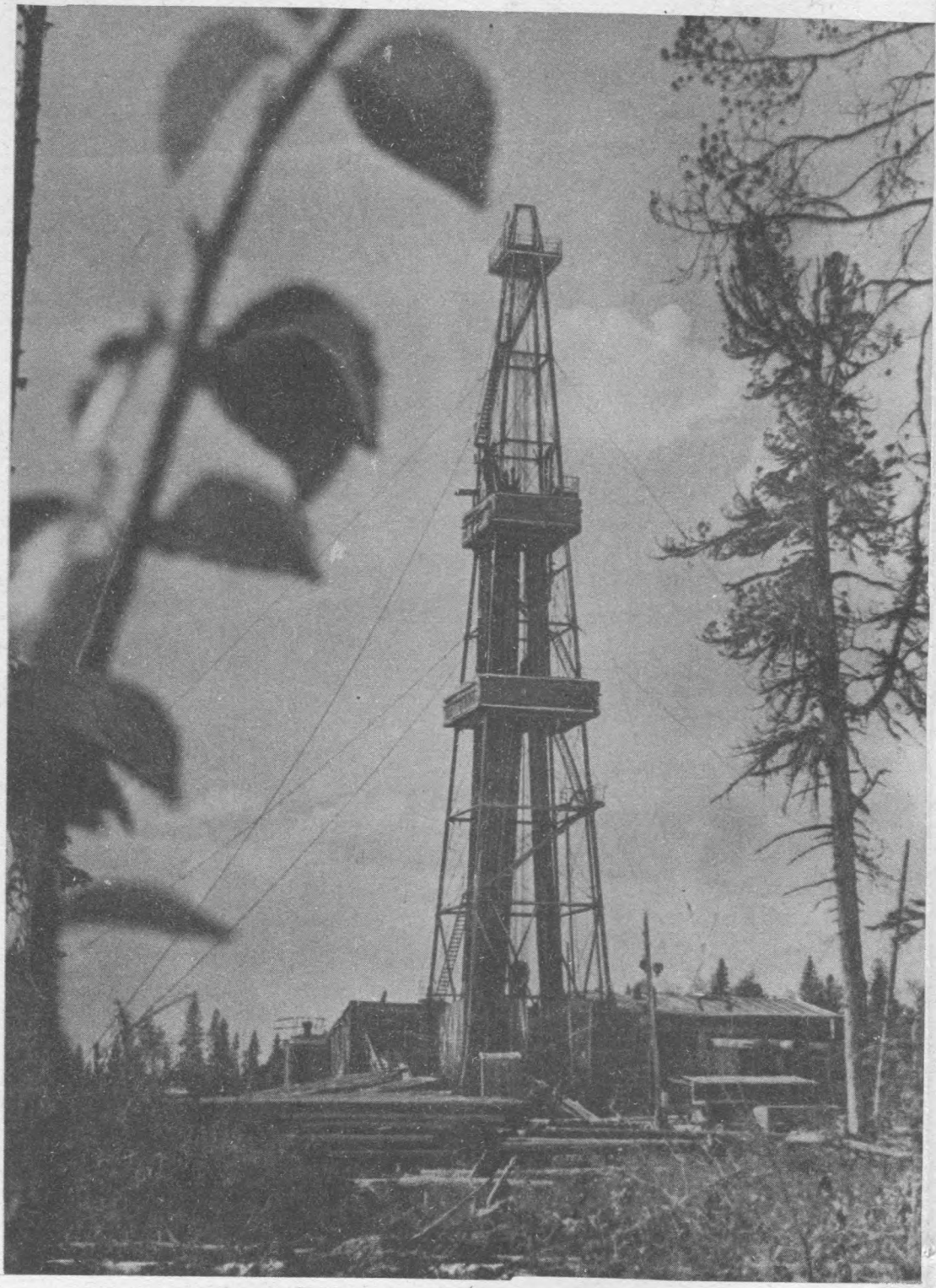

Войвыв кодзув

8
АВГУСТ
1979

Вуктылын медся пыдiӧдз писькӧдӧм буровӧй.

Снимайтiс В. Ячменев.

Войвыв кодзув

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННӦЙ ДА ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКӦЙ ЖУРНАЛ

ЛЭДЗӦ КОМИ АССР-са ПИСАТЕЛЬЯСЛӦН СОЮЗ

ПЕТӦ 1926 ВОСЯНЬ

8

АВГУСТ

1979

СЫКТЫВКАР

ТАЙӦ НОМЕРЫН

Геннадий ЮШКОВ. Чугра (романлӧн мӧд юкӧн) 3

Александр МАЛЬЦЕВ. «Видзьяс мыссьӧны тувсовъя ваӧн...» Гожся войын (кывбуръяс) 30

Миян гӧстьяс — коми-пермякъяс

В. ПАХОРУКОВА. Вокъяслӧн литература йылысь 31

Федор ИСТОМИН. Отир песняэз. Галина БАЧЕВА. Коми мулӧн ныв. Нина ИСАЕВА. «Кин висьталіс...» Василий КАЛИН. Виль морт йылісь. Виталий ПЕТРОВ. Мамӧлӧ. Николай ХОЗЯШЕВ. Асывлӧн вын. Леонид НИКИТИН. «Гортсянь неылын кыкӧн...» Петр ЧУГАЙНОВ. «Уннялӧ пурга крут керӧсын...» (кывбуръяс) 32

Валериан БАТАЛОВ. Крымса серпасъяс . . 36

Публицистика

Иван ТОРОПОВ. Ловзьӧм эжа 38

В. П. ИВАХНЕНКО. А заводитчыліс тадзи... . 47

Александр УЛИТИН. Олӧмсӧ сиис авиациялы 52

Геннадий Федоровлы — сизимдас арӧс . . . 54

Сергей МОРОЗОВ. Крут керӧс йылӧ кайӧм . 55

Серамбана гижӧдъяс

Александр МАТЮШКИН-ГЕРКЕ. Ёртъяс. Адзысьлӧм. Медводдза висьт. Инвентаризация 60

Владимир КРАСНОПЕРОВ. Ӧти повесть йылысь 63

СЕВЕРНАЯ ЗВЕЗДА

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ
ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

ОРГАН
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
КОМИ АССР

Главный редактор П. Шахов

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

А. Ванеев, М. Игнатов, Н. Куратова, В. Попов, С. Попов,
С. Раевский, И. Торопов *(зам. главного редактора),*
Г. Юшков.

Быдмö Усинск.

Снимайтіс В. Ячменев.

Геннадий Юшков

ЧУГРА

Романлӧн мӧд юкӧн

11

Ӧти лӧгалӧмсьыс Стакей вылӧ сьӧдмис Виринеялӧн вирыс. А нӧшта повны коліс Стакейсьыс: бара ыджыдад воис да, дерт нин, оз сет овны сылы, быд ногыс йӧртны кутас.

Тӧвся ош кодь гырд синма, узян нисьӧ олан, коллялісь Виринея лунвойсӧ, гежӧда петавліс керкасьыс. Ошкӧс моз жӧ и пальӧдіс сэсся сійӧс гырыся тёпкӧдчысь войтваыс.

Арсяньыс, Самаринкӧд лэптылӧмсянь, видзӧдлытӧм вӧлі пыжыс, Виринея босьтіс зыр да лэччис Печора дінӧ. Сэки, кымыньтӧм пыж вывсьыс уль лымсӧ зыртігӧн, бертовтчис вежӧрас сьӧкыд мӧвп: мунны эськӧ кытчӧкӧ Горвадінсьыс.

Эз на дзик пыр сетчы Виринея тайӧ мӧвпыслы, но и мынтӧдчысьсӧ эз нин вермы сыысь, сибӧдіс вочасӧн сьӧлӧм дінас. Ва воссигкежлӧ мӧвпыс пӧжсис кольк моз да кӧсйӧмӧ пӧри.

Бурӧн и чиршӧдлӧмӧн колис Ардальонӧс горт овны, а ачыс пуксис пыжӧ да вӧрзис Печора катыд. Кыті пелысӧн, кыті зібъясьӧмӧн, ойдӧм сёнъясті весьтасавліг, катіс Ленва вомӧдз, кежис сэтчӧ.

Виж быгъя да комбыля гыа, бытьӧкӧ эз визувт, а помтӧма усис кыськӧ Ленваыс, зутшйӧдліс пыж пыдӧсас. Но ӧні Виринеяӧс нинӧм нин эз сувтӧд. Сӧмын пӧсь ва юыштны да унсӧ-мудзсӧ веськӧдыштны петавліс пыжсьыс.

Джуджыд кырта йылын тыдовтчыліс Югыд-Ляга сикт, и вӧлись Виринея кутіс нёджъявны ю пӧлӧнъяссӧ. Вывті ылӧ йӧзсьыс овмӧдчыны сылы эз жӧ вӧв окота. Да и эбӧссьыс нин усьны кутіс.

Сьӧд трундаысь ляпкыдик кыркӧтша вӧлі водзӧсӧ. Пӧрӧм сора жебиник козъя вӧр да кольӧм вося чегъясьӧм гумъяс содтӧд мисьтӧммӧдісны юлысь кыкнанладорсӧ. Но, тӧдӧмысь, и кос ванас джуджыд вӧлі таті Ленваыс, сы вӧсна мый ку-

---

Романлысь воддза юкӧнсӧ йӧзӧдӧма журналлӧн 1978 вося 5—9-ӧд №№-ын.

зяла, вӧр вежсьытӧдзыс, дзулькӥӧн пуисны вабергачьяс.

Куим чукыль на катіс Виринея, кытчӧдз пожӧма нырд эз петкӧдчы. Неыджыд ю, вӧлӧмкӧ, усьӧ Ленваас, да сійӧ и артмӧдӧма нырдсӧ. И весьтасыс, Ленва сайыс, гажа вӧлі: кыддза рас сэні еджыдаліс восьса на пучеръяснас.

Чеччис Виринея пыжсьыс, кайис нырд йылӧ, и юрсиыс сувтліс повзьӧмысла. Шонді инманінсьыс турунзьӧм эжасӧ кодкӧ выльӧн на косявлӧма, сӧмын лёк ногӧн, и вежӧртіс, мый ош, буракӧ, лёльӧ корсьӧма.

Сьӧлӧмыс тігӥысис на, но Виринея воськовтӧдаліс асьсӧ водзӧджык да уськӧдліс синсӧ чашйӧм му вылӧ: лыа сора сёйӧд муыс лӧсьыда тӧдчӧдіс ош кок туйсӧ. И яг бӧжас, видзӧдліс да, уджалӧма ошкыс, пузувтӧма важ, гӧрдӧдз нин сісьмӧм мыръяссӧ, кодъяс кольлӧмаӧсь кодлӧнкӧ пӧрӧдчӧм бӧрын.

Тшыг тувсов ошкыд, гуръялӧ нёпкысьӧм кынӧмыс, и, дерт, бара волас лёльӧтӧ корсьны. Но пармаыс помтӧм-дортӧм, татшӧм эжаыд сылы бара на кыськӧ сюрӧ, а татысь Виринея некытчӧ нин оз вӧрзьы. Сылы овны жӧ колӧ.

Со керка вӧрыс, со муыс да виддзыс, со чери вӧлӧгаыс, сӧмын эн дышӧдчы, а босьтас да эновтчас тайӧ нырдсьыс? Оз бара-й! Кӧть мед сюра дявӧлыс локтас да вӧтлыны кутас, оз сетчы нинӧм вылӧ, ассьыс водзджык юрсӧ кералас, сюра дявӧлыслысь!

Катліс Виринея пыжсьыс кӧлуйсӧ, чукӧртіс ягсьыс лӧп-ёгсӧ да биасис, нуръясис сола черйӧн да нянь торйӧн, веськӧдіс горшсӧ пӧсь ваӧн и босьтчис уджӧ. Медводз нетшкис посни пожӧм понӧльсӧ, сэсся вужъяссӧ черӧн сапкӧдлӧмӧн перъяліс гырысьяссӧ, паськыда кушмӧдіс нырд йывсӧ. Та бӧрын коканӧ кутчысис. Долыдмыштіс весигтӧ сыысь, мый ошкыс быттьӧ отсалыштӧма нин сылы.

Гашкӧ, вой шӧрӧдз, синмыс дульсмунтӧдз мырсис Виринея. Лешсьӧмысла кынӧм нюкрӧдлӧмсӧ эз сэтшӧма кыв. Мед оз ыркӧд пӧсялӧм вывсьыс, лажыньтчис би дорӧ, коді лаймалӧ вӧлі, но шоныдсӧ бура на сетіс. Чайтіс личӧдыштны ловсӧ да вӧлись нин пестыны бисӧ вой улас, лыс вольпась лӧсьӧдны и, дерт, сёйыштны.

Эз и тӧдлы коръя вугыртсьӧма. Йирмӧгысь садьмис Виринея, ымӧстіс нориника чӧскыд унмыс орӧмысь и сэки жӧ кыліс шаркӧдчӧм. Ӧдйӧ лоис кок йылын! Но руд на вӧлі син водзас, а ыліджыкыс, вӧр пытшкыс, и дзик пемыд. Сӧмын Ленва весьтын лӧзъюгыд ӧшаліс.

Уси тӧд вылас, мый кокансӧ кытчӧкӧ матӧ пуктыліс. Ляпкӧдчыліс да кималаснас корсис сійӧс, а синсӧ эз нин вештыв сы весьтысь, кытчӧ кӧлуйсӧ ректыліс. Сьӧд вуджӧр сэні быттьӧкӧ гӧвкъяліс.

Кыкнан киас босьтіс Виринея кокан воропсӧ, вӧйысь моз чорыда шамыртіс, лэптіс вылӧджык, дась сапкыны мый вынсьыс, и воськовтіс кымыньскӧ. Вуджӧрыс сетчыштіс жӧ сылань и ошкӧ пӧри, чуш-чуш вӧчис нырнас да шкорӧбтіс, быттьӧкӧ дон пӧим вылӧ ва киссьыштіс.

Ляпмунлі Виринея, кокан тышкыс весиг пельпомас дойӧн инмыліс. Ош бара чушкис да сылань сетчыштіс, тадзикӧн повзьӧдлӧмӧн кӧсйис, буракӧ, пышйӧмӧдз сійӧс вайӧдны, медым бӧрсяньыс нин вувзьысьны да патравны. Но мӧдысьтӧ Виринея эз нин ляпмунлы, измӧдчис сэтшӧма, мый некыт эз вӧрзьыв сылӧн.

Сулалісны да виччысисны, кодныс водзджык уськӧдчасны. Сэсся ош кыскыштіс сьылісӧ да лэдзчысьыштіс бӧр кокъяс вылас. Чеччыштны сы вылӧ лӧсьӧдчӧмӧн и чайтіс Виринея, бокша ырыштчис коканнас, медым пель вуждінас веськавны. А ош эз тойыштчы, дзӧрнясьыштіс, быттьӧ вӧйны кутіс, пескыльтчис бӧрвыв да кыккокйыв воштысис пемыдас.

Ачыс эз нин тӧд мыйла, лёк горшӧн горӧдіс Виринея. И дзик пыр казяліс, кутшӧма лои сылы кокньыджык. Котӧртіс видзӧдлыны, мыйся пакӧсть вӧчис ошкыс. Йӧра вольӧн вевттьылӧм кӧлуйыс вӧлі инын, ичӧт пестерсьыс ӧтдор, кытчӧ ид да зӧр кӧйдыс пуктыліс торъя рузумъясӧ.

Бокысьджык аддзысис пестерыс, орйӧдлӧм да дульӧсьтӧм лапӧда.

Абу гӧгӧрвоӧма ошкыс йирыштны лапӧд кӧвсӧ, а мырдӧн на нырсӧ сюйлӧма паськӧдӧм костӧдыс, курчалӧма да няклялӧма зӧр кӧйдыса рузум ёкмыльсӧ. Зэв нин ки тыр-мӧд сёйӧма зӧрсӧ, и эз на ковмы Виринеялы кутчысьны шогысла юрсиас.

Ылӧдз нин эськӧ, колӧкӧ, пышйис ошкыс, но мед кывлас на да вунӧдас сэсся татчӧ туйсӧ, Виринея лыйис пемыдас. Бура дыр ветліс лыйӧм шыыс да Ленва ковтысӧд нин воис бӧрсӧ йӧлӧганас. И кыньӧм сюмалӧм тшӧтш быттьӧкӧ вайис Виринеялы. Уськӧдчис сійӧ биасьлӧминас, кинь гырся кымынкӧ ӧгыртор сюри на кӧдзалӧм нин пӧимсьыс.

...Сизим вой узис Виринея. Сы мында кокаліс нырд йывсӧ, мый некытчӧ эз тырмы этшаник кӧйдысыс. Керка места лӧсьӧдіс, нёль кыз пожӧм пӧрӧдіс да кырссис ӧблӧжка вылӧ, изъяс катліс Ленва дінысь керка ув пельӧсъясас пуктыны. И сёй на корсис да перйис пач вартны.

Сё майбыр аслыд уджавны! Мед, рудзалӧма кӧ нин ки-кокыд и кочӧг бытшкӧ, дулльыд вомад везъясьӧ, и юрыд путкыльтчӧ! Мед сӧмын синмыд оз повзьы! Лолыштан сэки да бара на асьтӧ зэвтӧдан, и бара на кыськӧ эбӧсыд локтӧ, дугдӧны емавны чӧнӧръясыд, дугдӧ кывны сьӧлӧм діпкӧмыд. Шоммыштӧм да кода лоӧм чужваысь быттьӧкӧ гажъялан, кор аслыд уджалан!

Тшӧктісны кӧ да повзьӧдісны кӧ нӧшта, юртӧ пӧ кералам, эз эськӧ Виринея татшӧматӧ жугӧдчы, бурджык сетіс юрсӧ керавны, мед мынны увтыртӧмсьыс. Не сэтшӧма таладор югыдыс — быдӧн коркӧ быран татысь, кор енмыс урчитӧма,— кутшӧма ас пайысь олӧмыс сылы муса, кыдзи тай узигад чужъясян, дзескыд кӧ.

Шонді водзын очсалысь кань моз кывтіс Виринея, небыдика корсюрӧ бӧжыштліс пыжсӧ. Ывлаыс оняліс, визулыс кылӧдіс, катлӧмыс лючки лои, вот и шойччӧдіс сьӧлӧмсӧ. Удзӧдӧм унмыс сӧмын дӧзмӧдчис, но и мед.

Войколӧн воис бӧрсӧ Горвадінӧ. Ёнтыштліс сьӧлӧмыс вомын юрын, кор тыдовтчис чужан сиктыс: быттьӧкӧ абу нин татчӧс, а могӧн кыськӧ кылӧдчӧ. Сэсся эськӧ лӧнис, кылӧ, сьӧлӧмыс, да синваыс доршасьны кутіс. Нёровтчыліс пыжсяньыс да пожъяліс чужӧмсӧ кӧдзыд Печора ванас, шуис «благӧслови, господи», и сувтіс синваыс.

Ӧдӧб вылысь сатшкысис Виринеялӧн пыжыс кыркӧтшувса лыаӧ, и сэки жӧ кыркӧтш йылас мыччысис Стакей, тугъя вӧня лӧз дӧрӧма, сьӧд ной гача, волялан сапӧгъяса. Пызан сайысь на муртса, буракӧ, чеччӧма, черинянь зӧбгӧма, гурйысис ӧні кывнас вомкӧтшъясас.

— Абу ӧмӧй тувсов Миколa талун?— наяна юаліс Стакей.

— Гашкӧ,— нурбыльтіс Виринея.

— Он пов грексьыс, уджалан?

— Грексӧ мед господьыс юасьӧ. Дзоньвидзаӧн на со гортӧ вайӧдіс. Сідзкӧ, ме дор на шондібан.

— А кытчӧ нӧ эськӧ ветлін?

— Из сайӧ. Йӧгралы гӧтыр вылӧ вӧзйысьны. Лок, шуис. Уль яй сёйны пӧ велӧда, да нянь оз ков.

— Кыдз кужан. Вештысь сӧмына,— чиктыліс Стакей.

— Мыйысь вештыся?— падмыліс, а сэсся пузис Виринея.— Мый ыджда гӧрд чери керкаысь нуин, да век на тэныд этша?

— Йӧз ваысь тэ сійӧс кыйин. А ӧні няньсьыд вештысь. Аслад пайысь.

— Кутшӧм пайысь?

— Эз нӧ пеж чукӧрыс юклы меньсьым мырддьӧмсӧ?

«Ачыд эськӧ тэ медыджыд пежыс!»— луддзис Виринеялӧн кывйыс шуны тайӧс, но эз лысьт. Шердйис-тӧлӧдіс мӧвпнас став овмӧссӧ, мый эськӧ сэтысь вӧзйыны Стакейыслы, мед нин кыдзкӧ мынтӧдчыны сыысь.

— Пес чипас эм карта сайын, вит сыв. Босьт.

— Зэв тай дона тэнад пескыд. Пескыд ӧд... со тай вӧрыс! Огӧ на Ерусалимын олӧй!— нюмыртчыліс Стакей.

— А мый нӧ эськӧ тэныд колӧ?

— Шулі тай коркӧ чӧс туйтӧ.

— Тасасяс горшад!

— Сідзкӧ и, аслыд тасасяс сійӧ няньыс! Печора кывтыдыс кытчӧдзкӧ воан на, кутшӧмкӧ лыа бӧжӧдз, а катыдыс он!

— Со тэныд, войдурлы!— петіс пыжысь, кыкнан кисӧ шамыртіс да вылӧ лэптылӧмӧн колскис воча Виринея.— Босьтан кӧ, босьт пес чипассӧ. Пывсянӧс на содта, мед нин тӧдчылас ад горшад. А он кӧ ӧд... менам эм жӧ лов перъяныд!— кыскис пыж нырысь, кӧлуй улысь, зарадитӧм пистонка-пищальсӧ.— Шу медбӧръяысь, мый шуан!

— Мед тэ ног лоӧ,— нурбыльтіс Стакей.— Но кок пӧвнад сэсся он жӧ лысьт тувччыны менам йӧрӧ, он кӧ мун татысь!

— Вот и сёрнитчим,— кайтіс Виринея да волысаліс пищальсӧ.

Вежон мысти, кор ваыс Печораын усис пӧтшваӧдзыс да воссялісны бечевникъясыс, волытӧм вылӧ нин петіс Виринея Горвадінысь. Ардальонӧс верзьӧмӧдіс вуж доддьӧ доддялӧм вӧлыс вылӧ, а ачыс, нопъя, нуӧдіс дом помысь мӧссӧ, код бӧрся вӧтчис куканьыс. Нӧшта ловъя лов, понйыс, шуръяліс бӧрӧ и водзӧ.

А юӧд куим тыра пыжӧн — кыті зібъясьӧмӧн, кыті бечеваӧн кыскысьӧмӧн — катісны отсасьысьяс, дзонь дас морт. Кодлы керкасӧ, кодлы видз-мусӧ, кодлы чӧс туйсӧ, кодлы пуа кӧлуйсӧ — ставсӧ, мый эз позь сӧвтны пыжӧ ли эз вӧв сэтшӧм жаль кольнысӧ, сеталіс Виринея сы весьтӧ водзӧсӧн, медым сылы выльлаас ӧдйӧджык керка да пывсян лэптісны, видз-му ректісны, чӧс кызь кымын кӧть вӧчисны панас вылас.

Арнас, лым-бобув лэбалігӧн, бара нин тырвыйӧ олысьӧ пуктіс асьсӧ Виринея: керкаа и пывсяна, туруна и песка, черна и яя, тшака и вотӧса. Няньысь сӧмын тшыгӧм вӧлі, но бур вӧлӧганад кыдзкӧ да мыйкӧ век нин позьӧ бергӧдчыны, вуджны восӧ, а сэсся бара ен.

Дерт, дільмкмунлывлі на сьӧлӧмыс Горвадінысь, сэтчӧс вӧр-васьыс гаж быромысь, дась овмӧссӧ эновтӧмысь, но ӧні тайӧ эз нин суктӧд вирсӧ. Мойдын моз «ас кар вылын ачым ыджыд» лои Виринея, а мый овлӧ таысь бурджыкыс таладор югыдас?

Тӧвся туй сувтӧм бӧрын чӧсмис Виринея лэччывлыны Югыд-Ляга сиктӧ. Доддяласны вӧвнысӧ вуж доддьӧ, пуктасны турун, пуксясны небыда эня-пиа и шурк воасны. Асьныс-ӧ сэсся ветласны кодлыкӧ песла ли турунла, ли вӧвнысӧ сӧмын сетласны, шуам, кер петкӧдны, а нажӧткаыд локтӧ. Кыскасян додь и вӧралан нарт, ыджыд тыра ыж и дӧра пома — ӧдйӧникӧн мыйсӧ эз вай вӧлыс!

Некутшӧм мӧд олӧм вылӧ эз нин эськӧ ышты Виринея, весиг Стакей вылӧ лёкалан руыс разаліс, видзчысяна полӧмыс сыысь сӧмын и кольштіс кӧнкӧ лов пыдӧсас. Но лэччис ӧтчыд Югыд-Лягаӧ, дзирыд лымъя лунӧ, и висьталісны сылы, мый бара гӧрд олӧм пуксьӧма, а Стакейлӧн пӧ и дукыс нин абу Горвадінын: этапалӧмаӧсь кытчӧкӧ.

Вӧйысьлӧн медбӧръяысь петкӧдчылӧм кодьӧн и лои важ олӧмас косавлӧмыс, еджыд воыс тайӧ. Тӧдӧма кӧ вӧлі, мый тадзи бергӧдчас олан дырыс, вӧрзис ӧмӧй эськӧ Виринея гортсьыс? Дерт, эз. Кӧть бӧр лэччы Горвадінас, но кытчӧ ӧні сэні овмӧдчан да паськӧдчан? Медся на бур тані нин коркӧ синсӧ куньны, бӧръяысь лолыштны да. И некытчӧ нин татысь оз вӧрзьы сійӧ, нинӧм вылӧ!

Ен сыкӧд, зэв на и руж пуксис гӧрд олӧмыс Виринеялы. Быттьӧкӧ шегйӧн сійӧ ворсышталіс гӧрд олӧмыскӧд да ичӧтикаӧн век воышталіс сылысь.

Асьныс эня-пиа пурисны-уджалісны, кытчӧ мый удитлісны, да и йӧзӧс на медавлісны, медтыкӧ вӧчныльӧсьӧдны, мый вылӧ вежныс петіс, мый кынӧм сюмалӧм кодя коліс налы: ректас дінӧ ректас содтісны выль видз-му улӧ, кузь да джуджыд вис писькӧдісны Ленва сайса баддьӧсь тыкӧлаӧ, медым тувсов ванас унджык чери пыраліс сэтчӧ кульмынысӧ да унджык и шеді виссӧ тупкӧм бӧрын, кыксёдз нин вайӧдісны чӧс лыдсӧ воысь-во нюжӧдан чӧс туй вылас. И некод эз шулы, тырмас пӧ сэсся. А кодлыськӧ ӧмӧй зыртӧ таысь муссӧ?

Эз нин эськӧ дзескӧд мыйӧнкӧ, воча на локтіс гӧрд олӧмыс. Пасьтала на, шуам, веж гожӧм, пон оз увтыштлы кӧнкӧ вӧрас, а морт нин воӧма вӧлӧсьтысь да ветлӧдлӧ керкаысь керкаӧ, юасялӧ-пасъялӧ дуллялӧм карандашӧн, коді уна-ӧ сьӧла да ур ку кӧсйысьӧ арбыднас вай-

ны, пуля-порок водзвыв вӧзъялӧ. И оз чиркав сэсся Чердінса купеч моз, а тырвыйӧ мынтысьӧ, мыйӧн окотитан босьтны кыйдӧс донтӧ: няньӧн ли, кӧрта кӧлуйӧн ли, роч паськӧмӧн ли.

Во квайт личыда оліс Виринея, весиг некытчӧ сійӧс эз манитлыны, быттьӧкӧ эз и тӧдны бура вӧлӧсьтса Сӧветас, эм-ӧ абу сійӧ му вылас. Юалісны кӧ, мыйӧнкӧ торъялӧ оз гӧрд олӧмыс важсьыс, ӧтитор эськӧ и сяммис висьтавны Виринея: эн дышӧдчы да юрӧн ов, а вӧр-ваыс паськыд, быдӧн на тӧран, и ошкысь ӧтдор некодысь ӧні повны — вот тэныд и гӧрд олӧм.

Кывсьыліс эськӧ, мый налог кутӧмаӧсь сюявны, сьӧмӧн мед вештысин, и уджӧдӧны пӧ на содтӧд, но Виринея кыдзкӧ бокӧ на кольліс татшӧм дзескӧдӧмсьыс. Но сэсся и сыӧдз судзӧдчисны, печата чорыд кабала вылӧ выль сэтшӧм кабала кутісны вайны. И он лысьт шуны, ог пӧ мынты ли ог пӧ мун сійӧстӧ вӧчны.

Югыд-Лягаысь Яков, кодӧс коркӧ узьтӧдіс-вердіс Виринея, турун на сетыштіс вӧлыслы, мед нин воас гортас, ваяліс Сӧветыслысь кабалаяссӧ. Комбедысь шленӧн висьтасис сійӧ, Яковыс, быдтор тӧдысьӧ да вежӧртысьӧ пуксис. А, гашкӧ, и велӧдісны сійӧс Сӧветсяньыс, кыдзи сёрнитны, пырас кодкӧ ордӧ да. Сё дӧмаса гача, шойданник кыскӧма, ульсалӧм нырула, ус ни тош на некытӧн, а вомыс быргӧ нин уреслӧн.

Коркӧ пожъясьӧ вӧлі Виринея и кыліс пыжӧн катысьӧс: гольскӧ сӧмын кӧрт пома зібнас Ленва дорӧсӧ. Сэсся Яковӧс пыр и тӧдіс, мыйӧн мыччысис чукыль сайысь пыжыс.

— Бара кӧ нин налог ваян-а?— городіс Виринея, эз нин вермы вичысьны пыжалысь матысмӧмсӧ.

— Бара!— воча городіс Яков да нӧшта шпыньмуніс на.

— Косьышта вот этайӧ изнас!— копыртчыліс Виринея, но изтӧг на лыбӧдчис.— Теш тэныд?!

— А мый нӧ ме, мӧдарӧ шуа, ог, мися, вай?— дольыштіс Яков да сувтӧдіс пыжсӧ Виринея весьтӧ, пыксис зібнас, мед оз кылӧд визулыс.

— Пом эз кут воны!— шӧпкыштіс Виринея.— Водзӧсасьлі али мый ме Сӧветыслысь? Али шышкалі мыйкӧ сылысь, да нэмӧс сэсся мынтысьны колӧ?

— Он нӧ видз-му уджав, йӧзӧс медавлӧмӧн на? Он нӧ курав вӧрсьыс и васьыс?— вомаліс Яков.

— Сьӧлыштa шыжӧн, да абу! Ме нӧ дась вылӧ татчӧ локті?

— Дась вылӧ кӧть эн, а кытчӧ шондіыс инмӧ и кытчӧ оз инмы — ставыс ӧні Сӧветлӧн. А тэныд эськӧ мед ош моз гос чӧжны, а йӧз водзас пыстаӧ пуксьыны, быттьӧкӧ кымынкӧ гагйӧн и пӧтлан. Паськыд на горшыд!

— Лыя сякварӧс, кайла пищалла да!

— Лый, кытчӧ сэки ачыд воан-а.

— А, ноко, мый ме да кодлысь горшалі? — чеччыштліс Виринея, быттьӧкӧ ӧгыр вылӧ куш кокнас тувччыліс.

— А коді нӧ Ниа нӧрыссьыс йӧгра Тэнясӧ вӧтліс, эн тэ?— скӧр сора серамсӧ кутыштӧмӧн киргыштіс Яков.

— Дас пунт вый ме сылы сеті! Дзонь пуд сукар на дай!. Сюра* и.

— Сетӧмыд и эм, сӧмын джынсӧ, мый кӧсйысьӧмыд.

— А-а-а,— мыкталыштіс Виринея шӧйӧвошӧмысла,— а нинӧм миянлы тан йӧграсьыс, мед из саяс олӧны!

...Зэв лёк тод, вутшкӧсь да сімӧм ваа, гудыр-гадыр пӧрӧм пуяса, кузя нюжаліс рытыввывсянь асыввылӧ, и Виринея эз на сійӧс вуджавлы. Но ӧтчыд, чӧс туйсӧ кытшовтігӧн, кыпӧдіс пув ӧктысь дозмӧр котырӧс, и разі-пель лэбзьылӧм пӧткаясыс, видзӧдаліс да, ставныс лэччалісны кытчӧкӧ тод саяс.

Кыті чеччышталӧмӧн, кыті посйысьӧмӧн, вуджис Виринея тодсӧ и веськаліс ньывкӧс егырӧ, а сэтысь нин, кайыштіс да,— ниа пуяса гажа нӧрысӧ. Еджыд нитшка да тшӧтшамӧс, гулыдысла кув чунган шыа вӧлі нӧрысыс; Виринея кыскис козъянсьыс черсӧ да паськыда лӧсаліс ӧти ниа пу, ассьыс пассӧ сэтчӧ вӧ-

* С ю р а — косьтӧм рок.

чис — кузь визь да вомӧна кык визь.

Еджыд нитшкыс-ӧ эз сет быдмыны-сӧ ли мусиныс эз лӧсяв, шогмана вотӧс кор эз усьлы Виринеялы син улас, сӧмын тэсь пув кор сьӧдоват серӧн тыдавліс кӧнсюрӧ. Но ачыс нӧрысыс веж петкӧдліс: чужйыштан еджыд нитшсӧ, и еджговат жӧ лыа воссьӧ, югъялысь посни из сора нӧшта.

Муныштіс водзӧджык Виринея да вужля аддзис, а лыа чук вывсьыс пуртік туй, пож пасьта гурана, и гӧнъяс — вомӧна гӧрд сераӧсь и эзысь дорӧса сьӧдӧсь. Абу нин сідзкӧ ӧтчыдысь пуртікасьӧмаӧсь. И водзӧ эз нин вӧв сьӧкыд вежӧртны, кыдзи да мыйӧ: тодас дозмӧръясыс быдтысьӧны, гожӧмсӧ коллялӧны, арланыс тод эсыладорас петӧны, быдсяма вотӧснас чӧсмасьӧны, а таладорас, нӧрысас татчӧ, пуртікасьны волывлӧны, посни изсӧ тӧв кежлӧ чуль тырыс кокалӧны.

Медтыкӧ эськӧ некод на эз тӧд тайӧ гажа нӧрыссӧ, ловъя морт на эз октысьлы татчӧ, сэки эськӧ Виринеялӧн пасьтала лоӧ! Лӧсасиг-пасйысигтырйи восьлаліс сійӧ нӧрыс шӧрлань и друг чӧс аддзис ылысянь на. Кодкӧ быттьӧ ньӧръяліс сійӧс, тривксьӧдіс чӧс дінас, чукырзьыліс чужӧм вылас, лӧкысла муртса эз сапкы чернас плака кутан тассӧ.

Лӧкыс сэсся лӧньыштіс, и Виринея казяліс, мыйӧ абу комилӧн кодь чӧскыс: плакаыс дженьыд, дор пӧвъясыс абуӧсь, пезьдӧдан дзав пыддиыс бедь, абу весиг дзебыштӧма сійӧс лыаас. Дерт, йӧй пӧткаыс эм жӧ, буракӧ, а сюсьыс татшӧм чӧс улад оз пыр. Да оз и тӧр, ыджыджык чукчи кӧ. Эз на кывсьыв сэтшӧмторйыс, медым ловъя лов, мортысь кындзи, кытчӧкӧ мырдӧн ассьыс юрсӧ сюйис...

Водзӧ да водзӧ шавксьӧдіс Виринея нӧрысӧдыс. Дасысь унджык чӧс нин усьлі сылы син улас, а сӧмын ӧти чӧс улӧ вӧлі лямалӧма вийӧр, дженьыдик жебыник бӧжа на. Вильснитӧдіс Виринеяӧс дзӧрнясигас сэні, кульыштсис кузякодь нитшкыс, и ковмис кинас тапкӧдышталӧмӧн бӧр лючки пуктавны нитшсӧ, медым эз тӧдчыв сылӧн матыстчылӧмыс.

Тӧвру ыркъяліс, асыввыв пӧлыштавліс, но сэсся чужӧмас ыркнитліс йӧлӧга моз бергӧдчӧм тӧвруыс и тшын кӧр вайис сьӧрсьыс. Сувтовкерис Виринея да падъялыштіс, косӧм вылӧ бергӧдчыліс, но синъясыс эз нин кывзысьны сылысь: сэтшӧма коліс налы тайӧ нӧрысыс. Дерт, коми ногсаӧсь кӧ вӧліны чӧсъясыс, сэк эськӧ Виринея эз и лысьт татчӧдз локны, ӧдйӧджык бӧр вуджис тодсӧ. А кутшӧмкӧ йӧгра, тӧдӧмысь, татчӧ октысьысьыс, да сыысь али мый повны?

Муніс Виринея тшын кӧр вылас да кушинӧ петіс. Кӧр вольясысь зэвтӧм чом тшынасис сэні. Вӧлӧмкӧ, бӧрсяньыс пон вӧтчӧ, водзджык нин казялӧма сійӧс да кытшолӧн, кӧин моз гусьӧн, лӧсьӧдчӧма сылы мышку саяс. Эрыштіс понйыс, а сэсся и увтыштіс лёкысь, медым Виринея оз сибӧдчы чом дінас. А паныдавны эз лысьт мыйлакӧ.

Чомйысь йӧгра быйк петіс, кизьӧриник ус-тошка, гырд вом дора, коснас зымнитӧмӧн ӧлӧдіс понсӧ, копыр вӧчліс кияссӧ шевгӧдыштлӧмӧн да чилӧстіс горшсӧ кынталӧм зонка моз:

— Пася, рома!*

Овмӧдчис Виринея Ленва вожӧ, да сэксянь эз нин ӧтчыдысь аддзывлы йӧграяссӧ, кор найӧ гожӧмнас лэччывлісны Урал мусюр дорысь вежласьны. Коркӧ Ленва мӧдлапӧлас, ытшкытӧм на видз вылас, буретш керкаыслы панидӧн, сувтісны, чомъясьны кутісны, да ковмис Виринеялы пищальсӧ босьтлыны, вылӧ лыйны, мед вешъясны сэтысь. Мӧдысь сирасисны сы дінӧ, вӧвсӧ кутісны пойгыны-корны, да карнан ковмис босьтлыны, ырыштчывны.

Кутшӧмкӧ йӧй праздник лӧсьӧдӧмаӧсь, быть колӧ налы сэки вӧв вир юны! Дас, кызь, а то и комын кӧр кӧсйысясны вайӧдны йи сувтӧм бӧрас, медтыкӧ сӧмын сетан налы вӧвтӧ. И вайӧдасны, ӧшинь улад начкаласны, некутшӧма оз пӧръявны, но коді нӧ вежӧра морт дзоньвидза на ён вӧв вежас та вылӧ?!

Чӧскыд эськӧ кӧр яйыд, абу мӧс

* Пася, рома — манси ногӧн лоӧ «чолӧм, ёрт!»

яй кодь кузь сиа, оз ков сійӧс мудзтӧдзыд мутшкыны, да ӧтчыдысь жӧ тырлан сійӧн, а вӧлыд, бур дӧзьӧрӧн кӧ, кызь во тэнӧ кокньӧдас, сьӧлӧмтӧ бурмӧдас. Тані и артасьнысӧ оз сулав, олӧм овны кӧ мӧвпалан, а он йӧгра моз лун-войсӧ сёйны да сьӧрсьыд горттӧ новлӧдлыны.

Тайӧ йӧгра вылас, коді ӧні петіс чомсьыс, и ырыштчыліс медсясӧ Виринея карнаннас. Ставныс эськӧ найӧ ӧткодьӧсь видзӧднысӧ, да талӧн шуйга нырбордйыс порота: ачыс-ӧ кын яй волялігӧн дойдлӧма лэчыд пуртнас али кыдзи нӧшта вермис лоны, он ӧд понды юасьны.

Муköд йӧграыс мыкталісны коминас, а тайӧ сӧмын швачӧдіс. Виринеяӧс весиг шемӧс босьтліс, и юаліс сэсся сылысь, кытысь велаліс коминас. Ляпинын пӧ овлі, уджавлі сэтчӧс комиыслы, висьтасис сійӧ. И нимсӧ весиг висьталіс (а нимӧй пӧ Тэня), быттьӧкӧ ёна коліс Виринеялы тӧдны нимсӧ. Йӧгра нимыс на буретш налы ставныслы, дурк позъяслы!

— Пася, рома!— бара шуис Тэня да шыгыртіс кӧр вольсӧ, коді тупкис чомъяс пыранінсӧ. — Олан-вылан, ветлан-мунан, лок шойччы!— комиӧн нин сэсся содтіс.

— Эг на мыйыськӧ мудз,— вочавидзис Виринея, а ас кежас мӧвпыштіс: пыралас кӧ чомъяс, мӧдысь асьсӧ Тэнясӧ ковмас лэдзлыны керка помас.— Тэ нӧ вӧралан тані али кӧр видзан?

— Кӧр видза и вӧрала.

— Кӧнӧсь нӧ эськӧ кӧръясыд?

— Кӧръяс менам эстӧнӧсь. Тӧвнас ме найӧс татчӧ лэдза, ӧні ог на. А тэнад кынӧмыд сюмалӧ?

— Оз, пасибӧ.

— А тэ кытчӧ мунан?

— Некытчӧ ог. Ассьым чӧс туйӧс вӧлі кытшовта. Чайті, некодлӧн на абу тайӧ нӧрысыс, кежи видзӧдлыны, а вӧлӧмкӧ... Эн лӧгась.

— Ог. А тэ ӧд могӧн?

— Абу жӧ ньӧти сытӧм.

— А могӧн кӧ, то миян ногӧн ывлаын оз сёрнитлыны. Лок чомйӧ.

Тэня бӧрся Виринея пырис чомъяс. Шӧрас сэні ӧзйис ичӧтик бипур, а сы весьтын ӧшаліс пӧрт, кӧні мыйкӧ шваркйис-пуис. Сэсся Виринеялы эз вӧв лӧсьыд кыйявны кӧнімый. Но гӧтырсӧ Тэнялысь, дерт, аддзис жӧ: сійӧ пукаліс бипур шуйгаладорын, ляпкыдик джек вылын да няклясис. Кык ичӧтик вор куйлісны кокъяс дінас. Ӧти воръяс вӧліны уль кӧр мус торъяс, а мӧдас няклялӧмыс нин. Буракӧ, гозъя кыкнанныс уджалӧмаӧсь тайӧ уджсӧ понйыслӧн увтыштӧдз.

Тэнялӧн гӧтырыс эз и эновтчыв няклясьӧмсьыс, кыв эз сетлы ни. Мустӧм вӧлі Виринеялы кывзыны сылысь тяпкӧдчӧмсӧ да сьӧласьӧмсӧ, но он ӧд шу, дугдыв пӧ. Сӧмын вежӧртны сяммис Виринея, кытчӧ колӧ няклялӧм кӧр мускыс: нянь шомыд ни выльлӧлыд таянлӧн оз овлы, а шоммӧдлытӧг он вӧч бур кучиктӧ, вот и аддзӧмаӧсь петан туйтӧ.

Быттьӧкӧ кагалы, дженьыдик кокъяса улӧс да сэтшӧм жӧ пызан, вевтыс шердын пасьта муртса лоӧ, перйис да вайис кыськӧ чом пыдісьыс Тэня, сувтӧдіс бипур веськыдладорӧ, индіс Виринеялы пуксьыны, сэсся лёкысь видзӧдліс гӧтыр вылас да шуис мыйкӧ сылы ас ногыс! Та бӧрын гӧтырыс босьтіс воръяссӧ да дыдгигтырйи петіс чомсьыс; гашкӧ и, пиняліс верӧссӧ: тэ вылӧ пӧ сійӧ карнанӧн ырыштчыліс, а тэ сійӧс чомйӧ коран да пызан сайӧ на пуксьӧдан.

Пуртсӧ зургылӧмӧн ыджыд яй тор лэптіс Тэня пӧртсьыс да пу тасьтіын пуктіс Виринея водзӧ, сэсся кружкаӧн гумовтіс пӧртйысь шыдсӧ да пуктіс орччӧн тасьтіысköд; вайис сукаръяс да сімӧм вилки. Казяліс Виринеялысь вом векыштлӧмсӧ, босьтіс бӧр вилкисӧ да сутшйӧдлыштіс бипурдорса пӧимӧсь муӧ, пожъяліс кӧшысь ваӧн, косьтіс би водзын и шешмунлі-мыччис Виринеялы киас.

— Тэня абу лёк морт, эн лёкав сы вылӧ, видлы сылысь сёянсӧ.

— Видла, видла,— кӧсйысис Виринея.— А ачыд нӧ, видзӧдны кутан?

— Ог, ме юыштa жӧ пӧсь шыдсӧ. Тэ менам гӧстя, и меным оз позь сідз пукавны.

Аслыс вылӧ гумовтӧм шыдсӧ юны Тэня пуксис бипур мӧдарӧ джек вылӧ, кутіс шыӧн пӧлясьны да чӧс-

кыда чурскӧдчыны. Пыр и дӧзмис таысь Виринея да муртса эз весь-кыда пан сёрнисӧ, мед тшӧкмунлас Тэняыс, но вежӧртіс, мый тадзтӧ он жӧ ылӧдз во, да кутчысис, сӧмын водзӧс пыдди тшӧтш кутіс чурскӧдчыны. А шыдыс зэв сыла вӧлі, чишкалан пӧсь на, нӧшта дубоват, и ковмис дугдыны.

— Вӧрысь гажаыс пӧ нинӧм абу,— гарыштіс сэсся Виринея.

— Вӧрад гажа,— сюртчис Тэня.

— А дӧнзян жӧ синма-пеля мортыд век ӧти ордымтӧ талявны. Шедӧмыслы он ло сэтшӧма нимкодь. Медтыкӧ эськӧ выльлаӧ нин октысьлыны. Лэдз менӧ эстчӧ нӧрыс бӧжас, чӧс вит-ӧ-квайт вӧча жӧ, а? Он, дерт, сідз-тадз лэдз, водзӧстӧ мыйкӧ сета жӧ, мый коран.

— Сэсся тэ менӧ ачымӧс татысь вӧтлан.

— Кыдзи нӧ ме тэнӧ вӧтла? Абу ӧд тэ зверь ли пӧтка.

— А мый эськӧ сетан?

— Мӧс вый верма. Сукар. Сюра.

— Кутшӧм сюра?

— Косьтӧм рок. Сола и выя нин. Кӧть кытчӧ босьт сьӧрсьыд да пу вылысь. Но, артмӧдчам огӧ?

— Позьӧ, тадзтӧ кӧ.

— А гашкӧ, ставнас меным сетан тайӧ нӧрыссӧ? Вештыся ӧд, уна-ӧ мый коран.

— Ог. Ме тані уна во нин тӧвйӧдча. Бур тані кӧръяслы.

— И тӧвйӧдчы. Кӧть сё во на. Меным ӧд... чӧс туй кытшов вӧчыштны, а кӧр нитшкыд меным оз ков.

— А ме кытчӧ кута октысьны?

— Татчӧ жӧ. Тӧрам. Эстӧн тэнад чӧс, эстӧн менам. А гожӧмнас, кор тай волывланныд, бур гӧсть менам лоан. Но?— нюмдыліс Виринея.

— Ог тӧд, ог тӧд,— падъяліс Тэня.

— Яндысь, мужик морт, падъялан йӧй баба моз. Гашкӧ, ме на и ворсся-а.

— Мыйӧн тэ ворссян?

— Вотӧстӧм нӧрысыс. Тшыг пыкны оз лок татчӧ пӧткаыс!

— Из кокавны волӧ. Ниа лыссӧ сёйны.

— Изйыд да ниа лыскыд сылы оз нин сэсся некысь сюр! Этша вӧрас вужляыс да ниа пуыс!

— А мый эськӧ, сідзтӧ кӧ, сэтшӧма колӧ тэныд тайӧ нӧрысыс? Корсь аслыд вылӧ таташмӧс жӧ.

— Туйбӧр меным таті. Эсті, тод сайтіыс, кута кайны гортысь, а таті лэччыны. Вай артмӧдчам, но?— пойгыштіс Виринея.— Кутшӧм со чӧскыд шыдыд, да оз весиг вомӧ пыр!

— Мыйлакӧ?— чуймис Тэня.

— Аддза нин, абу тэ ме дор мунысь. Весьшӧрӧ и волысьӧма,— дӧжнасис Виринея.

— Но, тэ дор мунысь,— сетіс вача кыв Тэня.

Мудзӧма, кок йывсьыс усьӧ, воис Виринея гортас: тэрмасис, быттьӧкӧ кусӧдчыны, да и кыйдӧсыс кыскымӧн чукӧрмис чӧс туйсӧ кытшовтӧм бӧрын, эз на весиг тӧр ставыс нопъяс. Мездалӧм да тӧртӧм кыйдӧссӧ ӧшліс пуясӧ, вунӧдӧмысь пасъяс пукталіс.

Сьӧд войсӧ и узьыштіс Виринея. Пемыд на вӧлі ывлаыс, садьмис да би сюйис пачас, и кывт ӧшинь пырыс кутіс тыдавны, быттьӧкӧ кодкӧ орчча керкаса пач жӧ ломзьӧдіс. Мӧд пӧрйӧ кӧ, Виринея, колӧкӧ, очсасигтырйи видзӧдыштіс на пемыдас пессьысь би югӧр вылас, а ӧні эз эшты некутшӧма. Босьтіс пӧдӧнча да шыран, лэччис карта улас. Водзджык войтӧдіс мӧссӧ, сэсся репичаӧдзыс тшӧтшӧдіс вӧлыслысь бӧжсӧ.

Коліс Виринеялы кыдз-мый позьӧ кутчысьны ниа нӧрысас, шымыртны сійӧс пасьтала октысьӧмнас. А уна-ӧ нӧ чӧс регыдикнад вӧчан, кӧть и черӧн да пилаӧн эня-пиа каясны? Медся на бур му лэчьяс октыны: кульыштін еджыд нитшсӧ да небзьӧдыштін лыасӧ, сэсся бедь да вожка перйин, сатшкин найӧс шӧрвыяс дозмӧр тӧран костӧн, та бӧрын кык поноль керыштін, ӧтисӧ сідз пуктін лыа бокас дінладорнас, а мӧдсӧ вожка вылӧ ӧшӧдін йывладорнас, кӧрталін сэтчӧ вӧв бӧжысь путшкӧм лэч, нырагез кызаӧс кымын, лёзьмунӧмсьыс кутыштін вӧсньыдик ньӧрторъясӧн, и мед кыйӧ.

Дерт, татшӧм му лэчкыд абу зэв эскӧдана: мукӧд чукчиыс шедлас да гӧнсӧ весиг оз коль, чилс ӧрӧдас шыран кодь ныранас лэчсӧ и лэбзяс. Да и шедӧмыс на оз тэнад век овлы,

руч ли тулан, кырныш ли кеня горшӧсь жӧ дась вылад. А чӧс улад коді пыралас, сійӧс нопсыд нин позьӧ лыддьыны. Дерт, ош кӧ оз велав пакӧсьтитчыны.

Мед, уна-ӧ мый шедлас аслыс, а таво ар Виринея му лэчьяс на октылас. И нӧрыс гӧгӧрыс, кыті козъя да неуна вотӧса, октысяс, сьӧла кыйны сёр лэчьяс вӧчалас. Сам вылас пелысьыс эм на.

Войколӧн вылӧ петісны эня-пиа гортсьыныс. Виринея мӧвпыштіс, мый, гашкӧ, кык вой на ковмас ветлыны, да бурджыка сёдаліс карта увсьыс олысьяссӧ: вӧвсӧ, мӧссӧ, ыжъяссӧ; ва тыра воръясӧн налы колис. Мӧскыс ыджыд тыра нин вӧлі, вежон-мӧд мысти сійӧс сувтӧдны нин коліс, и эз нин сэтшӧм жаль вӧв лысьтӧмсьыс сійӧс дугӧдчыны. Да и водзӧссӧ таысь сійӧ косӧдас на, бурджыка лысьтас куканясьӧм бӧрас. Куканьыс ён чужас и.

Куимӧн, эня-пиа да понныс, лун шӧр гӧгӧр воисны Ниа нӧрысӧ. Нинӧм эськӧ вӧлі понсьыс, но Ардальон висьталіс, мыйкӧ пӧ, буракӧ, лоӧма сыкӧд, никсӧ да нетшкысьӧ дом йывсьыс, а то и омлялӧ на лёк горшӧн. Виринея пыр и вежӧртіс, но видзӧдліс на понйыслысь бӧж увсӧ: кырсавны кӧсйӧ. Колян татшӧм понтӧ, да быть орӧдчас, сэсся Югыд-Лягаӧ шутёвтас и код тӧдас кутшӧм кыр понкӧд сэн сибдылас.

Тэня дінӧ волігӧн Виринея эз пыдди пукты сылысь понсӧ, а ӧні сувтӧдіс сійӧс син водзас и долыдмис: кыр пон тайӧ Тэняыслӧн, и абу кӧрдорса, лёзь гӧна, а вӧралан, дженьыд да сук гӧна, ёсь ныра да читкыль бӧжа коми понъяс моз, и нӧшта кузьджык кокъяса, кык весьт судта лымйӧ подйысь. Дерт, код тӧдас, кутшӧм сылӧн нырисыс, но ньӧти ныристӧмтӧ эськӧ Тэняыс эз жӧ видз, и ӧтлаӧдлыны кӧ найӧс, эняаяӧс, бур и понпиян вермасны чужны, бӧрйы сэсся сӧмын медся бурсӧ, мамыс кодь нырисасӧ да батьыс кодь кузь кокъясасӧ. Сэтшӧм поннад сэсся позьӧ джуджыд лымйӧдз низь-тулан бӧрсяыд вӧтлысьны.

Мед оз уйкнит понйыс, кос бӧр да Югыд-Лягаӧ сетчы, Виринея эз лэдзлы сійӧс дом йывсьыс Ниа нӧрысӧ, Тэнялӧн чом дінӧ, вотӧдз. Сэні вӧлись мынтӧдіс, аддзис Тэнялысь кыр понсӧ да.

Тэня дадюв вӧчис чом дінас, льӧм пуысь бӧръя пись пуктіс сэтчӧ. Эновтіс уджсӧ да корны кутіс Виринеяӧс пыравны чомъяс, пӧсь шыд дінӧ пуксьывны. Виринея пыксис, эз кӧсйы дась югыднас манитӧдчыны, и пӧрччис сэсся нопсӧ да шуис Тэнялы сетігмозыс:

— На, ректы!

Гильыштчыліс Виринеялӧн кывйыс содтыны сэтчӧ, мый эз на ставсӧ вай, мыйда кӧсйысьліс, но аслас мудерлуныс пановтіс сійӧс, чӧв овлыны ышӧдіс, казялас оз Тэняыс.

Тэня пыртіс нопсӧ чомъяс, регыд мысти бӧр петіс. Сӧмын, буракӧ, разьлӧма да видзӧдлӧма, тыранас и петкӧдіс нопсӧ, ныр улас Виринеялы зумыша лэдзис:

— Тані джынйыс сӧмын. Лёк морт тэ, ылӧдчан!

— Медбӧръя кывтӧ медводз эн шу!— дузгысьліс Виринея.— Быттьӧкӧ ме сосся, мый эг на ставсӧ вай. Мӧд джынсӧ гожӧмнас сета, кор миянлань бара воланныд. Юрӧй мед усьӧ, ылӧдла кӧ! Босьтан кӧ, босьт, а он кӧ...

— Мӧс выйсьыс миян гажным бырӧма,— сетчис Тэня.

— Быртӧг оз ов,— сюртчис Виринея, перйыліс нопсьыс рузумӧн гартыштӧм вый тупыль да петкӧдліс.— Со кутшӧм мича, абу виж, а пӧжӧм йӧв рӧма. Кӧть няньтӧг сёй, ньӧти оз горзьӧдлы. Чуньыштлы вот, ылӧдча ог.

— Вай, ректа,— шуис Тэня. Пыраліс чомъяс, петкӧдіс Виринеялы тыртӧм нопсӧ нин.— Узьнытӧ ӧд локтанныд?

— Сё пасибӧ бур кывсьыд,— меліасис Виринея.— Но огӧ нин тіянӧс дзескӧдӧй. Эстӧн нин узям, нӧрыс бӧжас. Ноддя дорын.

— Сідзкӧ, омӧльтан на менӧ,— дӧжнасис Тэня.

— Некутшӧма ог,— вочааліс Виринея.— Мудзам, да дыш нин лоӧ бара татчӧдз локны. Эн дивит.

Ичӧт дырйиыс на Виринея кывліс шмонитана висьталӧм ӧти вӧралысь йылысь. Пӧкрӧв бӧрын мунӧма сійӧ гортсьыс, рӧштвоӧдз кӧсйысьӧма

ветлыны вӧрас, а арся миколаӧдз на и воӧма. Гуысь вӧтлӧм ош кодь пӧ скӧр, мый кадысь водз ковмӧма петны вӧрсьыс. И кильчӧ помас, лым вылас, и пӧрччысьӧма кушӧдз да сідзи нин гортас пырӧма. Вӧлӧмкӧ, йӧгра дінӧ веськалӧма да сылӧн чомйын ӧти вой узьӧма, и пӧгибс сэсся воӧма, тойӧн тырӧма.

Тэняыс тайӧ, видзӧднысӧ, абу нин сэтшӧм дурк, талун на со мыссьылӧм чужӧма, и киясыс, кӧть и сарӧгӧсь, абу жӧ варччӧмаӧсь, и бур сьӧлӧмӧн узьнысӧ корӧ, но код тӧдас на, кыдзи бергӧдчас сы ордын узьӧмыс. Медся на бур коз улын, ноддя дорын, сьӧд войсӧ коллявны, некод водзын да нинӧмӧн он ло сэки водзӧса.

Виринея копыртчыліс на мода вылас Тэнялы да сэсся ӧдйӧ вешйис сы дінысь, довкнитіс юрнас Ардальонлы, мед вӧтчас. Чом дінысь ылыстчигӧн Виринея сувтовкерліс, быттьӧкӧ тыртӧм нопсӧ волысавны, а думсьыс эськӧ кӧсйис уськӧдлыны син улас понсӧ. Пуяс сайысь аддзыліс сійӧс: сибдӧмаӧсь нин вӧлі Тэнялӧн кыр понкӧд. И личаліс Виринеялӧн сьӧлӧмыс, ставыс на талун кежлӧ лючки артмис да.

Кык вой узисны эня-пиа Ниа нӧрыс бӧжын, матӧ сё лэч октісны ставсӧ: муӧ — дозмӧръяслы, сёрйӧ — сьӧлаяслы. Мудзӧмысла да бура узьтӧмысла Ардальон ымӧставліс нин, а бӧрынас и синтӧм гут кодь лои, пуысь да пуӧ зурасьлыны кутіс.

— Ойкӧда ӧд!— ырыштчылӧмӧн пальӧдліс сійӧс Виринея, но киӧн воӧмӧдз эз жӧ сетчыв.

Некытчӧ нин сэсся октысьнысӧ лои, да тайӧ сувтӧдіс Виринеяӧс. Тэня эз волы видзӧдлыны, мый нин найӧ, эня-пиа, сэн вӧчӧны, оз-ӧ вывтіасьны. Сійӧ, тыдалӧ, эз и майшась ёнасӧ, мый тшӧтш лэдзис Виринеяӧс Ниа нӧрысас. Но йӧйӧ сійӧс Виринея эз на пукты: кынӧмпӧтыс и нажӧткаыс йӧграыдлы кӧрсяньыс локтӧ, и кыйӧм-выйӧмыд сылы сідз-тадз на, буракӧ.

Тырыс пӧтка вайис арбыднас Виринеялы тайӧ Ниа нӧрысыс. Медся уна, кыкысь сьӧкыда кыскымӧн, шеді, кор кам кынтыліс мусӧ да лым петаліс: тӧв пуксьӧм нин, тыдалӧ, чайтӧмаӧсь, ӧтпырйысьӧн уськӧдчылӧмаӧсь матігӧгӧрсьыс дозмӧръясыс из кокавны.

Лэдзавны нин кӧсйыліс Виринея лэчьяссӧ, но мӧвпыштіс, мый, гашкӧ, сывлас на лымйыс, и эз лэдзав, бара кыйны колис. Вӧчис рос да весаліс сійӧн усьӧм лымсӧ му лэчьяс увсьыс.

Лымйыс сэсся сывліс на, и вежон мысти, кор Виринея бара локтіс Ниа нӧрысӧ, нопйыс сылӧн кыскымӧныд лои на. Но долыдлуныс таысь эз нин волы, гуся долыдлунсӧ кӧ не артавны, мый югдіс мынтӧдчан туй Тэняысь.

Матыстчис Виринея ӧти му лэч дінӧ и ыркмунлі: орччӧн лэчыскӧд паськыда чапалӧма вӧлі ялясӧ, эрдӧдӧма еджгов лыасӧ, и вӧлӧма чукчи да кокасьӧма сэні, ӧктӧма посни изсӧ, кок туйсӧ ассьыс и сітсӧ на кольӧма чаль чунь кызаӧс. Вожа гыжъя кӧр кок туйяс тшӧтш тыдалісны лыа вылас.

Ӧтитор коли та бӧрын мӧвпыштны Виринеялы, мый Тэня лэдзлӧма нин татчӧ ассьыс кӧръяссӧ. И збыльысь, муныштіс водзӧджык Виринея да уналаысь на аддзыліс чапалӧм ялясӧ.

Регыд тӧв пуксяс, кыза шлапкас лымсӧ, и ӧні оз нин сулав тыртавны да сайӧдавны кыдзкӧ чапалӧминъяссӧ, а мӧд во арнас быть ковмас, мӧд ногыс весьшӧрӧ лоӧ октысьӧмыс.

Пиньыс зяткакыліс, сэтшӧма скӧрмӧдчис Виринея Тэня вылӧ, сэсся веськыда восьлаліс сылӧн чомланьӧ.

Понйыс Тэнялӧн эз нин увт Виринеяӧс, и ковмис Виринеялы сюйлыны юрсӧ чомйӧ да чукӧстны Тэняӧс:

— Ноко, петав!

— Мый нӧ?— шӧйӧвошӧма петіс Тэня, чышъян кодь уна рӧма дӧрӧм соснас чышкис пӧсялӧм чужӧмсӧ. Син лапъясыс сылӧн сэки гугасьлісны, и мустӧма тыдовтчылісны улялан гырд нерӧдъяс*.

* Трахома висьӧм.

— Лок ветлам да петкӧдла ме тэныд мыйкӧ.

— Час, кышася.

Маличанас шлопӧдчигтырйи, дженьыд кокъяса Тэня сэсся тiрӧдiсвӧтчис Виринея бӧрся. Воисны му лэч дiнӧ, кодкӧд орччӧн вӧлi чапалӧма ялясӧ и кытчӧ сэсся пуксьылӧма чукчи посни изсӧ кокавны.

— Ноко, мый тайӧ?

— Кӧр тай перйӧма ялясӧ. Сэсся чукчи кокасьӧма.

— Таысь ме тэнӧ выйнас верда? Со ӧнi тэныд, уна-ӧ мый аддзылан сэсся месянь!

— Эз ӧд менам кӧр. Ме татчӧ эг на лэдзлы ассьым кӧръяссӧ. Йӧй али мый ме, мед лэдзны ӧнi татчӧ? Ӧнi найӧ унджык жугӧдасны ялясӧ, мыйда йирасны. Гашкӧ, витысь дас во колӧ, медым выльысь ялаыс быдмис. Абу ӧд сiйӧ турун. Йӧй али мый ме?!

— Ог тӧд, тыр сюсь али абу, а пакӧстьыс со! И гӧгӧр, кытчӧ он видзӧдлы. Быльӧдлы вир-синъястӧ, он кӧ аддзы!

— Да эз но менам кӧръяс! Нинӧмысь тэ ме вылӧ воан.

— Эн ылӧдчы! Дулльыд со везъялӧ нин, сукмӧма ылӧдчӧмсьыд.

— Да этша нӧ ачыс ветлысь кӧрыс? Найӧ волӧмаӧсь, эз менам.

Висьтав эсiйӧ ниа пуыслы, а эн меным!— букыштчыліс Виринея да кутчысьліс тасма козъянас ӧшалысь черас.— Вай бӧр, мый ме тэныд сетлi! Вот тэныд, тадзтӧ кӧ!

— Сьӧлӧмтӧм морт тэ. Тӧдi кӧ тайӧс...— ымзіс Тэня.

— Мый ыджда вый тупыль сетi. Асьным эня-пиа эгӧ убӧлитӧй чуньыштны. Вай бӧр ӧнi жӧ! Сукарыс да сюраыс мед нин тэныд лоас-а.

Нинӧм вылӧ абу сэтшӧм горшӧсь йӧграыс, кӧть кодӧс он босьт, кутшӧма вый вылӧ, и Тэня гозъя, дерт нин, помалiсны сiйӧ вый тупыльсӧ. Тайӧс Виринея и кутіс ӧнi тӧд вылас.

— Абусӧ ог вай,— нора дольыштіс Тэня.— Кӧр вайӧда тӧвнас кильчӧ помӧдзыд, колӧкӧ, кыкӧс на, а эн кор абусӧ нин.

— Ог кор!— нерыштіс Виринея.— Вӧтала ме тэнсьыд кӧр яйтӧ, овны ог вермы! Вай, мый шуӧма, и пом!

— Да абу нин, мися, абу.

— А абу кӧ и весась татысь! Менам лоӧ тайӧ нӧрысыс! А он кӧ вешйы, он лысьт гожӧмнас миянлань волыны! Вот тэныд медбӧрья кывйыс менам!

Тэня дувмунлi, быттьӧкӧ вежӧр вывсьыс вошлi, и Виринея ӧдйӧджык восьлаліс сы дiнысь чукльӧдлӧмӧн, сетчис нӧрыс дорӧслань, козъяинлань, кытысь Тэнялы аддзысьӧма нин сiйӧс, вӧтчылас кӧ быттьӧкӧ пойгыштны, оз-ӧ Виринея веж кывсӧ.

Тӧвнас лызь вылын Виринея некымынысь кежавліс Ниа нӧрысӧ, и помӧдз инасис сылӧн колӧмыс: Тэня вӧлi вешйӧма кытчӧкӧ кӧръяснас и эз сэсся петкӧдчыв сэні.

Воан гожӧмнас йӧгра чукӧр бара волісны Ленва кузя. Тайӧ пӧрйӧ Виринея дiнӧ найӧ эз нин сувтлыны, некод весиг эз горӧд пыжсяньыс «пася, ромасӧ». И бӧрсӧ катіганыс эз сувтлыны. А Тэня вӧлi жӧ йӧгра чукӧрас, сiйӧс медводз кыкнаннысяс синмаліс Виринея да казявтӧг эз ов. Казяліс и Тэнялысь чужӧм вылас вежсьӧмсӧ: катігас сiйӧ эз нин вӧв зумыш, лӧг кутысь, а мудера долыд, вом пельӧсыс калькалыштӧма на.

Тайӧ падмӧдіс Виринеяӧс, сiйӧ пыр и вежӧртіс, мый Тэня буракӧ норасьӧма-удтысьӧма сы вылӧ Югыд-Лягаын ли Ленвадінын кодлыкӧ комбедсалы, а гашкӧ, и вӧлӧсьтӧдз на ветліс, Сӧветас сэтчӧ пыраліс. Позис эськӧ туясьлыны, юасявны, кодлы да кӧні удтысис Тэняыс, но турун пуктыны коліс петны, и жаль лои Виринеялы мича лунъяссӧ воштыны. Нӧшта сiйӧ мӧвпыштіс, мый бӧр кӧ тшӧктасны Тэняыслы Ниа нӧрыссӧ сетны, то бара на кыдзкӧ позьӧ сыкӧд артмӧдчыны, мӧдысь норасьӧмӧдзыс сiйӧс не нин вайӧдны.

...И со Яков сэтчӧ воис. Бара налог вайӧма и Тэня дор сулалӧ, кӧть и коми ачыс. Да сiдз кӧ нин шуны, сiйӧн и овмӧдчис комиыс Печора катыдас, мый вочасӧн вӧтліс сэтысь йӧграсӧ. Коркӧ позис тайӧс вӧчны, а ӧні и дугдіс позьны? Из сайыс, Сибирыс, мый пасьта, сэтчӧ на йӧграыс тӧрасны, оз тай сиктӧн-сиктӧн овны, а кӧр бӧрся ветлӧны. Эськӧ

видз-му кӧ тшӧтш уджалісны, сэк быть ӧтилаӧ кытчӧкӧ вужъясь, а налӧн, йӧграыслӧн, керканыс и картаныс сьӧрас. Мед и ушумгайтчӧны из таладорсьыс.

— Тэ асьтӧ сӧмын эн тӧд!— вочаліс Яков.— Абу тэ сӧмын му вылас олысьыс. Ӧні быдӧн пыдди пуктана морт, коді ассьыс няньсӧ сёйӧ. Мед вӧлі мунӧма Ниа нӧрыссьыс, кок пӧвнад сэсся абу сэтчӧ тувччылӧма.

— Тэ кодь шуысьыд!— чиктыліс Виринея.

— Комбедлӧн татшӧм шуӧмыс, кӧсъян кӧ тӧдны.

— Абу на губернатор комбедыд тіян! Сӧветыд ни! Чукӧртчасны став киссьӧм гачаыс, ыджыдӧ асьнысӧ пуктасны, сэсся и кывзысь налысь мукӧдыс, коді уровйӧ олӧ.

— И ковмас кывзысьны, этшаджык горштӧ паськӧдлыны.

— Ме горшася? Дас выть менам, абу ӧти-а? Кырныш моз, мый шедлӧ, сійӧс бӧр и сітала? Ог Сӧветлы жӧ вай Югыд-Лягаыд лавкаас? Колӧкӧ, Мӧскуаын на медыджыдъясыс, коді ӧні сар пыддыс, мурчкӧны-сёйӧны меӧн вайӧм сьӧласӧ.

— Вайӧмтӧ тэ эн висьтав,— ӧтарӧ-мӧдарӧ ӧвтыштіс кинас Яков,— сыысь тэныд тырвыйӧ мынтысьӧны.

— А мый нӧ висьтала?

— Мый йӧзсӧ бӧрдӧдан, кодӧс верман. Ог нин Тэня гозъясӧ шуӧй, наысь ӧтдор на.

— Эн, колӧкӧ, лӧсьӧдлы!— пыркмунлі Виринея.

— А Ревеккасӧ эн ылӧдлы? Гожӧмбыд тэныд кольӧм во турун пуктіс. Самӧвар кӧсйысьӧмыд. А сетін?

— Сета на, сылӧн на сійӧ самӧварыс лоӧ, мед сӧмын моньӧн меным лолӧ-а.

— Тэныд моньӧн?— доровмунлі пыжас Яков.

— А мый нӧ, абу менам пиыс, оз сылы гӧтрасян кадыс во?

— Тэрыб тай кылан!

— А мый нӧ, тэ пановтан?— нерыштіс Виринея.— Тіян ордӧ сійӧ локтас, вӧвтӧм ни мӧстӧм керкааныд?

— Видзӧдлам,— вочавидзис Яков.— А со тэныд «гӧснечыс» выль купечлы!— пыж бӧрнас сибӧдчыліс береглань да шыбитіс налог кабаласӧ.

— Чужъя!— горӧдіс Виринея и, тыдалӧ, эз нин вермы кутчысьны, чужйыштіс кабаласӧ кыс кӧм нырнас. Кабалаыс лэбзьыштіс да усис ва вылӧ, кутіс кылавны.

— Мед кылалӧ, окота кӧ аслыд сы бӧрся вӧтчывны,— дӧжныштіс Яков да йӧткыштчис вынысь зібнас. Пыжыс тювмуні Ленва ньылыд.

Яков эз нин сэсся бергӧдчыв, но кывліс Виринеялысь ваӧ болскылӧмсӧ.

12

Шонъянӧй батьыслӧн на важ чаркиа * вӧлі Ревекка, и кокъясыс изӧймитісны пычласян кӧдзыд васьыс, эз нин весигтӧ кывны ытшкӧм турун подлысь чуткасьӧмсӧ. И дыр нин веськӧдчывтӧмысла сьӧктаммӧм синъясыс визъялісны дойӧн, оръясян пемыдгӧрдӧн петкӧдлісны ныр увсӧ. Сӧмын киясыс нин и кывзысисны, швыркйӧдлісны ӧтарӧ-мӧдарӧ косасӧ.

— Но шань сэсся, шань, Рена!— кыліс веретя вывсянь Виринеялӧн горӧдӧмыс.

Эз нин эськӧ таво гожӧм кӧсйыв Ревекка некодлы медасьлыны, да уна-ӧ нӧ аслас видз пуктан, нёль додюв муртса лоыштас, а нажӧткаыд колӧ, и бара Виринея шӧрӧ веськаліс. Тайӧ пӧрйӧ Виринея самӧварсӧ эз нин кӧсйысь, сьӧмӧн шуис вештысьны и мелі нимнас на ыдждӧдліс пуктысьны коригас, Ренаӧн шуис.

Арнас Югыд-Лягаын бара лавка воссяс, морт локтас вӧлӧсьтысь куяс да кыйдӧс босьтавны, и сэки Ревекка быть нин ачыс ньӧбас самӧварсӧ. Дерт, судзсяс кӧ. А оз кӧ, нӧшта виччысьлас, но верӧс сайӧ петтӧдз лӧсьӧдас аслыс татшӧм приданнӧйсӧ.

Ӧтка нывлы, сэсся некодсянь сылы отсӧгсӧ виччысьны. Шудтӧмӧн, тыдалӧ, чужӧма: айыс и мамыс кадтӧг бырины. Айыс вӧралысь котыр-

* Чарки — лызь кӧм.

кӧд низь кыйны муніс Из сайӧ да эз нин сэтысь и волы. Кытчӧкӧ сьӧд вӧр шӧрас сэтчӧ и дзебӧмаӧсь сійӧс. Низь ку да кымынкӧ ур ку, сылысь пайсӧ, сӧмын нин и вайисны гортас сыкӧд тшӧтш ветлысьясыс. Найӧ висьталісны, эз пӧ эськӧ шыбитана морт вӧв, да кынмалӧмыд пӧ ӧд оз юась дзоньвидзалунтӧ, кутшӧм тэнад, лун-мӧд пӧ курксіс-кызӧдіс, а сэсся пӧ биаліс юрсӧ, и эз нин и палявлы. А мамыс мылӧд висьӧмысь * кулі кык во сайын. Пуксяс на вӧлі пызан сайӧ панясьыштны, а горзьӧдлӧ нин сійӧс, быттьӧкӧ тыр пӧт. И оз пыр некутшӧм сёян. А кысь на ещӧ и бурыс аслад мӧстӧгыд? Медбӧрын и сьӧла яя шыдыс эз кут сылы пырны, бӧр коньӧрӧс вуктӧдлӧ.

Тадзи айтӧм-мамтӧм и коли Ревекка. Но керкаыс да жебиник овмӧсыс коли на жӧ, и эз на ковмы Ревеккалы йӧзӧ петны. А мый медӧн ӧтилы да мӧдлы уджалӧ, дерт, он сувт да ошйысь сійӧн кодлыкӧ, но и грекыс абу жӧ сыысь: мый вылысад ли пызан вылад, век нин ас нажӧвитӧм. Мед сӧмын Виринеяыс бара оз веж ассьыс кывсӧ, кыдзи кольӧм во. Кӧсйысис самӧвар, сыла могӧн и локтіс Ревекка, а Виринеялӧн дась нин, вӧлӧмкӧ, мӧдара воча кывйыс: зэв пӧ косӧн чӧвтӧма лои турунсӧ да джынйыс вайигас чирйысис, со пӧ кытчӧ нюжмасьӧмыд тэнад вайӧдіс.

Гортас Ревекка вой улӧ кывтліс дӧрӧм мыгсӧ вежны, чажакылӧ нин вӧлі сола ньылӧмсьыс корзьӧмысла, пӧсь кунваӧ сюйлытӧг эз нин позь сійӧс новлыны. Кыз дӧраысь выль дӧрӧм мыгӧн воис бӧр видз вылас, но лун шӧр гӧгӧр нин: узьсьӧма водз асывсӧ. Виринея дузъялыштіс сӧмын сы вылӧ, видчан кывъяссӧ пинь саяс кутіс, и Ревекка лунтыръя дон на сэсся уджаліс, лич эз сетлы аслыс. Рытнас ужнайтны Виринея сійӧс сойӧдыс небыдика кыскыштӧмӧн пуксьӧдіс, медыджыд нянь шӧрӧмсӧ сылань вештіс и медджуджыд тасьтісӧ на сы водзӧ пуктіс рыська йӧлӧн. Бурасьӧмаӧн нин и позис чайтны Виринеясӧ, а воис уджӧдӧмсьыс мынтысян луныс, и со кыдзи бергӧдіс сёрнитчылӧмсӧ, джын донсӧ асланьыс чиркис.

Таво Виринея сьӧмӧн нин кӧсйысис мынтысьны: дас шайта пӧ сета, сӧмын пӧ мед волас зорӧдӧ турунӧй. Но быд гожӧм он ӧткодяв воддзаыскӧд. Кольӧм во кос вӧлі, а таво пыр на зэрласис да нӧшта арся кодь кӧдзыд зэрӧн. Неуна улиса лои чӧвтӧма муköд зорӧдсӧ. Дерт, эськӧ векньыдджыка и панӧма вӧлі да, мед зорӧдас нин помӧдз тӧлалас туруныс. Но код тӧдас, кутшӧм лоӧ бӧръя кывйыс Виринеялӧн: гашкӧ, бара кутшӧмкӧ помка аддзас. Ульджыкнад пӧ чӧвтім, да джын турунысь пӧдӧма, шуас дай.

Но ӧні Ревекка оз нин коньӧрӧ уськӧдчы сы водзӧ, сійӧ кӧ понйӧн уськӧдчас, то и Ревекка каньӧн чушкыштас. Яков тадзисӧ вӧчны велӧдіс, эн пӧ сетчы, ӧні пӧ абу важ олӧм. А оз кӧ пӧ нин тырвыйӧ Вириньыс мынтысь, меным пӧ висьтав. Ми пӧ сылысь лыткасьыс * перъям, горш позлысь.

Туй бокса поноль кодь Яковыс, лӧсялӧ Ревекка дінӧ, лудӧ киыс инмӧдчывны. Сылӧн эськӧ и модаыс сэтшӧм, Яковыслӧн, сёрнитӧ кӧ кодкӧдкӧ, киыс тшӧтш шенасьӧ, да ӧд казялан жӧ, коді мыйла кисӧ нюжйӧдлӧ. Би дорӧ тай сувтан да, кӧть и он кынмы, а локтысь шонылданьыс жӧ киястӧ нюжӧдлан. Буракӧ, кутшӧмкӧ шоныд жӧ кылӧ Яковыс сысянь. Да и ачыс Ревекка би моз ыпнитлӧ, кор тай кос лыс сэтчӧ шыбитан, сӧмын би кывйыс сы пытшкысь оз петавлы да трачкакылӧмыс оз кыв-а.

Восьса синма нин лои Яковыс сы дорӧ, бӧръя лоӧмторсӧ кӧ тӧд вылӧ босьтны. Видз вылӧ петтӧдз воліс Ревекка дінӧ Яковлӧн мамыс да кӧвтны ветлыны чукӧстіс, Яков пӧ тшӧктіс. Абу пӧ эськӧ бур йӧзлӧн моз кузь да джуджыд кӧвтым, да ва шӧрӧ пӧ ӧд ог и петӧй, турун дорӧсъяссӧ кӧвтыштам дай, мыйкӧ шедӧ кӧ.

Ва усьӧм бӧрас сир кутӧма турун дорӧсас кайны, да, ен сыкӧд, тырыс

---

* Мылӧд висьӧм — язва желудка.

** Лытка — желудок.

на и шедіс, ставыс öткодь нöшта, чер пу кузя. И кельчиыс да нэр сыныс тшöтш веськаліс поводнöя.

— Кодкö талун шудаöн на садьмöма,— шуис Яковлöн мамыс.

— Ревекка,— пыр и кайтыштіс Яков.

Кыскымöн, а эз сöмын сус пай, тэчис сэсся Яков черисö Ревеккалы пестерас, и мамыс эз шыасьлы. Воисны бöр Югыд-Ляга дінö, ректысисны пыжсьыс, и Яков медводз Ревеккалысь пестерсö босьтіс, мед кырта йылö катöдны.

Рытнас бöрти, рöмдан веркыдын, Яков содтöд на вайис Ревеккалы черисö, керöма и мыськалöма нин. Öтчыд дай мöдысь, гашкö, дасысь аттьöаліс Ревекка, а мунан думыс Яковлöн эз на тыдав чужöм вывсьыс. Кутчысьöма öти кинас öдзöс вугйö, кок пöвнас порог вылö жö нин тувччöма, сöмын зымнитышт öдзöсас, а синъясыс восьсаöсь да сувтсаöсь, быттьö сэтшöма лöгасьöма Ревекка вылö.

Ревеккалöн сэсся быри жö кывйыс, нинöм оз сяммы шуны, и дженьыд юбка увсьыс тыдалан кок пöкъясыс дзенавны кутісны, быттьökö кык керъя пур вылын ва вуджö.

— Таво сус коль артмö,— гарыштіс Яков.— Сярвидзö нин эстöн, вожа сус пу йылас. Ветлам арнас?

— Кытчö?— юаліс Ревекка, быттьökö эз велав.

— Кольсö вотны.

— Ме ог тöд.

— Мыйла он тöд?— чуймис и скöрмис Яков видзöднысö.

— Ылын на арöдзыс,— дэльöдана вочавидзис Ревекка.

— Ачыд на тэ ылын.

— Мыйысь ылын?

— Меысь ылын.

— А тэ матын?

— Матын,— шуис Яков, эз весиг лапмунлыны синъясыс.

— Елена дінö!— дойдана серöктіс Ревекка.

— Эн эськö лöсьöдлы!— вомаліс Яков.

— Лöсьöдла пö öд!— вочааліс Ревекка.— Кольöм во на...

— Мый кольöм восö?

— Марьямольысь* сиköтша вöлі Еленаыс. Кысь нö, мися, да Яков пö сетіс.

— Марьямоль турун йывсö ме сылы сеті, а эг сиköтш вöч да сідзи.

— Но öд сылы сетін, эн меным?

— Ме öд эг тöдмöн. Нинöм на ме сэки эг думайт.

— Мый эн думайт?

— Некод йылысь.

— А öні?

— Думайта.

— Код йылысь?

— Ачым тöда!— збыльысь, тыдалö, скöрмис Яков да зымнитіс коснас öдзöсö, петіс посводзö. Сэсянь нин содтіс:— Шедлан тэ меным коркö, уна-ö сэк тешитчан!— и швачкис-пöдлаліс öдзöссö.

Ревеккалы сэтшöм жаль лои Яковыс, но он öд вöтчыв да малышт сійöс юрöдыс, медым бурасис.

Аскинас Ревекка дінö воліс Виринея да бара медаліс турун пуктыны. И со Петыр лун бöрын коймöд вежон нин Ревекка жугöдчö сылы. А нöшта аслас на видзулыс идравтöм, и сэтчö на сэсся ковмас уськöдчывны.

Кыз туруныс Виринеялöн зорöдö нин воис, сійöн сійö и кыв-вораджык лои, эз нин пов, мый рудзöг вунданыс талялас. Шань пö сэсся, горöдіс со тарыт Ревеккалы. А «шань»-тö зэв нин бур сьöлöмöн шулöны медöн уджалысьыдлы.

Ревекка эз на дзик пыр кай веретя вылас, сöмын косö петыштіс да сэні сулыштіс, ловсö личöдіс да коссö веськöдіс. Син водзас туруныс и неылын сук баддьыс бöр вочасöн асланыс рöмаöсь лоины, гördов рöмыс на вылысь быттьökö быри.

Вöрзьыны нин вöлі кöсйö Ревекка, и сэки син улас уси видз помланьысь туся пу, а сы бердысь зэв мича да вылын юра дзоридз. Шöрыс дзоридзыслöн катшасинлöн моз вижöн жö тыдаліс, а доргöгör коръясыс — кельыдгördöн.

Нöшта нин чуймис Ревекка, кор локтіс дзоридз дінас. Шыр анькытшлöн моз сылöн пуртöсъяс вöліны, сöмын эз öшавны, а чурвидзыш-

---

* Марьямоль — быдмöг, кöйдысыс моль кодь.

талісны. Нетшыштіс Ревекка ӧти пуртӧс да восьтіс, а сэні сьӧдоват мольяс.

Нюмдіс Ревекка шудысла, мый аслыс сылы марьямоль дзоридз югдіс. Эз нин этшаысь кывлы сійӧ, мый марьямоль дзоридзыслысь кӧ пӧ вужсӧ сёян, а моль кодь кӧйдыс тусьяссӧ суниса емӧн ӧтилаӧ пысавлан да сиӧтш вӧчан, то пӧрысьӧ нэмӧдз олан, сьӧкыд висьӧмыс оз сибавлы ни курыд шогыс оз ӧшйыв, став лёкыс падвеж тэысь мунас. Дерт, эськӧ вывтіасьӧм, колӧкӧ, марьямоль дзоридзсӧ татшӧма лэптӧмыс, но кытыськӧ да мыйыськӧ ӧд важ йӧзыслӧн шуасьӧмыс петіс жӧ, сідз-тадз, нинӧм абусьыс, эз жӧ найӧ лӧсьӧдлыны. Мамыслы, Ревекка аслас синнас аддзыліс, ӧти нывбаба вайліс жӧ марьямоль дзоридз вужсӧ, винаын на сулӧдӧмаӧс, и мамыс чуньлысӧ кисьтыштӧмӧн юыштавліс бурдӧдчанторсӧ тайӧс. Эз нин эськӧ сэсся мамыс бурд, помаліс сійӧс сьӧкыд висьӧмыс, но во кымын оліс на и Ревеккаӧс унаторйӧ на удитіс велӧдны, кыдзи сылы коньӧрлы ӧткӧннас овны-вывны, садьсӧ тӧдны да йӧз ордӧ могӧн этшаджыкысь могмӧдчыны. Код тӧдас, колӧкӧ, марьямоль вужйыс нин видзис мамсӧ тайӧ бӧръя восӧ. И, колӧкӧ, мамыслӧн на лэбалысь лолыс воліс ӧні сы дінӧ да чуйдіс видзӧдлыны татчань: со пӧ шуд-дзоридз, нылукӧй, тэнлы вылӧ.

Коса йывнас вуж гӧгӧр мусӧ вундышталӧмӧн Ревекка дзоньнас шедӧдіс марьямоль турунсӧ, сэсся пыркӧдыштіс ӧшйӧм на мусӧ, и ортсыасис вужйыс, певйысь кызджык да нӧшта уна чукля вожа на. Пӧрччис Ревекка юрсьыс чышъянсӧ да тӧбис сійӧн марьямоль турунсӧ, кагаӧс моз небыда босьтіс моздорас, локтіс веретя вылӧ.

Эня-пиа, Виринея да Ардальон, эштӧдӧмаӧсь нин вӧлі сэні зорӧдсӧ. Виринея турун чирсӧ паськӧм вывсьыс пыркӧдіс, а Ардальон содтӧд пинь аски кежлӧ сатшкис: ружтыштӧмӧн перйылас да пыдӧджык муас жварскас.

— Мый нин сэтчӧ тӧбӧмыд?— юаліс Виринея.

— Турун. Марьямоль турун эстысь сюри, туся пу дорсьыс.

— Ноко, ноко?

— Со,— ковмис Ревеккалы разьлыны тубрассӧ да петкӧдлыны.

— Но, бур водзын,— кайтіс Виринея, а синъясыс луп-лапмунлісны вежалӧмысла.— Дерт, эськӧ, миян видз вылысь да,— содтіс сэсся.

— Сета либӧ вужсӧ,— шуис Ревекка.

— Мед, оз ков. Ог нин тэнсьыд шудтӧ пайкӧй,— вочавидзис Виринея.— Сідз на, колӧкӧ, коркӧ ставыс ӧтласа миян лоӧ, нинӧм он тӧд.

— Ӧдйӧ оз личав вом каличыс!— шыасис Ардальон да ӧлӧдана видзӧдліс мамыс вылӧ.

— Кывтамӧй, кынӧм гуръялӧ,— ылыстчис Виринея воча кывнас да пондіс чукӧртчыны гортӧ вылӧ.

Веретя кузя пыж дорӧ восьлалігӧн Ардальон вӧтӧдыштіс Ревеккаӧс да гусьӧник юаліс:

— А тэ эн лӧгась?

— Мыйысь?

— Мый мамӧыс шуис?

— Сылӧн гаж,— вочавидзис Ревекка.

— А локтан эськӧ?

— Кытчӧ?

— Овнысӧ миянӧ?

— Сэтчӧдз коравлӧны на.

— А ми коралам. Ми сёрнитлім нин мамӧкӧд. Ме ачым тэнӧ водзджык шуи. Збыль! Локтан эськӧ?

— Ме ог на тӧд,— шуис Ревекка да ӧддзӧдіс восьлассӧ.

Кывтігӧн Ардальон ӧтнас зібнас сёльӧдчис. Пыж бӧжын сійӧ сулаліс, дзугсьыштӧм пашкыр веж юрсиа да гӧгрӧс руд синъяса, ньӧти эз дзӧрнясь, сой выннас сӧмын и йӧткасис, быттьӧкӧ абу и мудзлӧма лунтырнас. Дзугыль вӧлі сійӧ чужӧм вылас, кытчӧкӧ весьшӧрӧ ветлӧм морт кодь.

Эз эськӧ ков, да Ревеккалӧн эз-эз дай видзӧдлыссьыліс сы вылӧ.

Талун Ревекка аслыс нин пуктысис, асъя ытшкӧмсӧ куртіс. Вевйӧ нин воӧма туруныс, сувтса вывсьыс чорзьӧма, да гожся шонді сылы эз нин и ков, тӧврусьыс ӧдйӧ шураліс.

Татшӧм туруныдлӧн эськӧ этша нин пӧтӧсыс, да он ӧд ытшкытӧг

коль. Квайт ыжа-баляа, кык ыджыд да нёль посни, котралöны жö Ревеккалöн, вердны найöс мыйöнкö ковмас кузь тöвсö. Аслад туруныд, кöть кутшöм, некор на оз дзескöд. Да и кодкö да мыйкö вылö надеяöн Ревекка оз на ов.

Виринеялы уджалöмсьыс тырвыйö сійöс мынтысьöдіс, эз нин сет асьсö ывсöдлыны. Водз эштöдчисны бöръя лунас, пывсисны сэсся Виринеякöд да самöвар сайын на пукалісны. И бöръя здукöдзыс, кытчöдз Ревекка эз кымыньт чашкасö, Виринея матö эз сибöдчыв сёрнинас, мый колö мынтысьны, сэки сöмын вайис гöрд дас шайта и то на эз мыччы, самöвар поднос улас сюйыштіс тыдалана выя.

— Вештысь нин мортыслы!— ярскöба шуис Ардальон, коді кöзяин туйö пукаліс пызан пельöсын.

— Тэ эськö петав, мущайтчан сöмын тані!— ярскöба жö вочааліс Виринея, сэсся небыдджыка нин водзöстіс:— Лэччыв да лöсьöд пыжсö.

— Мый сійöс лöсьöдан? Лэпты якöр-изсö и кывт.

— Эшкын ли мый ли лэччöд. Пывсян бöрын, буракö, мортыс! И ачыд пасьтась, эн кынмöдчы.

— Подöннас на ме воа,— шуис Ревекка.

— Колльöдас, такоскöй!— вочавидзис Виринея.

— Колльöда, колльöда,— кайтіс Ардальон.

Виринея виччысис, кор сійö петас, ыджыда ышловзис да кыскис поднос улысь дас шайтасö, пызан вывтіыс вештыштіс Ревеккалань, но эз на ныр улöдзыс.

— Öти здук манита на ме тэнö, Ренук. Мый кöсйысьлі, сійöс и пукті со син водзад. Босьтан кö босьт, абу жаль ньöти. Да век öмöй нö боковöйöн лоан миянлы, эня-пиалы? Ог öмöй нö коркö öти керкаö төрöдчöй?

— Тіянлы бурджык на кодкö югдас,— намыштіс Ревекка.— А ме нö мый вая, куш ачымöс?

— А ми вот тэ вылö сувтім. Ок, ёна öд нин ме тэнö донъялі, некутшöм уджысь тэ абу полысь, да ёна öд нин ме тэ вылö и видзöді. Öнтай на пывсянын. Видзöда и вежöй петö: юрсиыд — еджыд нигöн, синмыд — енэж пыдöсыс, вом дорыд — пув ки тыр! Но кытчö он видзöдлы, сэті и лöсьыд да буретш. Ог и дивит Ардальонöс тэлань нырсö кутöмысь. Мый эськö вот татчö шуан? Тэсö быттьö?

— Оглы на нинöм.

— Шу кодарöкö. Ме тай нö тэныд веськыда висьтаси. Богородицалы моз.

— Гажтöм тані.

— Йöйыд тай эм кыськö!— чиктыліс Виринея.— Гажыс öд со, аслад вöрыс да ваыс! Югыд-Лягаад öд, петан асывнас керкасьыд, мöдöдчан кытчöкö, кутшöмкö туй вожöд, а, видзöдан да, кодкö мунöма нин, тэысь на водз. Вай эн шваньяв да пукты менам ки пыдöс вылö ассьыд ки пыдöстö.

— Мыйлакö?— юавсис на Ревеккалöн, эськö вежöртіс нин, да кытчö Виринея синö.

— Ки кутöм вöчам. А мöдысь, лымъя туй пуксяс да, корасьны волам. Зиль-зёль öшинь улад вöладоддяöн сувтам! Но, пукты китö!

— Оглы на, Виринея тьöтка.

— Ыкша юр, тадзитö кö! Ог эськö омöльт ньöти, да абу жö öд и кык судта керкаысь. Ылысь кодкö тэла оз жö волы.

— Кутшöм эм.

— Гашкö, чайтан, ылöдла ме тэнö? Ог мынтысь öні турун пуктöмсьыд, коралöм вылö бурасьöда, а сэсся огö и коралöй? Ог на ме сэтшöма шыблась кывнад. Босьт дась бурöн син водзысь дасасö тайöс! Он кö, ачым, чеччыла да, питшöгад сюя. Сэтшöма тэ менö забедуйтін! Содта на, колöкö, шайт-мöд, он-ö эскысьджык ло.

— Мен оз ков вывтіыд,— шуис Ревекка да босьтіс дасасö, чеччис пызан сайысь да копыртчыліс.

— Энлы на эськö копрась сэн, чöскыд сёян-юансö тэ менсьым эн на видлы. Небыд вольпасьсö ни. Талань абу думыд, сійöс тэ меным висьтав?

— Абу кö-а.

— Со öд ошкан-ошкан да! А мый нö, урöс тэ дорын менам пиыс?

— Абу.

— А сідзкӧ и... инмӧдчылӧма нин кодкӧ! А-а ме тані, йӧйыд, кывйӧс песа,— ливкйӧдлыштіс Виринея.

— Некод на бара эз инмӧдчыв,— вочавидзис Ревекка да восьлаліс ӧдзӧслань.

— Эз, дерт,— нерыштіс Виринея.— Эсійӧ Яковыс на, колӧкӧ? Пет-пет сы сайӧ, бур вӧлӧгаыс кӧ мыдсалӧ. Мӧсныс шӧриа, вӧвныс бӧжтӧм, чӧс туйыс пывсян гӧгӧрыс! Мун сэтысь, аддзӧмыд верӧспу да эньқапу.

— Меным и сэтшӧмыс буретш.

— А буретш кӧ, и подӧн на воан гортад.

Гожся югыд войыслӧн бӧж гӧныс нин сӧмын лэбаліс енма-муа костас, муртса кизьӧртіс лӧзӧн улис да сук пемыдсӧ му бердсыс. Кельыда, быттьӧкӧ гусьӧникӧн, востымасис енэжыс. Қыліс воысь рудзӧглӧн юмов кӧрыс, чӧсмӧдіс сынӧдсӧ. Ревекка восьлаліс Ленва пӧлӧн да торъя шуштӧмлун эз и кыв.

Мӧдӧд кӧджсӧ кытшовтігӧн сійӧс вӧтӧдіс Ардальон. Мегырӧдз кусыньтчылӧмӧдз, пыж синкымсӧ* тайкӧ люкалас, зібйыштчыліс сійӧ, и пыжыс ылӧ тювыштліс сьӧдӧдӧм ва ньылыдыс.

— Лок, гургӧда!— горӧдіс Ардальон да Ревеккаысь неуна водзӧджык сувтӧдіс пыжсӧ.— Виччыся, кор лэччан ва дорас, а вӧлӧмкӧ, мунӧмыд нин. Сэсся эг и кывзысь мамӧлысь, бӧр ва дорӧ да пыжӧ. Лок но, гургӧда!

Падъялыштіс Ревекка да пырис пыжас. Ардальон бара кутіс мый вынсьыс зібъясьны. Югыд-Лягаӧ вотӧдз сійӧ эз шыасьлы.

— Сэсся аслыд кутан пуктысьны?— юаліс сэні.

— Ог ӧд эндӧд видзсӧ,— шуис Ревекка.

— А ме кӧ вола жӧ?

— Сы мындаыд ӧтнамлӧн на ӧдйӧ эштас.

— Мед. Ме тэныд коска зорӧд чӧвта.

— Сэсся дон кутан корны.

— Ог, ме сідз. Бур кузя.

— Оз лэдз мамыд. Мӧд удж тэныд аддзас.

— А ме сылысь ог кывзысь. Ӧні тай эг кывзысь,— нюмдыліс Ардальон.— Вола, но?

— Оз ков,— ӧлӧдіс Ревекка.— Нинӧмла.

— А-а... а тэ меным кажитчан,— нора дзайгыштіс Ардальон.

Таысь Ревеккалӧн аслас усьлі сьӧлӧмыс. Ловсӧ кутӧмӧн тувччышталіс ӧтилаын, сэсся бокша бӧрыньтчис, конъясис изйӧ да муртса эз усь, ойӧстіс повзьӧмысла, котӧрӧн сорӧн кайис кырта йылӧ. Сэсянь видзӧдліс ю вылас: Ардальон ньӧжмыда вуджрасис сэні, ичӧтикаӧн ылыстчис катыд.

Пытшкӧс ыркыд, быттьӧкӧ пӧръяліс Ардальонӧс, кыліс сэки Ревекка. Дзумгысис гортас эшкын улӧ, гӧгыльтчис пон моз, но эз нин мынлы сыысь.

И видз вылас талун дӧзмӧдчис на сылы тайӧ сибалӧм ыркыдыс.

— Мися, кодкӧ шаркӧдчӧ!— кыліс друг Ревекка мышку сайсьыс Яковлысь гӧлӧссӧ, дугдіс куртӧмысь, бергӧдчис сылань. Яков локтыштіс на воча, кутчысьліс куран воропас:— Олан-вылан! Додь тыр шуд да нӧшта пуд!

— Сы мында жӧ аслыд! Қытчӧ нӧ ветлін? Али мунан на?

— Вӧлӧсьтӧ кывтлі. Бара велӧдчыны корлісны. Дзонь вежон пукӧдісны.

— Тадзтӧ попӧ воан.

— Ӧні оз нин попад велӧдны.

— Қытчӧ нӧ эськӧ велӧдчан?

— Некытчӧ ог, сідзи. Грамота да, политика да, мый да.

— Кутшӧм политика?

— Но... мыйла, шуам, ӧти озыр, а мӧд гӧль.

— Та мындатӧ и ме гӧгӧрвоа,— шуис Ревекка.— Ме кӧ кодӧскӧ уджӧдны верми, и ме озырми. Гашкӧ, мудерлунӧй эзджык тырмы-а.

— Мынтысис Вириньыд, эз чирк?

— Эз. Даса сетіс, мый кӧсйысьліс.

— А сы дон эськӧ сӧмын уджалін тэ сылы? Артыштлыны кӧ?

— Сёйи на ӧд тшӧтш.

— Мый нӧ кӧть?— каймӧстіс

---

* Пыж синкым — содтӧд пӧв набояс.

Яков.— Кык сы мында на сылы тэ бурсö вöчин, эн кö унджык на.

— Киссьöм ватö он нин курав. Он öд мöд пöвст кор, синтö кунь да!

— Ме перъя!

— Он бара лысьт!— вомаліс Ревекка.

— Ог лысьт, пола ме сыысь?!

— Мун, дзизгысь ном, öти гожöм олысь. Выль гожöм воас, коді менö сэки медалас?

— Сэтчöдз мöд олöм пуксяс.

— Вöтась ёнджыка!

— А вот аддзылан!— эскöдіс Яков.— Рочын пасьтала нин колхоз. И ми котыртам.

— Мый... кутшöм коз?— эскытöма серöктіс Ревекка.

— Колхоз. Кузя ногыс — коллективное хозяйство. Комиöн кö — öтувъя овмöс. Видз и му öтувъя лоö.

— Ог тöд, кымын йöй сюрас тадзитö öтувтчысьыд.

— Вöравны тай нö öтвылысь ветлывлöмаöсь. Батьтö кöть босьтам. А видз-му кö уджавны, и оз позь сідзсö?

— Эновтчас кодкö тэныд аслас виддзысь да муысь! Вермысь морт?!

— Скод чукöртлам. Сёрнитам лючки.

— Кывзас кодкö тэнö, меным нин дышöдіс-а.

— Но эн эскы, эн... Тэ пайысь.

— Ог, дерт. Йöй руыд мед оз вöдит.

— А тайö козинысльі он жö эскы?— пöрччис Яков юрсьыс картузсö да кыскис сэтысь, увтыс увсьыс, ситеч гартым, паськöдіс сійöс, и зэв мича еджыд чышъян бовмуніс киас, пув тусь сера.

— Меным али мый?— юаліс на Ревекка.

— А кодлы нö, хы?— ыкöстіс быдöн Яков.

— Мамыдлы.

— Сылы пыжын, нопйын. Сылы ме пемыдджыкöс ньöби. А аслым кыснан, куим вугыра. Но, босьт но чышъянсö. Збыльысь öд тэныд!

Ревекка шöйövоши: босьтас кö, кутшömкö да лача сетас Яковыслы, оз кö босьт, тасасяс быттьöкö Яковсьыс.

— Мед на тэ ордын овлас, дзеблы на,— вочавидзис Ревекка.

— Сідзкö, катыд на видзöдлан Югыд-Лягасьыс. Дерт, чöскыд самöварсьыд тшайыд. И югъялö, абу на сьöд чугуныд пызан вылад!

— Ачым на ме сэтшöм самöвартö верма лöсьöдны. И лöсьöда! Ныв юрöн на!

— А мый нö эськö... усьö ныв юрыд, босьтан кö öні тайö чышъянсö?

— Кöсйысьöма лоö. А некодлы на нинöм ме ог кöсйысь. Öтнамлы на меным абу гажтöм.

— Мед оз вожав кывйыд-а,— дузгысис Яков.

— Мед аслад оз водзджык,— вочааліс Ревекка.

Яков гаровтіс чышъянсö, дзебис бöр картуз пытшкас. Но эз на мунсьы сылöн, педзыштіс да шуис:

— Вайлы коса ли мый ли.

— Нинöмла.

Яков нёджъялыштіс, аддзис льöм пу костысь чурвидзысь коса воропсö. Лэчтысянсö Ревекка сэтчö жö öшöдліс. Косаыс ёна нин ныжмис, тöчилаысь нин сылöн гажыс бырис, и Ревеккалöн эз бергöдчы кывйыс ölöдны Яковöс: мед, колöкö, и зудъялыштö аски кежлö косасö, абу кö дыш.

Но Яков эз кут льöм пу дінын гольскöдчыны. Видзöдліс бурджыка коса дорыш вылас да восьлаліс юланъ, саяліс берег дор баддяс. Куртігмозыс Ревекка кывзышталіс сылысь лэчтысьöмсö: коставлас косасö ваö сюйлыны и бара, кылö, гольскö.

Сэсся дугдіс кывны лэчтысьöмыс, кузь лёдз Ревекка удитіс куртны тайö чöв дырйиыс, а Яков эз на мыччысь мыйлакö.

Падмис Ревекка куртömсьыс, чошкöдіс пельяссö и киргана сёрни да ноксьöм кыліс сэки ю дорсьыс. Уськöдіс курансö, котöртіс видзöдлыны, мый нин сэні вöчсьö.

Векньыдик бечевник вылын, васьыс кыскыштöм кык пыж костын, ляскасисны Яков да Ардальон.

— Сета му зöркыс!— мурчйöдліс пиньнас Яков.

— Гöг сюрöсыд дженьыд!— киргис Ардальон.

— Кӧч кокӧн верда!* Гыжнас и весь!

— Асьтӧ ур юрӧн!** Культӧг сюя вомад!

— Онӧ кӧ эськӧ дугдӧй!— горӧдіс Ревекка.— Изъяла кыкнаннытӧ! Ноко!

Ардальон водзджык мынтӧдчис Яковысь, нетшыштчис сы кутӧмысь, пырис аслас пыжӧ да йӧткыштчис. Яков букыштчыліс Ревекка вылӧ да довкнитіс юрнас ӧшалысь бадь пулань:

— Со косаыд да лэчтысяныд! Кык даддьӧн ӧттшӧтш исковтысь!

Ревекка эз шыась, мед нин мунас жӧ сэсся Яковыс. И Яков нускыштіс на скӧр йывсьыс да пырис пыжас, бӧрвыв йӧткасьӧмӧн воӧдчис Ленва мӧдар дорӧдз, сэті кутіс катны.

Вылынджык кось вӧлі, паськыда сяльгис сэті ваыс, нитшсялӧм кык из костӧд сӧмын джуджджаммыліс пидзӧс вылысӧдз. Ӧнтай Ревекка сэті и вуджис келӧмӧн видз вылас.

Кык пыжа бӧр кутісны ӧтлаасьны кось горулас, и Ревекка повзис, оз-ӧ бара сэн тышкӧ воны. Но Ардальон водзджык удитіс тювыштны пыжнас кык из костсӧ.

Семен лун гӧгӧр век ошкӧн повзьӧдлӧны, чуалӧны пӧ сэки найӧ, да Ревекка дугӧдчис вотчӧмысь. Нуӧдлысь сылӧн эз вӧв, а кыйӧдны кодъяслыськӧ вӧрӧ мунӧмсӧ да вӧзйысьны сьӧлӧмыс эз жӧ лэпты.

Тырыс нин эськӧ Ревекка чӧд косьтіс, пув тӧлӧдіс, бӧрынджык, лым усьтӧдзыс, турипув вылӧ на уськӧдчылас, но ӧнісӧ буретш сьӧкыд изки моз жӧ нин бергӧдчис лун югыдыс: колӧ сус коль вотны, кытчӧдз перкъяс оз пыллыны, а тэ горт ов.

Медся на окта сус кольсӧ вотӧмыс, ӧти кольсьыс ки тырыд кӧйдысыс чукӧрмӧ, и лавкаын сійӧс став вотӧссьыс на донӧн босьтӧны. Дерт, косьтӧмӧн-а. Но и аслыд на кажӧдны колян.

А, майбыр, артмӧма таво сус колльыс, гаг абу сёйӧма ни аслас сирсьыс абу пӧдӧма, гожӧмыс ыркыд вӧлі да; уль сёй ёкмыль кодь топыд да сьӧкыд; тусьясыс чунь пом гырсяӧсь да сылаӧсь, вый чир быттьӧкӧ кыв вылад веськавлӧ, кышсӧ поткӧдан да. Чӧсмасьыштӧм могысь Ревекка видліс жӧ нин таво вылӧ коль дас кымын.

Горт гӧгӧр уджыд, корсьӧм оз ков, ачыс синмад пырӧ. Сёйыштіс Ревекка́ асъя да идраліс пызан вывсьыс, эз на тӧд, кытчӧ талун босьтчывны, и кыккирудз пуксис ӧшинь дорӧ. Чӧвтіс сӧмын синсӧ ывлаӧ, и аддзысис уджыд: войнас зэв тӧла вӧлі да ид чумалияс вылысь вевт кольтаясыс пӧлыньтчӧмаӧсь. Петіс лӧсьӧдны. И сэки, видз вылын коркӧя моз жӧ, кыліс Яковлысь гӧлӧссӧ. Эскытӧма, колӧ и полӧ, Яков шуис:

— Ветлам сус кольтӧ вотны.

— Ветлам,— вочавидзис Ревекка. Повзьыліс эськӧ, мый пондыны, гашкӧ, кутас Яковыс, но збоймӧдчис, мый оз на сетчы сылы лёкӧнтӧ. А бурӧн кӧ быттьӧ Яковыс кӧсйӧ, то мед на и виччысьлас.

— Лок либӧ эстчӧ, вожа сус пу дінас. Сэсянь мунам.

— Пищальтӧ босьтан?

— Мый сыысь? Сьӧкта вылӧ кӧ ог?

— Ошъяс ӧні чуалӧны.

— Со налы!— тапнитіс Яков шуйга лядьвеяс, кытӧн лаз увсьыс тыдаліс сюмӧдысь вӧчӧм кузь пуртӧслӧн помыс.

-- А, чайтан, некод оз тӧдлы?— юаліс Ревекка.

— Мый?

— Мый тэ менӧ вӧрӧ нуӧдлін? Он пов сёрнисьыс?

— Тэ эн пов-а,— гарыштіс Яков. — Менам, ас пайысь, шуӧма нин.

— Мый шуӧма?

— Мый некод сэсся оз ков тэысь вывті. Дерт, он кӧ бара скӧрмӧд.

— Ок, ӧд сюсь кылӧ!— кайтіс Ревекка.— Мед эськӧ пондыны сэсся!

— Веськодь... татшӧм сёймоньыд! — шпыньмуніс Яков.— И тэрмась, мунысь кӧ. Виччысьла вожа сус пу дінас.

---

* Старӧверъяс оз сёйны кӧч яй, кузь гыжъя пӧ кӧчыс да.

** Тшыгъялігӧн вӧралысьяс сёйлывлӧны ур яй.

Лунтыр сэсся ветлӧдлісны вӧрын, и Яков ньӧти эз дӧзмӧдчы Ревеккалы, весигтӧ сёрнинас. Пуксьывлісны пыллыны чукӧртӧм кольсӧ, позис сэки Яковлы песыштны кывсӧ, кӧть нин чуткыштны Ревеккаӧс, мыйлакӧ пӧ ӧд воліс жӧ Ардальоныс тэ дінӧ турун пуктанінад, эз на сӧмын отсыштӧм могысь, но Яков медсясӧ мургис вомгорулас, лӧсьӧдлігмозыс и сьылышталіс.

Бӧръяысь пуксисны пыллыны, и Ревеккалӧн сэки вежыс петіс тшӧтш сьылыштавны Яков бӧрся.

— Сы мында сус коль... вотӧма лои,— мургыштіс Яков.

— Колӧкӧ, аски... бара на ветлам,— нюркнитіс Ревекка.

Ыззьӧдіс тайӧ Яковӧс. Синбӧжаліс сійӧ Ревеккаӧс да нюмъёвтіс, здук-мӧд мысти ышловзьӧм сорӧн сьылыштіс:

— Зэв мича чышъян... кодлыкӧ ньӧблі, некод тай сійӧс... новлысьыс абу.

Ревеккалы татчӧ быть нин коліс мыйкӧ вочавидзны да нӧшта ӧдйӧник, и сійӧ кызӧктышталіс кывъяссӧ корсигӧн, быттьӧкӧ рӧдӧм сійӧс босьтіс. Воча сьылыштіс сэсся Яковлы:

— Оз на ӧд бакшась... чышъяныд тэнад, сюрас на кодкӧ... новлысьыд сійӧс.

— Мый тэ меным кодкӧтӧ висьталан?!— лӧгасис Яков.

— Ланьта, ланьта,— тэрыба шуис Ревекка.

Сикт дорӧ вотӧдз, вожа сус пу дінын, Яков пӧрччис сьӧкыд нопсӧ, шмоткис муӧ, сэсся и лазсӧ пӧрччис да шыбитіс, дӧрӧм кежсьыс колис. И кӧмсӧ медбӧрын пӧрччис.

— Пуксьыв, воан на гортад,— индіс Ревеккалы аскӧдыс орччӧн эжа вылас. Рытъя шондіыс лӧсьыда сэтчӧ инмис.— Пукалыштам шонді водзас. Гашкӧ, медбӧръяысь таво вылӧ.

— Ог, ме муна. Кодкӧ аддзылас да...

— Но, мун, сідзтӧ кӧ.

— А аски? Ветлам огӧ?— юаліс Ревекка.

— Ме ог тӧд,— нурбыльтіс Яков.

Ревекка пӧрччис жӧ нопсӧ, пуксис неылӧ, личӧдіс да уськӧдіс балябӧжланьыс мамыслысь новлан шальсӧ. Шальыс важ нин вӧлі, ниртчӧм. Чышъян пыдди нин новліс сійӧс Ревекка, пыр туйӧ, и мед эз казьтыв шальыс выльдырсясӧ, чилсйӧдліс шыранӧн сылысь кузь тугъяссӧ.

Яков бӧр ӧдйӧ гажмис, нюжӧдчис гатшӧн эжа вылас да гылыда юаліс:

— А ош кӧ öні татчӧ локтас?

— Мед локтӧ.

— Он пов?

— Ог.

— А меысь?

— Ог жӧ,— вочавидзис Ревекка да нёровтчис ноп вылас. Мед, колӧкӧ, и пондылӧ Яковыс, оз на сыв сійӧ таысь, а окыштны оз на сетчы.

Яков быгыльтчис сы дінӧ, кутіс сойӧдыс, кычан моз мурзігтырйи люкаліс плешнас сылӧн пельпомӧ:

— Пура кӧ?

— Пиньыд ныж.

— Ак, тэ эльтчан? Тадзитӧ кӧ и...

Ревекка удитіс на бергӧдны чужӧмсӧ, но Яков сывъяліс сійӧс, веськӧдіс бӧр асланьыс сылысь чужӧмсӧ да сирасьліс вом дорнас сылӧн бан бокӧ, вочасӧн, чупкӧдӧмӧн, воӧдчис вомӧдзыс, дыр эз мынтӧдчы.

— Кыськӧ тай эм!— сӧмын и шусис Ревеккалӧн, кор Яков мынтӧдчис.

Та бӧрын Яков нӧшта на чӧсмис да некымынысь на окаліс Ревеккаӧс и кинас маласис пыр улӧджык.

Полӧм босьтіс Ревеккаӧс, но весьтас чеччыны Яков сійӧс эз нин лэдз, и Ревекка видліс кӧть нин пуксьыны ноп вылас, та могысь чужйыштчис кокъяснас, йӧткыштчис му бердысь кияснас. Но Яков сэки эз жӧ очсав, кыскыштіс сы мышку сайысь нопсӧ, и Ревекка лои водса.

Помасис вермасьӧмыс сійӧн, мый Ревекка вирӧдз курччис Яковлысь кисӧ.

— Но и... кыдз кужан!— киргыштіс нопъясигас Яков.— Эськӧ менам лоин-а...

— Сэсся мед ме кевмыси тэныд?— лов тырнас на жӧ шыасис Ревекка.

— Мый нӧ ме ылӧдла тэнӧ?

— «Менамсӧ» оз тадзи шулыны. Комсомол лоӧма, да мед эськӧ быд-

тор ӧдйӧ сылы! Яндзим на тӧдлӧмаӧсь бур йӧзыс.

— Но и пет бур саяс! Абу жаль!— дӧжнасис Яков доя кисӧ ӧвтігтырйи. Сійӧ виччысьыштіс на, оз-ӧ Ревекка шу мыйкӧ нӧшта, и вӧрзис сиктлань, весигтӧ эз нин бергӧдчыв.

Ревеккалӧн тырмис на жӧ чорыдлуныс чӧв овны. И сӧмын кор нин карта сайясті локтіс да пырис гортас, доршасьны кутіс синваыс, куимысь ковмис мыссьыны, медым сувтӧдны ыльӧбтылысь синвасӧ.

Аскинас, мый лоан ло, ӧтнас ветліс сус кольсӧ вотны. И нӧшта некымын лун сэсся ветліс. Пыллыысигас шуштӧмыс босьтліс, но эз сэтшӧма шувгысь да дзуртысь вӧрсьыс, кутшӧма сьӧлӧм вылас сьӧкыдсьыс.

Паччӧр тырыс чукӧрмис сус коль кӧйдысыс, пӧжӧм йӧв сора сир кӧрӧн ӧвтіс косьмӧмсьыс. Ӧні позис и турипувла ветлывлыны. Сиктсянь, кырта йывсянь, зэв лӧсьыда тыдаліс нюрыс, гӧгрӧса вижӧдіс гӧрдавежа вӧр шӧрын. Чӧд вотігӧн Ревекка кежавліс сэтчӧ видзӧдлыны, артмӧма абу турипувйыс. Зэв бура вӧлі артмӧма, сӧмын кын улыса на вӧлі. А ӧні, дерт нин, кисьмис.

Но кык лун Ревекка и вотіс сэсся турипувсӧ. Коймӧд луннас локтӧмӧн тшӧтш петны сылы ковмис нюрсьыс. Эз эськӧ некод ысты ни повзьӧд, ош ни шыш эз волы сы дінӧ, да он ӧд ӧктысь, кор оз шед киад вотӧсыс и синтӧ помала курдӧдӧ.

Берднысӧ на эз удит Ревеккалӧн чуман пыдӧсыс, кыліс кодъяслӧнкӧ сёрниыс, кыкнанныс нывбаба гӧлӧс, сэсся нюрӧ, Ревеккаысь неуна водзӧджык, лэччисны яг выв вӧрсьыс Елена да сылӧн мамыс. Юрас Еленалӧн вӧлі пув тусь сера еджыд чышъян.

— Олан-вылан! Мыйкӧ нӧ эм абу?— водзджык шыасис Елена.

— Пасьтала тай со,— вочавидзис Ревекка, шайпаймунӧмсӧ эз на петкӧдлы.

— Лок, гажаджык.

Эз на эскыссьы Ревеккалы, мый Яковлӧн козиныс Еленалӧн юрын: вермис и батьыс сылы ньӧбны, кывтлыны вӧлӧстьӧ да. Сын чери, аръя катансӧ, уна тывйыштӧма сійӧ кыйӧдӧмӧн. Дерт, эськӧ ыджыд семьяныс, но и вузӧс вылӧ на сы мындасьыд лишналіс, кӧнкӧ.

Ревекка матыстчис Елена дінӧ, гарыштіс:

— Вӧччӧмыд талун. Выль чышъяна.

— Тшӧктіс тай новлыны,— серӧктіс Елена.

— Коді?

— Коді козьналіс.

— Яков?— ышловзис Ревекка, быттьӧкӧ вежаліс на сӧмын.

— А коді сэсся?!— бара серӧктіс Елена.— Кикутӧм нин и быдӧн вӧлі.

— Но, инӧ.

— А мый нӧ эськӧ?

— Нинӧм. Бура овны тіянлы. Муна асламинӧ.

Оз аддзы бура вутш костсӧ, конъясигтырйи восьлаліс Ревекка асласінӧ, копыртчыліс на вотчыны, но эз вермы и петіс нюрысь, довгис ордымӧд гортас. Поліс кодкӧдкӧ панидасьӧмысь, медым эз юавны, мый нӧ пӧ тыртӧг локтан. Некод эз панидась, да тайӧ кӧть нин эз содты сылысь шогсӧ.

Коркӧ сэтӧр вотігӧн казяліс Ревекка турунзьӧм кушин. Гӧгӧрыс джуджыд бадь, и пыжалы ни подалы оз тыдав. Буракӧ, гӧп вӧлӧма, тыртӧма сійӧс лыаӧн да нюйтӧн ыджыд ытва дырйи, и видз артмӧма, коръя туруна нӧшта, буретш ыжъяслы сёян. Юр куим шедас, волыны кӧ косаӧн да куранӧн. Татшӧм мӧвпӧн и кыпӧдчис Ревекка козъяинӧ, кыті ордымыс чукльӧдліс, пасйӧд вӧчис аслыс бара на волӧм вылӧ, коз поноль йыв чегыштіс. Локтіс сэсся аскомысьнас косаӧн, а кушинас зорӧд нин сулалӧ, кык сырса пинь костӧ чӧвтӧма. Топӧдліс сьӧлӧмсӧ забеднӧысла, да он ӧд вӧч мыйкӧ, кисьт, шуам, зорӧдсӧ да ачыд жӧ сэсся и мыжмы нэмыд кежлӧ. И ӧні на, лэччас картаув гидас ыжъяссӧ сёдавны да, топавлӧ таысь сьӧлӧмыс.

А Яковӧс воштӧмыс кор бурдас? Некор оз!

Босьтіс да пудъясис на сэк видз вылас, кор Яков вӧзйыліс сылы чышъянсӧ, чайтіс, ас саяс нин бӧръя кывйыс, коднылы сэсся сӧмын шу-

ны-а, Яковлы али Ардальонлы. А вот и шуис!

Эз кӧ бӧрыньт сэк Яковлысь козинсӧ, и Яков эськӧ эз на лысьт вожмавны сійӧс, кӧть и курччӧма лои кисӧ Яковлысь. Колӧкӧ, и Ардальон аслас сюсь да зэлыд мамыскӧд мӧд ныв йылысь жӧ нин сёрнитлӧны. Кӧть и бокын найӧ йӧзсьыс олӧны, а сэтшӧм овмӧсад водзӧ вылӧ кӧзяйканад локтысьыд, майбыр, сюрас на.

Кывсис кӧ водзджык, Виринея пӧ моньӧс вайӧдӧма, гӧтралӧма Ардальонсӧ, Ревекка эськӧ эз на сэтшӧма шогӧ усь. Мый парскыштіс сылы, сійӧ на и лои эськӧ. А Яковӧс воштӧмыс дзик мӧдтор, кок чунь дорын кок лапа!

Пемыд рытӧ аслад посводзын усьӧмысь ни зурасьӧмысь он пов. Сэтшӧма жӧ нин тӧдсаӧсь вӧліны Ревеккалы мамыс Яковлӧн и ачыс Яковыс, колхоз котыртӧм йылысь сёрнисӧ кӧ Яковлысь не пыдди пуктыны. Кыкнанныскӧд эськӧ Ревекка лӧсяліс, кыв шуны и тувччыны налы кужис, да кырдіс тай туйыс на дінӧ.

Эновтчыліс быдӧн Ревекка горт гӧгӧр уджсьыс. Видзӧдліс ӧти асылӧ ывлаӧ, а лым бобув нин сэн лэбалӧ. Вӧлись лыбзис. Медводз пыртліс ӧшинь увсьыс ид кольтаяссӧ, сувтӧдаліс косьтыны паччӧрас да гӧбӧч вылас, мед гортас сэсся и вартны сера паличӧн, вон ли мый ли джоджас паськӧдны да.

Джодж дӧраясыс дыр нин пожъявтӧмӧсь вӧліны, сӧмын буссьыс найӧс пыркӧдлывліс, и дась восьса ванас коліс лэччӧдлыны ю дорӧ. Чукӧртіс да нӧбъяліс Ревекка джодж дӧраяссӧ, босьтіс посводзсьыс сера палич и тапсьӧдіс кырта улӧ.

Кыбны, буракӧ, ветлӧмаӧсь войнас да сӧмын на воӧмаӧсь, сьӧдасьӧм паськӧмаӧсь, но чужӧмъясныссӧ мыськӧмаӧсь нин, ректысисны пыжысь Яков да Еленалӧн батьыс.

— Ме выльысь лэччыла,— шуис, кылӧ, Яков да кык ыджыд туисӧн лашиктіс кырта йылӧ.

Ревекка ӧти пӧвст пожъяліс джодж дӧраяссӧ да кутіс нӧшавны плавкӧс из вылӧ ёкмыльӧн пуктылӧмӧн. Эз аддзыв ни эз кывлы Яковлысь сы дінӧ кежыштӧмсӧ. Вӧлӧмкӧ, Яков виччысьӧ нин, кор сійӧ дугдылас нӧшасьнысӧ.

— Эн скӧрав,— дзуртыштіс кокувса посни изнас да мыжапырысь шуис Яков.

— Веськодь,— вочааліс Ревекка.

— Аслыд эг шогмы да,— мудералыштіс нин Яков.

— Мун сэтысь!— крапкис Ревекка.— А то мӧдлаӧ кучкыссяс этайӧ сера паличнас, да дзормас ӧти здукӧн Еленаыд!

Яков муніс, а Ревеккалӧн сы вылӧ лӧгыс джодж дӧраяс вылас быттьӧкӧ вуджис. Некод эз вӧв кырта йывсянь видзӧдлысьыс, а вӧлі кӧ, то, дерт, чуймис, мый нӧ пӧ тайӧ Ревеккаыс сэтшӧма нӧшалӧ джодж дӧрасӧ, вый али мый сэсь пычкӧ?!

Кор нин гортас бӧр катны Ревекка нӧбъяліс джодж дӧраяссӧ, сэк сӧмын кыліс, мый усурмунсьӧма сылӧн. Воськов вит и вӧчис лажмыдінтіыс на да уськӧдіс сьӧкыд нӧбсӧ. Ӧні и мышкыс Ревеккалӧн тшӧтш лои кӧтасьӧма, да мед оз кынмы, эз лысьт весигтӧ пуксьыштлыны, кутіс ветлӧдлыны ва дорті.

Катыдынджык мылькъяммыліс бечевникыс. Кык ю, Югыд-Ляга да Ленва, ӧтлаасисны сэні. Друг болскӧм кыліс сэтысь, да эз ӧти мортлӧн, а быттьӧкӧ некымынлӧн. Здукмӧдӧн бӧрынджык мыччысисны Виринея да мӧскыс, а коймӧдӧн — Ардальон. Пановтны на зільыштіс мӧскыс Виринеяӧс, и не кӧ гезйысь сермӧдыс, кутсис эськӧ сійӧс Виринеялы.

— Мый нӧ?— юаліс Ревекка.

— Мый! Нажӧтка бара Турдӧ Мишӧлы!— скӧраліс Виринея.— Урӧс пороз лӧсьӧдӧма, да кыкысь да куимысь лоӧ вайӧдлыны мӧстӧ. Видзӧда да, бара нин нӧйтчӧ. Тӧлӧтӧлӧ, матушкаыс менам.

Югыд-Ляга сиктын ӧтнас Турдӧ Мишӧ видзис мӧс дай пороз. Дерт, кодлыкӧ быть видз порозтӧ, но Турдӧ Мишӧ кыз нажӧткасӧ аслыс порозсяньыс и чуктӧдіс дай мудераліс на сэтчӧ, тӧдӧмӧн порозсӧ тшыгйӧдіс, весигтӧ гожӧмнас, кор содтӧд турун моздорыд быдлаысь сюрас. Вот и шыӧдчывлӧны Турдӧ Мишӧ

дінӧ кыкысь да куимысь, коді мӧска олысь.

Порозсӧ лӧсьӧдӧм бӧрын Турдӧнас сійӧс нимтӧмаӧсь. Нажӧткаыд кутӧма локны, и дугдӧма вӧрӧ да ва дорӧ ветлӧдчӧмсьыд: кутшӧмкӧ висьӧм пӧ кӧвъясис, да ки и кок пӧ турдӧ, бӧр пӧ лоӧ гортӧ, паччӧрӧ, косны. А йӧзыд ӧд абу жӧ йӧйӧсь, та мындатӧ вежӧртӧны жӧ.

— А тэ нӧ эськӧ мый тан вӧчан?— сувтовкерис да юаліс Ардальон.

— Джодж дӧраяс тай со пожъявны лэччӧдлі,— вочавидзис Ревекка.

— Катӧда кайигмоз?

— Эн, кӧтасян.

Но Ардальон эз нин кывзысь, кильчӧ вылӧдзыс шердйис-катӧдіс гез помӧн нӧбъялӧм джодж дӧраясӧ, Ревекка сы бӧрся тыртӧгыс вӧтчӧмсьыс мудзис. Виринея эз ӧлӧд Ардальонӧс, ылалін пӧ сэтчӧ, ӧтнас нуӧдіс мӧссӧ Турдӧ Мишӧ керка дінӧ.

— Пасибӧ эськӧ да,— шуис Ревекка,— видас мамыд тэнӧ и менӧ.

— Мыйысь?

— Мыштӧ кӧтӧдӧмысь.

— Аддзӧмыд шог!— серӧктіс Ардальон.— А мыйкӧ... ме кӧ дӧзмӧдчыны вола?

— Кыдзи дӧзмӧдчыны?

— Но, пемыдӧн нин локта да гольӧдча кильчӧ ӧдзӧсад. А тэ петан посводзад да он восьты. Мун, шуан меным. А ме ог на мун да дӧзмӧдчышта на. Но?

— Тэ абу кӧ тыр сюсь-а?— гарыштіс Ревекка.

— Но либӧ и бур ногӧн,— эз лӧгась Ардальон.

— Кыдзи бур ногӧн?

— Ог на дзик пыр бӧр гортӧ мунӧй да пукавны пыралам мамӧкӧд.

— Пыралӧй.

— А бара кӧ коркӧя сёрнисӧ мамӧ панас?

— Мед панӧ,— вочавидзис Ревекка.

...Вӧравны петтӧдз, Пӧкрӧв лунӧ, кык пир вӧлі Югыд-Лягаын.

Рӧштво кежлӧ джуджыд лымйыс вӧтліс вӧралысьясӧс пармаысь. Ӧти бӧрся мӧд катликтісны найӧ Ленва кузя кыса лызьяс вылын, кузьмӧдӧм кӧв йылысь кыскисны нортъяснысӧ. Пушыдмӧм гӧна понъясыс, вӧйласьӧмсьыс лешмӧмаӧсь, вӧтчисны ылӧ кольӧмӧн.

Буретш вежон тшынасис Виринеялӧн пывсяныс. Ревеккакӧд найӧ виччысисны Ардальонӧс, коді таво ар эз нин гортсяньыс вӧрав, а верстьӧӧ асьсӧ пуктіс гӧтрасьӧм бӧрас да шуис дыр жӧ ветлыны.

Тошсялӧма, вӧйӧм синъяса да ёсьмӧм ныра, воис сэсся сійӧ, да сёрнитнысӧ оз вермы. Но и нортас сы пыдди чукъя жӧ вӧлі сӧвтӧма кыйдӧссӧ.

Горш косьманінас пӧжӧм йӧв кринча юис Ардальон да лэччис пывсьыны, а Виринея да Ревекка сы пывсигкоста видзӧдалісны да лыддисны, кутшӧм ку уна-ӧ вайӧма. Сӧмын тулан да низь кусӧ муртса эз квайтымынӧс артавны. Нимкодьысла Виринея лэдзліс керкаас кыкнан понсӧ, вердіс найӧс пачводз дорас йӧла рокӧн.

Пывсян бӧрын, дзужгысь самӧвара пызан сайын, Ардальон варовмис да висьтасис асшӧр вӧралӧм йывсьыс, ёна ошкис том понсӧ: йизьӧма пӧ нин кыньӧм улас гӧныс, зилякылӧ, а мудз оз тӧдлы, пуркӧдӧ сӧмын лымсӧ, аслам пӧ жальӧй петас да чукӧстла дінӧ, жугӧдла йи нёньяссӧ.

— Бать рӧд, кузь кока!— долыда кывкӧрталіс Виринея. Ревеккалы сійӧ висьтавліс нин йӧгра Тэня кыр понкӧд ассьыс энь понсӧ ӧтлаӧдлӧм йылысь. И кыдзи сэсся квайт чужӧм пон письыс ӧтиӧс бӧрйӧма, айӧс, а мукӧдсӧ бырӧдӧма, некодлы абу вӧзйӧма, кӧть пӧ эськӧ и дон шедіс.

Ардальонлӧн абу на сьӧлӧмыс бурмӧма, сійӧ жӧ пызан саяс и гаравны кутіс, шойччышта пӧ мыйкӧ дыра да шутӧвтла на кытчӧкӧ, лыс чомйын пӧ овны кута, а мӧд та мында кыя на, пӧрысь понсӧ пӧ ог нин нуӧдлы, а томсӧ босьтла.

Ревекка эз лысьт мыйкӧ татчӧ шуны, кӧть нин жалитӧм могысь: шуан, да лӧсялас ли оз на эньказлы. Кузь на водзын ӧтласа олӧмыс и эштылан на, колӧкӧ, тшетшйысьнысӧ. Сідзсӧ эськӧ видана кыв эз на

кывлы Ревекка эньӄасяньыс, да виданасӧ эз на жӧ и ов. Удж кӧть, мый кӧть, пыр ачыс казявліс, тшӧктӧм да индӧм эз виччысьлы.

— Ветлы, ми ӧд овлам,— ышӧдіс писӧ Виринея.— Шедігад жӧ кыйны-а. Да и абу ӧні тэныд тані уджыс. Миянлы абу-а.

Турун и пес важӧн нин воӧма вӧлі налӧн, пусьӧм-пӧжасьӧмыс да скӧтсӧ идралӧмыс лунсӧ эз на жӧ сёй, но воча ныр да кыккирудз эньӄаа-моня эз на пукавны. Сьӧд сунис, гашкӧ, кыксё тюрик ньӧбис Виринея лавкаысь, коді йи сувтӧм бӧрын воссис Югыд-Лягаын, джын сьӧмсӧ видзис та вылӧ, мый тшӧтайтліс вузасьысьыс сьӧла вайӧмысь. Ӧні Ревекка путшкис тайӧ суниссӧ, куим пӧвстӧдіс, Виринея шарсйис-кыис сэтысь гырысь синма сырп.

Ревекка бара чӧв оліс, эз лысьт паныдавны эньӄасӧ, огӧ жӧ пӧ эськӧ ми ньӧти уджтӧг олӧй да.

Ардальонлӧн вӧрӧ выльысь мунтӧдз гозъя лэччылісны Югыд-Лягаӧ, лэччӧдісны кыйдӧс куяссӧ, но эз на ставсӧ. Виринея эз тшӧкты ӧтпырйысьӧн ставсӧ нуны, а то пӧ сідз нин уна вежалысьыс миян вылӧ.

Рӧштво бӧрын вежон кык лавкаын жулӧ йӧзыс, оз сӧмын вӧралысьыс, но и кодлы абу дыш бергӧдчӧ сэні, а тайӧ пӧрйӧ вузасьысьыс ӧтнас жуньвидзис. Уна кӧмысь сылӧм лымйыс пасьтала вӧлі вазьӧдӧма лавка джоджсӧ, да позис вежӧртны, мый вӧлӧма на жӧ талун лавкаас пыралысьыс.

— Ӧтнад мыйкӧ талун?— юаліс Ардальон.

— Скодуйтӧ народыс,— вочавидзис вузасьысь.

— Мый нӧ юкӧны? Оз-ӧ нин пармасӧ?

— Колхозӧ ӧтвывтчӧны.

— Кытчӧ?— эз гӧгӧрво Ардальон.

— А-а, ме тӧда нин!— шыасис Ревекка.— Яковлы кыськӧ пыгш пырӧма, да ӧтлаавны кӧсйӧ став видзсӧ и мусӧ. Ӧтувъя овмӧс пӧ мед лоӧ.

— Кодкӧ ӧтувтчас сыкӧд, дышыс кӧ оз!— чиктыліс Ардальон.

— Воліс тай татчӧ да ыззьӧдіс наперво йӧзсӧ-а,— висьталіс вузасьысь.— Вӧлӧсьтысь кодӧскӧ воӧмӧн шуис и.

— А кӧн нӧ эськӧ скодуйтӧны?— юаліс Ревекка.

— Яков ордас. Коді сэсся найӧс лэдзас!— кайтіс вузасьысь.

— Ветла кӧ эськӧ?!— шусис Ревеккалӧн.

— Тэ асьтӧ сӧмын эн тӧд!— вомаліс Ардальон.

— Но, гозъя ветлам, гозъя.

— Мед оз кыскы быд сӧранінас!

Позьӧ шуны, чоталіс сэк лавкаас Ардальон Ревеккаӧс. Воисны гортас, да Виринея эз жӧ такӧд дузъялысь моньсӧ. Но бӧрынджык, кор Ардальон бара нин вӧрын ветліс, вежсис Виринеялӧн думыс. Кывзысьны сійӧ ыстыліс Ревеккаӧс, мый нин сёрнитӧны Югыд-Лягаас да кутшӧма пыроны колхозас.

Лэччыліс Ревекка да буретш скод вылӧ веськавліс. Бабаяс сэн шуасисны нин, тайӧ колхозӧн пӧ юр вуштыштны некор, быд лун ызгам.

Рытнас, бергӧдчис Ревекка да, пӧрччысьӧмсӧ сылысь эньӄаыс эз виччысьышт, эльтана юаліс:

— Но, коді нин мый сэн изіс?

— Яков медсясӧ. Чирӧма нин гӧлӧсыс. Ӄазяліс менӧ да тшӧкмунліс.

— Мед тшӧкъялӧ! А мый нӧ эськӧ быргис, кутшӧм сам вылӧ вӧралысь войтырсӧ кыйис?

— Кыдзи артмӧдчыны, висьталіс.

— Кыдзи нӧ кӧсйӧ?

— Но, му и видз ӧтувъя лоӧ, сӧмын керка гӧгӧрыд аслад кольӧ. Вӧв оз жӧ некодлӧн ло, кодлы кытчӧ ковмас, колхозсьыс кутас босьтлыны. А мӧс да, ыж да позьӧ аслыд видзны. Но кык мӧс кӧ ли мӧскакуканя, кодсӧкӧ колхозӧ жӧ вайӧдны колӧ. И коді мый нӧшта вермас — коді гӧр, коді додь, коді пыж. А уджалӧмсьыс трудодень кутасны пуктавны.

— Мый пуктавны?

— Трудодень. Уджалан лун, коми ногӧн кӧ. Кодлӧн уна-ӧ чукӧрмас во быднас. Та серти и юклыны кутасны няньсӧ да мукӧдторсӧ.

— И шедысь эм дай кодкӧ татшӧм сам вылас?

— Пыроны. Морт кызь нин гижсьӧмаӧсь.

— Час волас тулысыс, гожӧмыс да, ӧдйӧ на киссяс лёк пур моз татшӧм мир смекыд! А миянӧс эз гаравны?

Ревекка падъяліс, висьтавны абу энькаыслы, мый кывліс Турдӧ Мишӧсянь, коді кывзысьны жӧ вӧлі локтӧма. Висьталан — скӧрмӧдан, он висьтав — мӧдысь, колӧкӧ, ёнджыка на мыжман: тӧдлӧмыд пӧ, а чӧв олӧмыд.

— Талун эз, а войдӧрлун гаралӧмаӧсь,— ышловзис да висьталіс Ревекка.

— Мый гаралӧмаӧсь?

— Мырддьыны пӧ колӧ Виринеялысь Чукля ластасӧ. Ми пӧ сійӧс весавлім, миян мед и лоӧ. Сё сы дон пӧ нин босьтіс сійӧ турунсӧ сэтысь, мый миянлы мынтысьліс.

— Со! Лыйла ставнысӧ пищальысь!— сырмытӧдзыс пузис Виринея, и Ревеккалы ковмис сэсся лэчлывны лысьтыны мӧссӧ.

Ру пиын кодь олӧм пуксис та бӧрын энькаа-монялӧн: Виринея жӧвъяліс, инас эз ӧшйыв, быттьӧкӧ кытчӧкӧ мыйкӧ пуктылӧма да оз помни, а Ревеккалӧн гудрасис син водзас ывла югыдыс, гар пӧла артмыліс сунис путшкӧмыс. «Мый бурсӧ и аддзис, ыштіс татчӧ да?»— кутіс мӧвпавсьыны сылӧн.

Ни Ардальонлӧн вӧрысь бара тыр кыйдӧсӧн локтӧмыс, ни ва восьтысь тулысыс да лун и вой югыд гожӧмыс эз нин разӧдлыны тайӧ русӧ. Югыд-Лягаын колхозыс эз киссьы, ыжъяс моз чукӧрӧн пондісны ветлӧдлыны сэтчӧ пыӧмаыс, а пыжӧн кӧ кывтӧны видз вылысь, и сьылӧны на, вӧр-васӧ косялӧны. И Чукля ластаын эз нин Виринеялӧн зорӧдыс лыб.

— Час, шедлас коркӧ Яковыс, быд коз улын абу на Сӧвет да колхоз!— ыршасис ӧтчыд Виринея.

— Гашкӧ, эз и сійӧ чуйд Чукля ластатӧ мырддьыны?— кайтіс Ревекка.

— Сійӧ тан ныр кутысьыс!— сапкис-шуис Ардальон, мамсӧ на пановтіс воча кывнас.

Медым кыдзкӧ водзӧс босьтны Яковлысь, торъя стрӧка эня-пиа эз кыйӧдны. Но лӧгнысӧ пыр пӧжисны, и ӧдйӧ тай ортсыасис сэсся лӧгныс, кор стрӧкаыд сюри, кӧть и кык во мысти.

«Твердӧй задание» Ардальон да Ревекка тыртісны, пес вӧчисны вӧлӧстьлы, а выль ногӧн кӧ, районлы. Матын гортсяньыс, пожӧма ягын, уджалісны. Колхозсаяс сэн жӧ котшкӧдчисны. Тулыснас пӧ пыралас баржаа пароход да нуас пессӧ.

Колхозсалы, налы мый?! Налӧн и норманыс ичӧт, и уджсьыныс бурджыка локтӧ. Сійӧн и варовӧсь, кывзан да. Дурны на томджыкыс пондыласны. И Яков, кылӧ, оз ӧлӧд ышмӧмсьыс, а, мӧдарӧ, дэльӧдӧ на, ныла-зонма кӧ быттьӧ ышмысьясыс: «Пу саяс, горзӧ, нуӧдлы, код нӧ тані йӧз водзас окыштны тэныд сетчас?» Вӧр тырнас сэсся ызӧбтаснысеръктасны.

Ревекка вӧлі тэчӧ поткӧдлӧм пессӧ чипасӧ, кор энькаыс локтіс.

— А Павелыс?— юаліс сылысь Ревекка. Пи нин сылӧн быдмис, и энькаыс кага видзны кольччывліс.

— Унмовсис зэв чӧскыда, андел кодь сё зӧлӧтӧй!— лышкыда вочавидзис Виринея да синмаліс тэчан чипассӧ. Пыр и букышмис сэсся:— Ок, йӧй! Сыв лыд али пес лыд нӧ миянлы сюйӧма? А мӧд йӧй чӧв олӧ!— муръсті пиыс вылӧ.

— Шулі нин ме сылы, эн, мися, сэтшӧм топыда тэч,— эновтчыліс поткӧдчӧмысь Ардальон.

— Да ӧд йӧзсяньыс оз ло лӧсьыд,— дорйысис Ревекка.— Мудералӧмаӧсь пӧ, шуасны.

— Мед шуӧны!— эрыштчыліс Виринея.— Со кыдз тэч, ме бӧрся.

Кыдзсюрӧ тэчӧмнад пес чипасыс ӧдйӧ и ыдждіс судтаног и кузьтаног да нӧшта кык пу костын лои, киссьӧмысь тшӧтш эз ков повны. Витысь гырыся воськовтіс Виринея чипас пӧлӧныс да ымӧстіс бурмӧм сьӧлӧмӧн, зэлӧдіс юр вывсьыс личалӧм шальсӧ, мед сэсся бӧр мунны.

Сэки и матыстчис Яков, эз лёкысь, а вежавидзӧмӧн на:

— Видзӧда, куимнанныд танӧсь, да час, мися, шыасьла.

— А мый нӧ эськӧ?— медводз юаліс Ардальон.

— Бара мыйкӧ мырддьыны!— чирӧстіс Виринея.— Мый сэсся сылы, морт сёйысьлы?! На, керышт кок

пӧлӧс да ну гортад, он-ӧ пӧтлы сьӧд чужӧм!

— Вердісны на талун,— эз лӧгась Яков.— А локті кӧ нин, то сёрниа могӧн на.

— Он-ӧ нин колхозад чуксав?— чиктыліс Виринея.

— Шуам, чуксала.

— А кӧн нӧ эськӧ няньторйыд? Ыжъясӧс тай няньӧн ывсӧдлӧны, а тэ миянӧс мыйӧн? Гӧрд дӧраӧн?

— Часлы, овмӧдчыштам да, аслад на петас вежыд.

— Некор оз!

— Либӧ кӧть питӧ да моньтӧ жалит.

— А мый нӧ, тшыглы налы овсьӧ! Али пасьтӧмӧсь?

— А муса налы татшӧм «твердӧй заданиесӧ» тыртны? И быд во кутасны сюйны да ыджыдджыка на. Мед нин висьталӧма лоӧ.

— Тэ жӧ ӧд сюйысьыс, тэ коддемыс да. Удтанныд вӧлӧсьтӧ, а меным сэсянь — лӧз печата кабала. Быттьӧ ог тӧд.

— Некод оз удтысь, а быдлаын тадзи зажиточнӧйыскӧд. Оз тэнӧ ӧтнадтӧ законыс омӧльт.

— А сэтшӧм законсӧ ті жӧ лӧсьӧдінныд.

— Но, гашкӧ, и ми тшӧтш,— шуис Яков.

— Но и вӧрис мед кокыд!— довкнитіс юрнас Ардальон.

— Лыяс мед коркӧ енмыс биа ньӧвнас!— содтіс Виринея. Ӧвсис кӧ эськӧ сэсся, гашкӧ, нинӧм эз и ло. Но лудіс на сылӧн кывйыс:— Дас коймӧд апостол! Локтӧма да овны велӧдӧ! Мый сэтчӧ дувмунін?

— Нимкодяся пес чипаснаныд!— ярскӧба вочавидзис Яков.— Шыбита кӧ шапкаӧн, пырыс мунас!— и шыбитіс. Надурнӧ вылад шапкаыс веськаліс костӧ да сибдіс сэтчӧ.

Ӧттшӧтшмоз Ардальон да Виринея уськӧдчисны Яков вылӧ, вермисны сійӧс кыкӧннад, ляскисны муӧ да кутісны чужъявны кытчӧ инмас.

— Он кӧ эськӧ дугдӧй!— горӧдіс Ревекка.

Горӧдӧмсьыс таысь Ардальон эновтчыліс, и Яков удитіс бауасьны, сэсся кутчысис Ардальонлы кок пӧкас да кыскыштӧмӧн чергӧдіс асьсӧ сійӧс гатшӧн, вожасис сы вылӧ да сувйыштіс кымыныскӧ ныр-вомас. Та бӧрын Яков звирк сувтіс да тойыштіс бара нин чужйыны сылы лӧсьӧдчысь Виринеяӧс, кватитіс Ардальонлысь поткӧдчан черсӧ:

— Ӧні пондылӧй!

Ревекка перйис пес чипасысь сылысь шапкасӧ, шыбитіс кок улас:

— На да мун татысь! Тэ понда сэсся тюрьмаӧ...

— Олӧй кыдз гажныд,— шуис Яков да копыртчыліс шапкаысла, бӧрыньтчыштіс да ылӧ лымйӧ шыбитіс черсӧ, муніс, кытысь воліс.

Кутіс Яков ассьыс кывсӧ: абу некытчӧ удтӧма нӧйтӧмсьыс. Весигтӧ колхозсаыслы, тыдалӧ, абу висьталӧма. Некод эз гарыштлы бӧрыннас Ревеккалы (сыысь йӧзыс эзджык видзчысьны, кутшӧмакӧ ас мортӧн на лыддисны да), нӧйтӧмыдӧсь пӧ тай миянлысь Яковсӧ.

А мый «твердӧй задание» йывсьыс шуис Яковыс, сійӧ кывъясыс иніс-ны: пыр унджык кутісны сетны, и эз нин пес вӧчны, а кер лэдзны. Кердорас и доймис Ревекка, мӧд кагаӧн нин сьӧкыд вӧлі да, вирӧн кутіс мунны. И сэтшӧм забедно босьтіс, мый бур олӧмсӧ эз на и тӧдлы, а кувны нин колӧ, и шуис энькаыслы, эз нин пов нинӧмысь:

— Гашкӧ, больничаӧ лэччӧданныд да? Дыр-ӧ нӧ вӧвнад?

— Мун сэтысь, грекӧ вӧйтысь! Мед сэтӧн пасьтӧгыд аддзылісны? Да оз на и сибӧдны, колӧкӧ!

— Морт жӧ ӧд, кӧть и абу колхознича. А мый сэсся, кула али мый татчӧ?

— Ачым бурдӧда. Кӧнкӧ чань кок туй турун вӧлі. Час, корсьла бурджыка. Ӧдйӧ сувтӧдас виртӧ.

Сюрис эськӧ сэсся Виринеялы чань кок туй туруныс, да эз отсав сійӧ Ревеккалы, садьыс нин кутіс вошласьны.

— Лэччӧд больничаӧ, мам кӧ колӧ пиыдлы!— бӧрддзис Ревекка верӧсыслы. И Ардальон кывзысис, быгйӧдз вӧтліс вӧвсӧ, а ловйӧн на вайӧдіс гӧтырсӧ районса больничаӧ.

Куйлігас сэні мыйсӧ сӧмын эз кывлы Ревекка. Сизимӧн ӧти вежӧсынӧсь, ичмоньыс и пӧчӧыс, йӧткыштчасны быттьӧкӧ ва бӧр кодлӧнкӧ мыйкӧ шуӧмысь да кывтӧны-

варгöны сэсся, вой шöрöдзыс маті берегас оз волыны. Но мукöд сёрниыс кö вунліс Ревеккалöн регыдöн, то колхозö пыröм гöгöр венъöм эз вун тöрытъя зэр моз.

— Колхозад, сэн дядьöлы жö уджалан!— шешкыштіс пач дорын куйлысь пöчö.

— Эн на шу!— вочааліс öшинь дорсянь олöма ань.— Джын донсьыд меда уджтö мырклöма нин озырыдлы! Он на öткодяв.

— Мый нö тэныд, юр вывтырыд öні локтö, колхознича да?

— Оз. Но оз и кевмысьны ков кодкö водзын да чиркömысь повны.

— Куш асьныд, колöкö, гозъя пыринныд, да, дерт, сідзтö нинöм энö вошtöй.

— Куш асьным пö öд?! Лыддьöдла, колöкö, мый пыртім? Кысь эськö унаыс, да мыйкö öд вöлі жö нин овмöсаным. Шöркоддемö на матысмылім.

— Мый сідзкö либö кыскис колхозас?— наяна юаліс пöчö.

— Мудзим век кодкö бöрся вöтчömсьыс,— öдйö и вочавидзис олöма ань.— Век вöлі сьöлömыд вирöн бöрдö. А öні кöть ёнтыштлö сömын.

— А-а, жаль на жö мыйкö аслыд?!

— Жальтöм абу, кор кык мöс гортö локтöны, а öтисö бöр колхозö вöтлан. А мödарö кö шуны, и öти мöскыс тырмымöн, кор няньсьыд он орлы. Он кö дышöдчы, зэв нин позьö овны. И гусьöн вежалömыд абу некодлы. Пасибö, домалісны жö озырсö.

— Энлы, зэв эськö китшсянныд колхозö пыröмаыс, да кытчö воланныд-а?— ёрыштіс пöчö.

— Кытчö Сöвет властьыс, сэтчö и ми!— воча кыв сетіс олöма ань.— Лёкö, чайта, оз на вайöд. Асьтö на со дон босьттöг бурдöдö, бурсö сылы, колöкö, эн на вöчлы-а.

Та бöрын пöчö эз нин шыасьлы.

А олöма аньлöн морттуя лючки сёрниыс йиджис Ревеккалы лов пытшкöдзыс, кыдзи тай пожöм кöйдыс вöйтысьö лым пыр муöдзыс.

Петіс Ревекка больничасьыс да кымынкö лун и вермис кутчысьны, мый лоан ло — шуис сэсся энькаыслы да веröсыслы:

— Гашкö, ми пырам жö да... колхозас?

— Но-о, сэтшöма нин дулльыд петö, оз овсьы колхозтöгыс?— вомаліс Виринея.

— Гашкö, и оз.

— Пыр, некод тэнö оз кут, а миянöс эн каттьы, кытчö оз ков.

— Кыдзи нö ме öтнамсö, ог кö мун татысь?

— Вот и мун. Сулалö на, буракö, киссьöм керкаыд аслад.

— А тадзтö кö, мед Ардальоныд тшöтш мыйкö шуас. Мед оз вомад тэныд век видзöд.

— Шу, пиö, шу! Эновта, шу, мамöс да вöтча тэ бöрся, дзодзув бöрся.

— Ме ог töд, мый шуны,— вочавидзис Ардальон.

— Тэ кö он, ме töда!— бугжыльтчыліс сы вылö Виринея.— Со öдзöсыс!— индіс Ревеккалы.— А кага он лысьт вöрзьöдны! Асьным быдтам.

— Коля тіянлы?!— эльтыштіс Ревекка.

— Кутшöма на колян!

— Он кö öд сетöй, ме и судöн перъя.

— Мед босьтö,— шуис Ардальон.— Мöдлöн оз нин ло.

И каганас Ревекка лэччис бöр овны Югыд-Лягаö. Медводдза войсö йöзын на узисны, а аскинас сійö лунтыр ломтіс пачсö и ас керкаын нин узьны водісны кутчысьöмöн пиысköд. И лöсьыда на и узьсис кыкнанныслы.

А тулыснас, лымъя туйöн на, и Ардальон воис на дінö овны, колхозö жö пырис. Ревекка сійöс сибöдіс, эз бергöдчы кывйыс шуны сылы, тэтöг пö миянлы гажа.

Колöкö, Ардальон эз на лок, поліс на мамыслысь кывсö вуджны, да öтнас коли: Виринеяöс пуксьöдісны тюрьмаö.

Ардальон висьтасис Ревеккалы, вермим на пö эськö тыртны «твердöй заданиесö», öтнам на пö, гашкö, верми, да мамö пö менö тшöтш töдöмöн дугöдіс, тырмас пö казакавны, и морт пö воліс, кер примитысь, да зорйöн сы вылö уськöдчыліс.

Водзö лоö на.

Александр МАЛЬЦЕВ

* * *

Видзьяс мыссьӧны тувсовъя ваӧн,
Сёльгӧ керӧссянь ышмыштӧм шор...
Бара, сырчикӧй, ытвасӧ вайин,
Бара гажӧдін важ берег дор.

Бара нюмдісны расъяс да ягъяс,
Шоныд тӧв нырӧн сынасьӧ коз...
Мусӧ агсалӧ шонділӧн агас,
Туктӧ мичлунӧн льӧм пулӧн роз.

Менам сьӧлӧмын сьыланкыв ойдӧ,
Менам лов пиын ышӧдысь шы,—
Ловзьӧм му вылыс радлӧ быд войтӧн,
Сӧвмӧ лачалӧн вынйӧра сыв.

Гожся войын

Гожся Сыктыв дорын,
Кырйыв ласта вылын,
Сьылісны рытсёрын,
Голькйӧдліг да мыла
Зонма-ныла.

Лӧньӧм юыс вывті
Вуджис сьыланкывйыс,
Вӧръяс весьтӧд кывтіс,
Кытчӧдз лӧньлун тывйыс
Друг эз сывйышт.

Сьылысь кайыс шензис
Тайӧ ныв-зон вылӧ:
«Коді наköд вензяс?
Тайӧ — муслун сьылӧ
Ывла вылас...»

Тайӧ гожся войыс
Шензьӧдана гыӧн
Сьӧлӧм вылӧ воис,
Ӧзтіс кустӧм вылӧ
Муслун-кыа.

В. ПАХОРУКОВА,
филологияса кандидат

ВОКЪЯСЛӦН ЛИТЕРАТУРА ЙЫЛЫСЬ

Коми-Пермяцкӧй национальнӧй округын уджалӧ литературнӧй группа, кодӧн веськӧдлӧ В. В. Климов. 1960—70 воясӧ писательяс тӧдчымӧн паськӧдісны гижан тематика, чужисны разнӧй жанра выль произведениеяс. Но медсясӧ сӧвмис проза. Выль повестьяс гижисны Иван Минин («Паныт уйис тӧлісь»), Василий Климов («Гавкалӧн бедь»), Валериан Баталов («Шапкаа пожӧм», «Мичашорын»), А. Баяндин («Сӧ лун, сӧ вой», «Отчаяннӧй»), Т. Фадеев («Гажа грива»). На пӧвстысь унджыкыс йинджтысьӧмаӧсь лиризмӧн, народнӧй творчество дінӧ ыджыд интересӧн. Лирическӧй повестьясын авторъяс петкӧдлӧны том мортлысь характер сӧвмӧмсӧ.

И. Мининлӧн да А. Баяндинлӧн гижӧдъясын геройясыс олӧны война кадӧ. И. Минин «Паныт уйис тӧлісь» повестын гижӧ, кыдзи сьӧкыд война кадӧ сиктса олысьяс отсасисны фронтлы, кыдзи ӧдйӧ верстяммисны детинкаяс. Автор эскана восьтӧ том мортлысь (Степанколысь) быдман туйсӧ. Вӧлӧн карӧ груз кыскигӧн Степанко венӧ уна сьӧкыдлун. Кузь туйын сылы отсалісны бур йӧз. Но медъӧнасӧ детинкалы отсаліс аслас кужанлуныс, кодӧ сійӧ велаліс крестьянскӧй уджын. Чужан мукӧд, народлӧн трудӧвӧй, нравственнӧй традицияяскӧд йитӧдъясын выныс том мортлӧн — татшӧм мӧвп казялан И. Мининлӧн гижӧдысь.

Писатель-фронтовик А. Баяндин гижӧ сы йылысь, кыдзи би пыр мунігӧн томиник зонъяс Сталинград дорын лоӧны повтӧм боецъясӧн. Радӧвӧй салдат нимсянь авторыс петкӧдлӧ, кутшӧм обстановкаын сӧвмӧ том боецлӧн характер, кыдзи быд салдатӧн Рӧдинаӧс радейтӧмыс матыстіс победа.

Сӧветскӧй мортлысь мывкыдлунсӧ, сямлунсӧ гижысьяс петкӧдлӧны сійӧ поколение нимсянь, коді сӧвмис-верстяммис война кадӧ. Та вӧсна унджык лирическӧй повестьыс автобиографичнӧй.

Челядьдырся впечатлениеяс лоисны подулӧн Т. Фадеевлӧн «Гажа грива» повестьын. Авторыс нуӧдӧ лыддьысьысьсӧ войнабӧрса сиктӧ, кӧні челядь быдмисныёнмисны быд лунся уджын, дас арӧссянь велӧдчисны быдтыны верстьӧ йӧзкӧд нянь, тӧдмалісны чужан муыслысь мичлунсӧ.

Томджык гижысьяс частӧ босьтӧны тӧдса нин ситуацияяс, но зільӧны найӧс петкӧдлыны выль ног, ӧнія видзӧдлас боксянь. Т. Фадеевлӧн «Прошинаын тулыс» висьтын босьтӧма 20—30-ӧд вояс, медводдза колхозъяс котыртан кад. Тайӧ гижӧдыс типологическӧя ӧткодь М. Лихачевлӧн «Выль туйӧт» (1929) висьткӧд. Но Т. Фадеев тӧдса материал вылас зільӧ видзӧдны 70-ӧд воясся морт синъясӧн, паськыдджыка петкӧдлыны сиктын коллективизация дырйи классӧвӧй тышсӧ. Повесть шӧрын Пыстоговъяс семьялӧн ӧта-мӧд костас йитӧдъяс. Колхоз котыртӧм вылӧ неӧткодь видзӧдласъяс вайӧдӧны трагическӧй помӧдз. Васька Пыстогов оз вермы воны ӧти кывйӧ Максим вокыскӧд, коді кӧсйис чукӧртны кулакъяслысь сюсӧ и вӧвъяссӧ, и, медбӧрти, Васька кувтӧдзыс нӧйтіс воксӧ. Максимлӧн пиыс аслас батьвӧснаыс мынтӧ водзӧс дядьыслы.

Литература пыр частӧджык кыпӧдӧ нравственнӧй проблематика. Тайӧ медсясӧ тӧдчӧ И. Мининлӧн гижӧдъясын. Босьтам сылысь выль повесть «Нор апостолӧн нюм» (1977). Авторыс тані сувтӧ кокньыд нажӧтка корсьысьяслы да мещанстволы паныд. Повестяс тешкодыс да шогыс, комическӧйыс да драматическӧйыс йитчӧны ӧти гӧрӧдӧ. Писатель нюм сорӧн гижӧ, кыдзи Дзимбырын пӧрысь йӧз

виччысьӧны служба вылӧ отеч Мисаилӧс, кыдзи колхозса агроном Кушманов кӧсйӧ ӧти докладӧн путкыльтны «дзимбыреа поповщинасӧ». Повестяс уна герой, унджыкыс на пӧвстысь сувтӧны лыддьысьысь син водзӧ. Кажитчӧ, быттьӧ авторыс некодӧс оз торйӧд, ставныслы сетӧ ӧтыджда места. Со Гырддзааршин — шмонитысь, быдлаӧ нырсӧ сюйысь дед. Сійӧ удитӧ первойӧн тӧдмавны сиктса выль юӧръяс йылысь, отсалӧ том трактористлы корсьны невеста, а сылысь мамсӧ, Макар гӧтырӧс, мездыны церковникъяс влияние улысь.

Минин кужӧ нюм сорӧн гижны сьӧкыдлунъяс йылысь, зільӧ петкӧдлыны письмӧс сиктса войтырӧс, кодъяс кужӧны уджавны и гажӧдчыны, томмӧдны-мичмӧдны чужан сиктнысӧ, бырӧдны лёкторъясӧс. Татшӧмӧсь сельсӧветса председатель Черепан, бригадир Ольга Фомина.

Авторыс оз идеализируйт ассьыс геройясӧс. Тшӧкыда петкӧдлӧ найӧс комическӧй ситуацияясын. Черепан Григорий Ильичлӧн ыджыд кӧсйӧмъяс — вӧчны тоннель силоснӧй гу пыдди, ыбъяс вылӧ сувтӧдны прожекторъяс, медым ӧдйӧджык быдмисны нянь да сідз водзӧ. Ас думсьыс, Черепан ылӧ видзӧдӧ, но оз пыр казяв, мый вӧчсьӧ ныр улас — кыдзи сиктса пӧрысь войтыр Макар гӧтыр керкаӧ дасьтӧны юрбитанін.

Но, ме думысь, отеч Мисаилӧс, коді важ енъяс чукӧртӧмӧн чӧжӧ аслыс озырлун, Минин эрдӧдӧ вывтіджык кокниа. Колхозса агроном Юрий Кушманов случайнӧя вӧтӧдӧ туй вылын попӧс, торкӧ сылысь планъяссӧ, оз лэдз мунны Дзимбырӧ нуӧдны богослужение. Тадзи автор помалӧ геройяслысь тышсӧ.

Ӧні коми-пермяцкӧй литератураӧ паськыда пырӧны фольклор, этнография да топонимия. Писательяс, позьӧ шуны, босьтӧны ас выланыс учёнӧйяслысь, фольклористъяслысь удж. В. Климов, В. Баталов, И. Минин ветлісны округса пӧшти быд пельӧсӧ, петалісны вӧръясӧд зюздинскӧй пермякъяс дорӧ, талисны кузь туйяс, сёрнітісны уна йӧзкӧд, медым пыдісяньджык велӧдны народлысь история, культура, ӧнія олӧм. В. Баталов пыртіс литератураӧ жанр — лирическӧй миниатюра.

Радпырысь казьтыштам том поэтъяс йылысь, кодъяслӧн 1976 воын петіс «Гора пӧлян» ӧтувъя кывбур чукӧр.

Мыйӧн кыскӧ ас дінас тайӧ неыджыд книгаыс? Олӧмсӧ, ывла вывсӧ, чужан мулысь мичлунсӧ образнӧя восьтӧмӧн, сьӧлӧмысь вӧзйысян чувствоясӧн. Тані йӧзӧдӧма кывбуръяс Федор Истоминлысь, Галина Бачевалысь, Нина Исаевалысь, Василий Калинлысь, Виталий Петровлысь, Николай Хозяшевлысь, Петр Чугайновлысь да Леонид Никитинлысь. На пиысь быдӧн ас мозыс, кыпыд да сӧстӧм гӧлӧсӧн сьылӧны миянлысь коми мунымӧс да сэні олысь войтырӧс. Журналын ми сетам коми-пермяцкӧй кыв вылын книгаса быд авторлысь ӧти кывбурӧн.

□ □ □

Федор ИСТОМИН

Отир песняэз

Отир песняэз, отир песняэз...
Ныкӧт лов менам и юрвем,
Ме радейта нійӧ, любита честнӧя,
Кыдзи ог любит сэсся нем.

Ой кыдз нывкаэз нійӧ сьылӧны!
Кылан — он ни вунӧт некӧр.
Лэбзьӧ песняыс рытнас ылына,
Горизонттэзас оз и тӧр.

Ныын гаж менам, югыт счастьеа,
Быдкодь думаэз, любитӧм,
Ныын правдаыс менам властьӧлӧн,
Дона отирӧлӧн сьӧлӧм.

Отир песняэз, отир песняэз...
Ныын лов менам и юрвем.
Ме радейта нійӧ, любита честнӧя,
Кыдзи ог любит сэсся нем.

□ □ □

«Сӧветскӧй Войвыв-5»

«Усть-Цильмаын фестиваль» (Р. Ермолин, Сыктывкар).

«Гортö воöм» (К. Пименов, Киров).

«Балерина И. Чуистовалöн портрет» (Э. Козлов).

«Вермысьяс» (Д. Свешников, Архангельск).

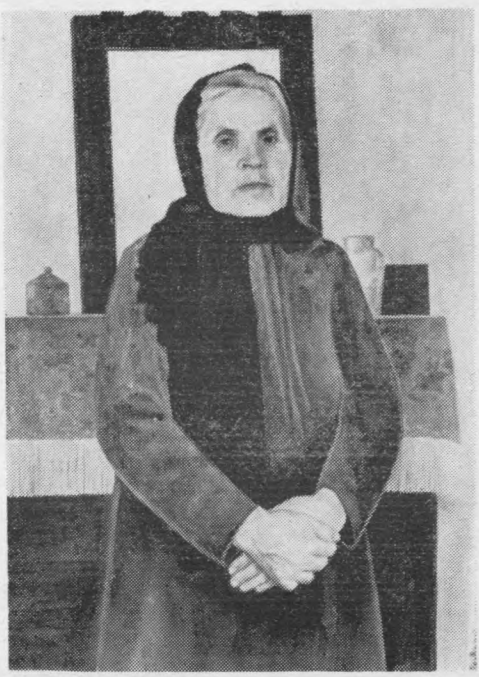

«Сервиз» (Ф. Крохина, Новгород).

«Ольга да Елена Субботина чойяс» (В. Корбаков, Вологда).

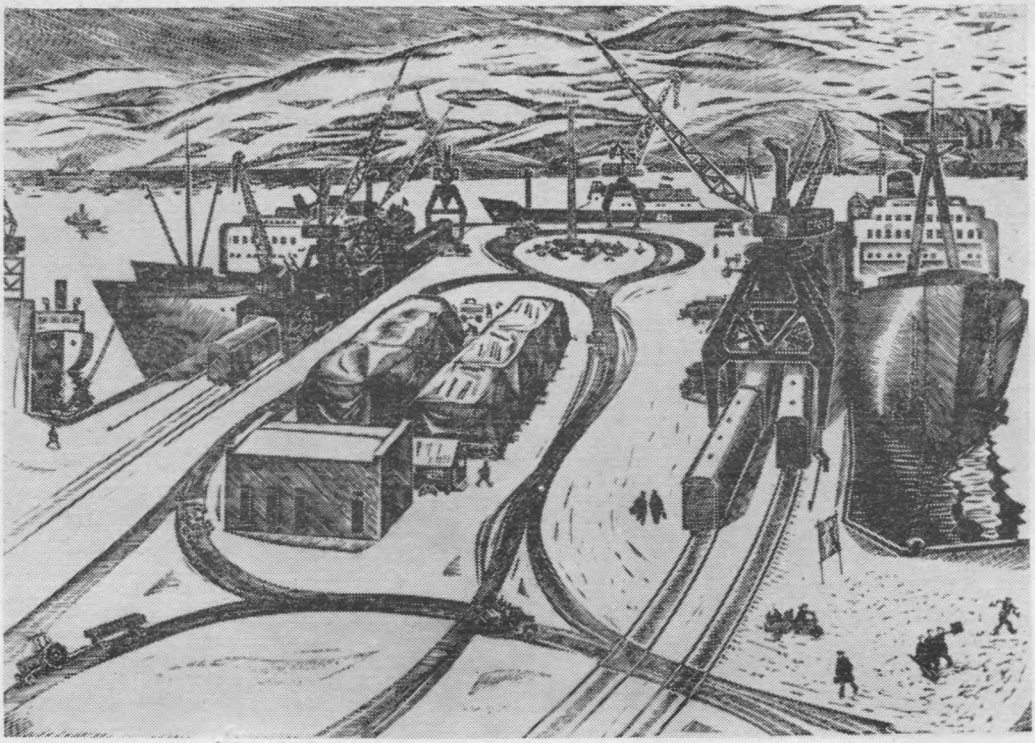
«Выль Карелиялӧн серпас» (С. Юнтунен, Петрозаводск).

«Мам» (А. Трифонов, Петрозаводск).

«Сылы дас вит», бронза (Ф. Шпак, Киров).

«Порт», линогравюра (Ю. Панков, Мурманск).

«Гожём помын» (Я. Крыжевский, Вологда).

Галина БАЧЕВА

Коми мулӧн ныв

Шыннялӧ вӧр, ковъясьӧ шогді,
Ольсассьӧ видз вылӧт туман,
Турун лысваӧн миссьӧ мича шонді,
Виль лун синбансӧ осьтӧ ван.
Кутшӧм счастливӧй ме оськала,
Висьтавны этӧ — абу кыв:
Ме парма-вӧрлӧн, визыв Велва валӧн
Счастливӧй му сьылӧтіс ныв.
Гымалӧ удж, паськалӧ песня,
Дзескӧдӧ морос том сьӧлӧм.
А горт рӧднӧй
бурсялӧ, быдмӧ, вежьӧ,
Вунӧтсьӧ кӧркӧся олӧм.
Шыннялӧ вӧр, туман ольсассьӧ,
Ковъясьӧ шогді золотӧй.
Ыджытжык оз ков меным счастье:
Ме — коми мулӧн ныв роднӧй.

□ □ □

Нина ИСАЕВА

* * *

Кин висьталіс:
Коми кыв пӧ беднӧй,
Кӧть кинлісь бы сёрнитӧм эн кыв,
Мый бы эн баит, а сё ни шедас
Роччезӧн вайӧтӧм татчӧ кыв?
Может, нем и абу умӧль сэтіс,
Ог винит ме некинӧс, ог видз,
Только ме бы кыла, мед кӧть вӧтӧн,
Медбы меным шуисӧ вот сідз:
«Ме аддзылі унаӧсь пельӧссэз,
Абу тэсся бурджыкыс гӧгӧр.
Дудіок, кӧдалӧн синнэз лӧзӧсь,
Силькан шыа менам сьӧлӧмшӧр...
Ме радейта тэнӧ ёна-ёна,
Менам дона, менам мича ныв.
Малинтусьӧй менам, югыт шонді,
Век сьылӧтны тэнӧ ог дугдыв!»
Но не быд вӧтасьӧм быльӧ пӧрӧ,
Сылӧ вӧт, кыдз небоын салют.
И баитӧ менам сьӧлӧмшӧрӧ
Пемыт рытӧн:
— Я тебя люблю!

□ □ □

Василий КАЛИН

Виль морт йылісь

Том гозъялӧн гаж ыджыт талун:
Семьяаныс пырӧ виль морт.
Больницаын иньсӧ панталӧ
Том айыс, чуть гажсянь оз пот:

— Ой, дона тэ менам, зэв дона,
Дак нылочка чужтін?.. Вот бур!
А мый, кӧть бы вайин и зонӧс —
Пӧрисьмам, дак вердіс бы юр.

Автобусын мунтӧн кыкнанныс
Ороттӧг видзӧтӧны ныв.
Серӧмтчыштас айыс:
— Дзик мамыс,
Вачкисьӧ тай тэ вылӧ жыв!

А мӧдыт споритӧ:
— Бӧбӧтчан,
Синоккес эд тэнад быдсӧн,
И тэ моз жӧ ёся видзӧтчӧ,
И тэнат кодь ныпыс и ӧм.

Панталісӧ гортын дед бабкӧт,
Кутчисис дед пыртны каттьӧт,
Старухаыс пель одзас вашкӧ:
— Жагӧника мун, эн саймӧт.

Лӧсяліс сосед лоны эстӧн
И шуис, гыжьявтӧн юрбӧр:
— Виль мортӧс, тыдалӧ, ен сетӧм.
Том йӧз, каша-браганыт кӧр?

Соседлӧн зонок шуис сэтчӧ:
— Мун мамӧ дын, тятю, пырав,
Ась тожӧ больницаас лэдзчӧ
И небӧ кагасӧ бӧра...

Шынньӧвтісӧ гусьӧн быдӧнныс.
Том гозъялӧ баб сетіс кыв:
— Но, челядь, желайта ме ӧні —
Ась мортӧн ті быдтатӧ ныв.

И дед сэтчӧ важнӧя шуис:
— Оланас ась мыйыс оз пет,
Ась кыт оз чуклясь тіян туйыс,
Но ас бӧрсянь кольӧ бур след.

□ □ □

Виталий ПЕТРОВ

Мамӧлӧ

Ӧтӧрын кӧдзыт. Бӧра падеритӧ.
Кынмӧм ӧшынӧ нёджжасьӧ тӧлісь.
Тэн эн видзчись менӧ, мама,
быд рытӧ,
Менам быдӧс бур, и весь
эн тӧждісь.
Локта ме чожа, и пондамӧ мийӧ
Тэкӧт баитны жагӧник кузьрыт.
Пондасӧ пессэз ыпӧтны каминын,
Тӧв пондас песняэз сьывны сӧбыт.
Вексӧ тэ умӧль оланыскӧт пессин,
Кадыс гусьӧник гусяліс том вын,
Ӧтікӧ только висьтала, что тэсся
Му вылын морт бурджык абу некин.
Вӧлім кыкъямыс ми. Кок вылӧ сувтім,
Быдмим, тэрмасим, кыдз ва дорись шать.
Мама тэ, мама, а мымда жӧ пуктін
Эта быдтӧмӧ и кадсӧ, и садьӧ!
Кадыс чулалӧ. Пӧрисьман жагӧник,
Ойезнас узьны оз сетлы шогӧт...
Би, кӧдӧ ӧзтін тэ аслат сьӧлӧмӧн,
Менам сьӧлӧмись некин оз кусӧт.

□ □ □

Николай ХОЗЯШЕВ

Асывлӧн вын

Алӧй рӧмӧн сотчӧ мича небо.
Рамӧн пӧльтӧ асывся тӧлок.
Жагӧн шонді вӧррез сайсянь лэбӧ.
Киссьӧ песня — дзульзьӧ быд каёк.
Гора говкӧн визыв Иньва юын
Кывтӧ чожа сӧдз и небыт ва.
И турун зелёнӧй сӧскӧ-юӧ
Пӧттӧдз серебристӧйӧ лысва.
Ыб вылын сук шонді вон окласьӧ —
Шушкӧ радӧн асылыслӧ нянь.
А сьӧлӧм радуйтчӧ и чепсасьӧ.
Менам радость, локтан тэ кысянь?
Сӧстӧм ру... Ветлӧта кыдзза расын.
Ӧда шонді лэбӧ вон ылын.
Дӧс душа саймӧтӧ мича асыв,
Быдса лун кеж сетӧ сія вын.

□ □ □

Леонид НИКИТИН

* * *

Гортсянь неылын кыкӧн
Ми ветлӧтім ойӧн.
А гӧгӧр тай лӧньсяньлӧнь,
Тӧлісь югыт койӧ.

Мича ныліньӧйӧс сэк
Ас бердам зэлӧті.
Сія шуӧ:

«Дугды тэ,
Эн бӧбав,— горӧта!»

Сэтӧн ачым горӧнӧв
Мыйкӧ шуи нывлӧ.
Сія паныт:
«Чӧв жӧ, чӧв,
А то кинкӧ кылас!»

□ □ □

Петр ЧУГАЙНОВ

* * *

Унняльӧ пурга крут керӧсын,
И лӧгӧн шумитӧ, дзик вӧр.
Гажтӧмчи ме эта пельӧсын,
Сьӧлӧм корсьӧ Пармаӧ бӧр.

И мый меным оз тырмы эстӧн,
Кытшӧм менӧ вийӧ шогӧт?
Уджала неумӧлик местаын,
И сьӧкыт олансӧ ог тӧд.

И Сылва сэтшӧм жӧ лӧз сина,
Кыдз Иньваӧ менам родноӧй.
И сідз жӧ быд арӧ рябина
Вадзӧтӧ пожар золотӧй.

Но моросын кӧдзыт, кыдз гуын,
Сьӧлӧмӧс пожналӧма пуж...
Ме ог тӧд, мыля эта муӧ
Оз мӧртчы некыдз менам вудж.

●

Валериан БАТАЛОВ

КРЫМСА СЕРПАСЪЯС

Керка-музей

Крымын эм посёлок Планерскӧй. Сэні писательяслӧн Керка, кытчӧ быдласянь волӧны уджавны да шойччыны гижысьяс. Коктебель шӧрас, стӧч море дорын, сулалӧ кирпичысь тэчӧм аслыссяма керка. Ывласяньыс уна боксянь кайӧны-гартчӧны посъяс, стенъяссӧ кытшалӧны террасаяс, галереяяс. Дзик пырсӧ он и вежӧрт кык, куим али нёль судта тайӧ керкаыс. Тані 1902 восянь 1932 воӧдз олӧма да уджалӧма поэт, художник Максимилиан Александрович Кириенко-Волошин (1877—1932).

Тайӧ керкаса кӧзяиныс корлывлӧма ас дінас уджавны да шойччыны художникъясӧс, поэтъясӧс, писательясӧс. М. А. Волошин ордын гӧститлӧмаӧсь художникъяс Поленов, Петров-Водкин, Кругликова, композитор Стендиаров, писательяс Тренев, Вересаев, Грин, Эренбург, Пришвин, вӧвлӧмаӧсь татӧн Горький, Сельвинский, Чуковский, Заболоцкий, Шагинян да мукӧдъяс.

Ассыс керкасӧ М. А. Волошин козьналіс СССР-са писательяс Союзлы. Ӧні тані Айвазовский нима Феодосийскӧй картиннӧй галереялӧн филиал. Сідз жӧ эм зэв бур библиотека, аслас художниклӧн да другъясыслӧн уна оригинальнӧй картинаяс. Кор пыран тайӧ керкаас, кӧсйыссьӧ пӧрччыны кӧмтӧ да сылысь лӧньлунсӧ торктӧг ветлӧдлыны музейлӧн неыджыд залъясӧд.

М. А. Волошин куліс 1932 воӧ. Сылӧн гуыс Коктебельсянь неылын, Кучук-Енишар керӧс вылын, кытчӧ художник-поэт ачыс тшӧктылӧма дзебны. Сылӧн гу дінӧ сідз жӧ унаӧн волӧны.

Иван-рӧзбойник скала

Кор матыстчан Коктебельӧ море кузя, синмӧ шыбитчӧ неыджыд бухта. Нимыс сылӧн Рӧзбойничӧй. Бухтаын сулалӧ скала. И шусьӧ сійӧ Иван-рӧзбойникӧн.

Мыйла татшӧм нимыс ковъясьӧма?

Ветлывлӧмаӧсь коркӧ Чернӧй море кузя купеческӧй суднояс. Вузасьӧмаӧсь озыръяс, сьӧм куравлӧмаӧсь.

Сэк и чужӧмаӧсь море дорын пират-рӧзбойникъяс. Найӧ гусьӧн уськӧдчывлӧмаӧсь суднояс вылӧ да мырддявлӧмаӧсь купечьяслысь тӧваръяс. Грабитӧм озырлунсӧ пиратъяс юклӧмаӧсь ас костаныс Рӧзбойничӧй бухтаын. Но юксигӧн тшӧкыда вензьылӧмаӧсь, вир кисьтӧмӧдз волывлӧмаӧсь, слабджыкъяс бузгысьлӧмаӧсь скала йывсянь мореӧ.

Сэксянь сійӧ скалаыс пондӧма шусьыны Иван-рӧзбойникӧн.

Святӧй мыс

Кара-Даг гӧра вылӧ кайигӧн ылісянь тыдовтчӧ паськыд мыс. Шусьӧ сійӧ Святӧйӧн.

Сы йылысь ветлӧ татшӧм мойд.

Важӧн нин коркӧ овлӧма тані мусульманскӧй святӧй Азис. Сійӧ пӧрысьмас, усьӧ шогӧ. Ӧтчыд босьтас бедь да аслас вернӧй слугакӧд мӧдӧдчас гӧра йылӧ. Найӧ дыр восьлалісны чӧла. И сэк шыасяс слугаыс:

— Мый тэ талун зумыш, Азис, шы он сет?

— Нем абу. Думайта...

— Не, Азис. Ме ӧд тэнӧ важӧнсянь нин бура тӧда. Аддза — омӧль

тэныд. Висьтав. Гашкӧ, отсавны верма.

Найӧ бура дыр мунӧмаӧсь чӧла. А кор пуксьӧмаӧсь шойччыны, Азис гажтӧма довкнитӧма юрнас:

— Вот мый, менам покорнӧй слуга... Кыла и аддза — кувны меным регыд. Шыбита ме ассьым беддьӧс, и кытчӧ сійӧ усяс, сы местаӧ быдмас ыджыд мыс. Сійӧ мыс вылӧ менӧ дзебӧй да шуӧй мыссӧ Святӧйӧн.

— Тырмас тэныд, Азис, кулӧмыс йылысь сёрнитны,— шуас сэк слугаыс.— Овны колӧ...

— Тэ кылін, покорнӧй, мый ме тэныд висьталі?

— Кылі, Азис.

Ме кайлі Святӧй мыс вылӧ. Сэтӧн уналаын петӧны ключ ваяс. А мысыс ачыс кажитчӧ ыджыдысь-ыджыд вичко юр кодьӧн.

Бӧбасьӧм

Овны Крымын да не ветлӧдлыны гӧраясӧд — весьшӧрӧ волӧм. Тӧдмасьны Коктебелькӧд ми заводитім Кара-Даг керӧссянь, код вылын ещӧ чурвидзӧ «Чертов палец» из. Керӧсыс крут. Сы вылӧ кайны колӧ чукыльӧсь векнидик туй кузя.

Джын керӧсӧдзыс кайим да кылім утка котырлысь горзӧм: кря-кря-кря... Кок улын тыдовтчис паськыд ты. Сэтысянь и кыліс гора кряксӧмыс. Но уткаясӧс ми эгӧ аддзӧй.

Кык лун Коктебель весьтын лажмыда ӧшаліс суксьыс-сук еджыд ру. Гежӧдика зэрышталіс. И мореыс лун и вой ызгис. Татшӧм поводдя дырйи керӧс вылӧ кайны оз тшӧктыны — верман вильдыны, усьны.

Сэсся мореыс раммис, руыс разаліс. Ми бара лӧсьӧдчим Кара-Даг вылӧ. Сӧмын ӧні ми мунім мӧд туй кузя, медым кежлыны ты дінӧ да аддзывны сэтысь уткаясӧс.

Ты дорӧ вотӧдз ми кылім гора кряксӧм. Кодкӧ миян пӧвстысь городіс:

— Вот кӧні утка базарыс...

Локтім ва дорӧ. Ты, кыдз ты, кутшӧмӧс ме уна нин аддзывлі. Берегыс турунасьӧма. Кряксӧм шыыс ещӧ горӧнджык пондіс кывны. А кӧні нӧ асьныс уткаясыс? Гашкӧ, мӧдарас турун пӧвстӧ дзебсисны. Гӧгӧртім тысӧ, ни ӧти утка эгӧ аддзӧй. Мый нӧ сэтшӧмыс? Син водзын сӧмын лягушаяс чеччалӧны.

Бӧр мунігӧн миянлы паныдасис чабан. Воим сёрниӧ. Ме гарышті, мый аддзылім.

— Абуӧсь татӧн уткаясыс,— шуис чабан.— Сійӧ лягушаяс горзісны.

Дзонь тӧлысь

Луннас море вӧлі мича, рам да шань. Вӧлі сэтшӧм лӧнь, пуяс вылысь кор эз вӧрзьыв.

Рытнас заводитчис гырысь войтъяса неыджыд зэр. Асфальт ӧдйӧ сьӧдасис, а муӧдз сійӧ быттьӧ эз и инмывлы, вӧлі воддза кодь кос.

Пемдытӧдз кобис. Мича енэжын ӧзйисны югыд кодзувъяс. Неважӧн тӧлысьыс вӧлі жугалӧм тасьті кодьӧн, а ӧні кажитчис эзысь тарелкаӧн. И сӧмын на сійӧ мыччис кымӧссӧ море сайсянь, кыдзи ва вылыс серӧссис. Дыша да лёк нога югзисны гӧра морӧсъяс.

Виччысьтӧг лыбис лэчыд тӧв. Быд здукӧ пӧльтіс ёнджыка и ёнджыка. Море гызис, заводитчис шторм.

Миян ӧшинь улын неыджыд кушинтор, кӧні быдмисны кузь да крепыд, мича кипарисъяс. Тӧв ныр инмӧдчис и на дінӧ. И сэки пирамида кодь кипарисъяс садьмисны, гажмисны, мӧдісны довкйӧдлыныйӧктыны.

А мореыс шыаліс, быттьӧ кӧсйис петны берегсьыс, но крут скалаяс эз лэдзны.

Иван ТОРОПОВ

ЛОВЗЬӦМ ЭЖА

Туйвыв очерк

Вой шӧр бӧрын Москваын сӧлім ИЛ-62 ӧнія ыджыд самолётӧ да нёль часысь дырджык пуксьывтӧг лэбим асыв-лунвывлань, выль лун вайысь шонділы воча, коді кымын асыввывланьджык лэбим, сымын тэрыбджыка быттьӧ кыпӧдчис му весьтӧ. Бӧрӧ кольӧны Волга, Урал ю, заводитчӧны помтӧм степъяс-эрдъяс. Кытъястікӧ немыдвежӧсь, мукӧдлатіыс рудовӧсь, а сэсся и визьӧн-визьӧн чӧлӧсалӧмаӧсь. Меным ставыс тайӧ, дас километр вылнасяньыд, гӧгӧрвотӧм на, ӧд ме — вӧра муын олысь морт,— медводзаысь на веськала татшӧминад; ме сӧмын и такӧда ачымӧс, мый регыд став йывсьыс лючки-бура тӧдмала... Море кодь ыджыд лӧз ваа Балхаш ты лӧсталӧ асъя шонді водзын. А регыд сэсся и дзирдыштӧны Ала-Тау гӧраяслӧн еджыд йывъясыс. На бердын, шыльыд подулас, паськыда поздысьӧма Алма-Ата, Казахскӧй Сӧветскӧй Социалистическӧй Республикалӧн шӧр карыс. Татысянь Москваӧдз бӧрӧ колис вит сюрс гӧгӧр километр. Да нӧшта Москвасянь гортӧдз сюрсысь унджык...

Шызьӧм сьӧлӧмӧн ме петі шондіӧн ойдӧдӧм му вылӧ, вӧлі жар, комын сайӧ градус, тӧвру эз тӧдчы, ставыс гӧгӧр онишмунӧма шоныдас. А дзик орччӧн, юр весьтын моз, рудӧн-еджыдӧн пӧртмасисны ёсь йыла гӧраяс, быттьӧ чездысьлӧмаӧсь лым потасъясӧн, да кыдзкӧ весиг эз и эскыссьы, мый татшӧм жарас орччӧн вермас лоны некор сывлытӧм лым да йи.

Менам кыдзкӧ пыр жӧ казытыштсис Иван Куратов йылысь, коді овлӧма тані, вӧвлӧм Верный карас, сёысь унджык во сайын. Дерт, сійӧ унаысь жӧ видзӧдлывліс ловтӧ босьтчӧдысь тайӧ гӧраясыс вылӧ, кодъяслӧн лымъя йывъясыс вочасӧн быттьӧ вуджӧны на весьтын вӧрзьывтӧг ӧшалысь еджыд кымӧръясӧ, ылӧ кольӧм чужан му понда гажтӧмчысь синъясӧн, кӧнкӧ, видзӧдлывліс Куратов да ыркыд Войвылӧ велалӧм тыяснас кыскис со тайӧ жарсӧ... Кытчӧдз сэсся дзикӧдз эз сотчыны тыясыс...

Но ӧнісӧ меным абу кадыс та йылысь мӧвпавнысӧ — ӧд со мыйта йӧз воӧмаӧсь миянӧс чолӧмавны аэродром вылӧ: дзоридзьясаӧсь, нюмъялысь чужӧмъясаӧсь, шоныд сывъяӧсь...

Бур сьӧлӧмӧн пӧ виччысям тіянӧс, гижысь ёртъяс, Казахстан му вылын! Мед жӧ пӧ ті гӧгӧрбок тӧдмаланныд миянлысь ӧнія олӧмнымӧс! Мед пӧ ті бурджыка гӧгӧрвоанныд Целина!

А медводз миянлы сьӧлӧманым йиджис Алма-Ата, ӧнія ыджыд кар, олысь лыднас воӧдчӧ нин миллионӧдз. Зумыд да уна нога стрӧйбаяс,— важыс и вылыс лӧсьыда орччӧнасьӧмаӧсь, пӧшти быд керка аслас чужӧма-бана, мичмӧдӧма казахъяслӧн национальнӧй серӧн; сӧстӧм уличаяс, сӧдз ваӧн сяльӧдчысь-ворсысь фонтанъяс, вежӧн кышасьӧм балконъяс, и карыс дзоньнас вӧйӧма веж пуяс пӧвстӧ — дуб, акация, тополь, а

кар дорланьысджык — фруктӧвӧй пуяс... Менам ёртӧй, быдлаті ветлӧм-муно́м морт, та кузя сьӧлӧмсяньыс шуис:

— Ме чайтлі, медся веж карыс Киев, а ӧні, буракӧ, татчӧ воӧм бӧрын, вежсяс менам думӧй...

Каркӧд тӧдмасигӧн дыр ми чатрасим-шензим «Казахстан» гостиница вылӧ: буракӧ, судта кызь вит гӧгӧра, башня модаа ёнысь-ён стенъясаподула, гӧгӧрбок сярвидзысь аслыспӧлӧс ӧшиньяса, юр вылас зарни рӧма корона-шапкаа,— синтӧ кӧть эн вештыв! А орччӧнмоз зымвидзӧ-сулалӧ нӧшта на ёнджыка босьтчӧдысь Ленин нима дворец, кодӧс чуктысь-лэптысьяслы сетӧма СССР-са Государственнӧй премия.

Буретш тайӧ дворецас, мича да кыпыд залын тавося июнь 19-ӧд лунӧ воссис Ставсоюзса творческӧй конференция, кодӧс вӧлі сиӧма Эжа муяс лэптӧм-ловзьӧдӧмын 25 во тырӧмлы. Конференциялӧн темаыс —«КПСС-лысь видз-му овмӧс политика олӧмӧ пӧртӧм да сӧветскӧй сиктса уджалысь мортӧс петкӧдлӧмын ӧнія кадся литературалӧн могъяс».

Страна пасьталаысь татчӧ воисны кыксё сайӧ писатель, вӧліны тшӧтш Казахстанысь партийнӧй да государственнӧй деятельяс, а сідз жӧ асьныс целинникъяс — ёна гожъялӧм чужӧмъясаӧсь, унджыкыслӧн морӧсаныс югъялӧны Социалистическӧй Уджвывса Геройлӧн звездаяс.

Конференция заводитчан лунӧ воліс тшӧтш КПСС ЦК-лӧн Политбюроса член, партия Казахстанса ЦК-ысь первой секретарь Д. А. Кунаев.

Конференциясӧ восьтіс СССР-са писательяс Союзысь правлениеса первой секретарь Г. М. Марков. Аслас сёрниын сійӧ тӧдчӧдіс, мый Эжа муяс лэптӧм-ловзьӧдӧм лои сӧветскӧй народлӧн ыджыдысь-ыджыд подвигӧн, кызь вит воӧн куш сӧмын Казахстанын гӧрӧма 25 миллионысь унджык гектар выль муяс, и ӧні республика пӧшти быд во сетӧ миллиард пуд нянь! Медся бур шобді сетӧ. Целиналы сӧвмыны-быдмыны отсаліс став страна. Уна народъяслӧн пиян да нывъяс аддзисны тані выль горт, кыпыд уджын сӧвмис выль морт, выль нога видз-му уджалысь, коді вына техникаӧн бергӧдӧ шензьӧдана мында удж. Марков ёрт вайӧдӧ Л. И. Брежневлысь «Целина» книгаын гижӧм кывъяс: «Эжа муяс лэптӧм — Коммунистическӧй партиялӧн тӧдчанасьыс тӧдчана мӧвп, сійӧс олӧмӧ пӧртӧмыс отсаліс, сёрнитны кӧ историческӧй категориясӧн, пырысь-пыр жӧ пӧртны овтӧм, эндӧдӧм, но бур мусина асыввыв степъясӧс сӧвмӧм экономикаа да вылын культураа крайӧ».

Кыдзи странаса писательяс петкӧдлӧны асланыс книгаясын видз-му овмӧсын уджалысь мортӧс,— талы, кызвыннас, сиис ассьыс докладсӧ СССР-са писательяс Союз правлениеысь секретарь Ю. Суровцев. Сійӧ пасйис, мый миян ыджыд сӧветскӧй литератураын уна талантливӧй авторъясӧн гижӧма сикт да сэтчӧс олысьяс йылысь не этша бур книга, кодъясӧс уна миллион йӧз сьӧлӧмсяньыс радейтӧны да кодъяс бура отсасьӧны миян ӧтувъя делӧлы, миян водзӧ мунӧмлы. Но сикт йылысь ӧнія гижысь водзын сувтӧны выль могъяс, шуӧ Ю. Суровцев, сы вӧсна мый сиктъясным, став видз-му овмӧс уджъяс вуж выйӧныс вежсисны, и ставсӧ тайӧс колӧ бура тӧдны гижысьяслы, сьӧлӧмнас и вирнас кывны.

Казахстанысь писательяс Союз правлениеса первой секретарь А. Алимжанов сёрнитіс, кыдзи петкӧдлыссьӧ сӧветскӧй литератураын Эжа муяс лэптӧм-ловзьӧдӧм. Сійӧ тӧдчӧдіс, мый ӧні гижысьяслы позьӧ нин ыджыда, Целиналысь став бурсӧ и тырмытӧмторъясӧ артыштӧмӧн, босьтчыны эпическӧй произведениеяс дінӧ.

Конференция восьтан лунӧ докладъяс вӧчисны сідз жӧ «Литературнӧй Россияса» главнӧй редактор Ю. Грибов да «Октябрь» журналса главнӧй редактор А. Ананьев. Ӧтиыс сёрнитіс, кутшӧма пырӧдчӧ видз-му овмӧс темаӧ литературалӧн медся писькӧс жанр — очерк да публицистика; а мӧдыс ёсьмӧдіс вопрос сы йылысь, кыдзи эськӧ гижысьяслы бур-

джыка петкӧдлыны ӧнія, научно-техническӧй прогресс кадӧ, сиктса мортлысь ёна вежсьӧм уджсӧ и озырмӧм духовнӧй мирсӧ.

Целинникъяс нимсянь писательяс дінӧ шыӧдчисны бригадиръяс, Социалистическӧй Уджвывса Геройяс И. И. Иванов да М. Е. Довжик. Кыкнанныс найӧ волӧмаӧсь татчӧ медводдзаяс лыдын, кызь вит во сайын, став том выннысӧ сетӧмаӧсь Эжа вывса няньлы, пыдӧ лэдзӧмаӧсь вужъяссӧ татчӧ, но сы пыдди и вылӧ лыбӧма нимныс, кыкнаннысӧ ӧні тӧдӧ став страна.

Та бӧрын ӧтувъя конференция орӧдліс ассьыс уджсӧ — писательяс юксисны торъя котыръяс вылӧ, медым волыны помтӧм-дортӧм Казахстанлӧн став областьясӧ да ас синнаныс видзӧдлыны, мыйджык сэні вӧчсьӧ.

Менам пай вылӧ усис шуд волыны, позьӧ шуны, Целина шӧрӧ — Целиноградӧ, кытчӧ ме и медъёна кӧсйи, но та могысь ковмис бара на лэбны Алма-Атасянь, гашкӧ, нӧшта сюрсӧн-джынйӧн километр республикалӧн Войвывса степъяслань. Миян Коми муын ылынӧсь костъясыд ӧти карсянь мӧдӧдз, а тані Казахстанын — нӧшта нин паськыдӧсь найӧ: ӧд республикаыс нюжӧдчӧма рытыввывсянь асыввылӧ куим сюрс километр, а войвывсянь лунвылӧ — кык сюрс.

Выль туй вылын меным сюрис кад син на син сёрнитыштны Михаил Егорович Довжиккӧд, либӧ, кыдзи пыдди пуктана нимтӧны сійӧс,— Целинаса старӧстакӧд. Менам тшӧтшъя мортыс вӧлӧма, ветымын арӧса. Шӧркоддьӧмысь ыджыдджык тушаа, ён, мусянь тэчӧма кодь. Ӧні кӧть и быд ногыс ыджӧдлӧны сійӧс, кӧть и депутат да Герой, но кольӧма вежавидзысьӧн, ньӧти вылӧ оз пуксьы, уджалысь мортлӧн гырысь лы-сера прӧстӧй чужӧмыс весиг быттьӧ яндысьыштӧ на.

Война кадся челядь дыр, ичӧтысянь сьӧкыд удж пыкӧм. Ветымын нёльӧд вося водз тулысын, кор партия чукӧстіс том йӧзӧс Эжа муяс вылӧ, Михаил Довжик воис татчӧ Запорожьеысь. Лоис бригадирӧн. Кӧдзыд палаткаын олӧм. Тулысын ӧдйӧ ойдӧм степнӧй юяс. Некутшӧм туйяс абуӧсь. И лючки коллектив абу на, ставыс сӧмын на заводитчӧ. Ковыль степын медводдза бӧрӧздаяс. Да и быдсяма йӧзыс кыссисны на сэки Целина вылӧ — сӧдз визулыскӧд не этша лӧптыс да ёгыс тшӧтш веськавліс.

Сёрниӧ воим, да Михаил Егорович курыд нюмӧн казьтыштіс, кыдзи ӧтчыд куимӧн топӧдасны сійӧс, бригадирӧс: мырдысьӧн пӧ тшӧктӧны гижны наряд вӧчтӧм удж вылӧ. Мӧдыс, честнӧй морт, кыдзи нӧ гижас: ог пӧ! Та вылӧ ӧмӧй пӧ локтім Целина вылас. Сэки лёк йӧзыд кӧинъяс моз уськӧдчасны бригадир вылӧ да нем жалиттӧг нӧйтасны, муртса оз вины. А сэсся и утыштасны асьныс, кутӧмаӧсь нин сӧмын Челябинскын...

— Дерт, татшӧмъяс йывсьыс, гашкӧ, оз и сулав казьтывнысӧ,— шуӧ сэсся Довжик,— этшаӧнӧсь татшӧмъясыс панысьлісны, кызвын целинникыс збыльысь Герой кодь йӧз. Но и Целина вылад быдторйыс жӧ вӧвлі, бурыс и лёкыс. Эстшӧм уджтӧ путкыльтігӧн. Эз жӧ ставыс шыльыда-гылыда шед. Тайӧс тіянлы, гижысьяслы, колӧ жӧ тӧдны.

— А водзӧсӧ кыдзи пуксис Тіян олӧмныд?— юася Довжиклысь.— Читкыралӧ нюмсера синъяссӧ.

— Вӧлі миян бригадаын повариха Валя. Ӧтчыд пуӧма рок, и тӧдлытӧг кык пӧв солалӧма. Войтырыс пуксясны пажнайтны и сьӧласьӧны — сёйны пӧ оз позь. Нылыд чушнитіс, кватитіс чемодансӧ — пышйыны дась миян дінысь. Сэки ме, кыдзи бригадир, ачым паныштті роксӧ да шуа войтырыслы: «Чӧскыд рокыс, позьӧ сёйны». Ставсӧ сэсся панялім, сӧмын бӧртинас унджык ва ковмис юны...— казьтылӧмсьыс Михаил Егоровичлӧн дзикӧдз шоналӧ чужӧмыс.— Сэсся Валя лоис менам гӧтырӧн. Палаткаын чужис миян Володя пиным. Ӧні нин сійӧ, пиным, водзӧ нуӧдӧ менсьым бӧрӧздаӧс... Сэсся ме дінӧ воисны мамӧ, чой, вок... Ӧні «Шуй-

ский» совхозын миян, Довжикъяслӧн, позьӧ шуны, быдса улича. Коркӧ ми, медводдза вонас, садитлім топольяслысь визь, а ӧні посёлокным дзоньнас вӧйӧ веж пуяс пӧвстӧ.

Татчӧ позьӧ нӧшта содтыны, мый неважӧн Михаил Егорович Довжиклӧн аслас петӧма книга, кӧні сійӧ висьталӧ Целина вылын олӧм-вылӧм да удж йылысь.

ТУ-154 самолёт небыда пуксьӧ Целиноградлӧн сьӧдов бетон вылӧ. Лӧза-еджыда национальнӧй платтьӧяса нывъяс мыччӧны миянлы дзоридзьяс да нянь-сов. Целина вылын быдтӧм шобдіысь джуджыд, пушъялысь тупӧсь. Кыдзи он видлы! Сэтшӧм чӧскыд... Бӧртиджыкнас, Целиноградскӧй областьса муяс вывті ветлӧдлігӧн, миянлы не ӧтчыдысь шӧравлывлісны татшӧм тупӧсьяссӧ и ньӧти содтавтӧг шуа: некор на ме эг сёйлывлы татшӧм пушыд, татшӧм кӧра да чӧскыд няньсӧ!

Вӧлӧмкӧ, Эжа муяс вылын быдмӧ сідз шусяна «вына» шобді, кодысь и ловзьӧ медчӧскыд няньыс. Уна шонді колӧ татшӧм шобдіыслы, а тшӧтш и сэзь кос поводдя да, буракӧ, и степса мусиныс. Татшӧм шобдісӧ, кодлӧн уна клейковина, нызьӧ вайӧдтӧдз сорлалӧны мукӧд сортъяскӧд, бара жӧ чӧскыдджык нянь пӧжалӧм могысь, и Целинаса шобділӧн лоі нин бур ним мирӧвӧй рынок вылын.

Ми пырам Эжа муяслӧн столицаӧ — Целиноградӧ и быдлаысь — плакатъяс вылысь, керка стенъясысь — аддзам татчӧс мулысь медшӧр символсӧ — нянь шеп! Шобділӧн тшӧг тусьяса да ён уска шептыс сетіс выль олӧм важ Акмолинсклы — ӧнія Целиноград — ловзьӧдіс сы гӧгӧрса помтӧм-дортӧм эрдъяссӧ.

Целиноградын ӧні олӧ 234 сюрс морт. Эм нёль институт, медыджыдыс — видз-му овмӧс кузя. Зымвидзӧны целинникъяслӧн да том йӧзлӧн ловтӧ босьтчӧдысь дворецъяс. Ставсӧ вӧчӧма зумыда, ӧнія кадлы лӧсяланаа, водзӧ лоана йылысь мӧвпалӧмӧн. Кар гӧгӧрын, районъясын паськӧдчӧмаӧсь 160 совхоз да колхоз. 25 воӧн область сетіс 2 миллиард 120 миллион пуд нянь. Сійӧ жӧ — «вына» шобдісӧ. Государстволы воис нин 1 миллиард шайт чистӧй прибыль.

Со кутшӧм сьӧктаыс шобді шептыслӧн!

Куш степын кыптісны посёлокъяс, и найӧ быдтӧны оз сӧмын нянь. Областьын ӧні эм 600 сюрс мӧс, ӧти миллион 200 сюрс ыж, а сідз жӧ уна вӧв да порсьяс. Курӧг видзан Целиноградскӧй объединение быд сутки сетӧ 500 сайӧ сюрс кольк. Быд сутки!

Целиноградлӧн паськыд асфальтируйтӧм уличаяс петкӧдӧны веськыда степӧ. Миянӧс нуӧдӧны Шортанды районӧ. И регыд син водзын восьӧны збыльысь помасьлытӧм эрдъяс. Пызан пӧв кодь шыльыдӧсь. И некытчӧ синмыдлы крукасьны — оз тыдав ни пу ни мыльк. Муяс, муяс, муяс... Да весьт судта кӧдзаяс помтӧг вежӧдӧны, визьӧн-визьӧн, зэлӧдӧм шӧрт моз веськыд бурысьясӧн, шоныд тӧв сыналӧ веж бурысьяссӧ и быттьӧ котӧртӧны найӧ син водзад, кытчӧдз сэсся оз саявны код тӧдас кӧні.

Ми корам сувтӧдлыны машинанымӧс, петам шондіа и тӧла ывлаӧ, син паськӧдӧмӧн дзоръялам ӧтарӧ и мӧдарӧ, шензьӧмӧн гӧрӧктылам. Быдладорын ӧткодь серпас: гӧгӧр муяс, пызан пӧв кодь шыльыд муяс! Да тӧв улын небыда ворсӧдчысь шобділӧн веж бурысьяс.

— Но, шуам, ӧти му помасяс, а сэсся водзӧсӧ мый?— юасям миянӧс колльӧдысьлысь.

Партия Шортанды райкомса первой секретарь Петр Ануфриевич Головач, ар нелямына, серамбана зумыд морт кыпыда серӧктӧ:

— Сэсся бара заводитчас татшӧм жӧ шобдіа му... А сэсся бара... Векньыдик туйяс сӧмын костӧдалӧны найӧс.

— А гырысьӧсь-ӧ му пластъясыс?

— Кызвыннас 400 гектарӧн, кык километр кузьта да кык пасьта...

сэсся, видзӧдлӧй, веж костас сьӧдӧдӧны коськӧмъяс — ӧти му уджалӧ, мӧд сэк кості шойччӧ...

Ӧні вӧлись меным лоины гӧгӧрвоанаӧсь самолетсянь тыдалысь разнӧй рӧма лентаясыс. А тшӧтш и рудов кушинъясыс: сэтшӧмнас вӧлӧмаӧсь сідз шусяна солончакъяс, уна сола дикӧй кушинъяс, кодъяскӧд сымда колӧ ноксьыны урожай сетысь культурнӧй муӧдз вайӧдтӧдз — гӧрны, а сэсся сюйны лӧсялана удобрение да сідз водзӧ...

Медым ми ставсӧ тайӧс бурджыка гӧгӧрвоим, миянӧс нуӧдӧны, позьӧ кӧ сідз шуны, талунъя Целиналы лов сетысь центрӧ — нянь овмӧслӧн Ставсоюзса научно-исследовательскӧй институтӧ, коді буретш да и пуксьӧма Шортанды районлӧн муяс вылын.

Куш муа степ вылын регыд мыччысьӧны том вӧр бурысьяс, видзӧд со и пожӧма вӧр, визьӧн сулалӧны том пожӧмъяс, дерт, морт киясӧн ставыс садитӧма, тополяс пытшкӧ вӧйӧмаӧсь олан керкаяс, дзоньнас институтлӧн усадьбаыс. Водзӧ кежавлӧмӧн шуа, мый тані жӧ, некымын гектар вылын, эм дендрарий, кытчӧ чукӧртӧма сымда пӧлӧс пу, кустарник да дзоридз, страна пасьталаысь ваялӧмаӧсь, да, буракӧ, и рубеж сайысь. Ми кыпалӧм сьӧлӧмъясӧн ветлӧдлім сэті, кывзім код тӧдас кыдзи татчӧ веськалӧм кӧклысь мыла кӧкӧмсӧ, и менам юрын сизьдысис шоныд мӧвп: «Мыйсӧ сӧмын оз вермы вӧчны мортыд, ёна кӧ кӧсъяс!»

Институтыс том на, Целинасьыс на томджык. Миянӧс пыртӧдӧны директорлӧн ыджыд кабинетӧ, кодлысь стенъяссӧ пасьталаыс ӧшлӧма быдпӧлӧс диаграммаясӧн да чертежъясӧн.

Воча сувтӧ олӧма морт, визув лӧз синъяса, кушмӧм юра, быдӧнкӧд чолӧмасьӧ. Тайӧ — ВАСХНИИЛ-са академик, Ленинскӧй премияа лауреат, институтса вежсьывтӧм директор Александр Иванович Бараев. Вӧлӧмкӧ, сійӧ войвывса морт жӧ, чужлӧма миянкӧд орчча Вологодскӧй областьын, но институт помалӧм бӧрас пӧшти став олӧмсӧ сетӧма лунвыв муяслы, 1937-ӧд восянь нин Казахстанын. Ӧні сылы сизимдас сайӧ арӧс, но том морт кодь на визув, мудз тӧдтӧг веськӧдлӧ институтлӧн ыджыд овмӧсӧн, пыртӧ олӧмӧ аслас олӧмын медыджыд мӧвпсӧ. Кутшӧм тайӧ мӧвпыс?

Медым мусӧ вӧдитігӧн бура видзны мусинсӧ!

Александр Иванович пӧся, поэт моз кыпыда висьтавлӧ та йылысь. Природа уна сюрс воясӧн чӧжис-чукӧртіс му веркӧс вылын плодороднӧй мусин. Абу и кыз сійӧ. И кужтӧг кӧ кутан вӧдитчыны сійӧн, пырысьныр верман жугӧдны, некор бергӧдлытӧм вылӧ пазӧдны.

Академик вайӧдӧ сьӧлӧмтӧ дойдысь лыдпас: 1963-ӧд воын эжа муяс вылын лёк тӧвъяс чашнитісны вит миллион гектар шобді, лои нӧбӧдӧма тусьсӧ и мусӧ. Сьӧд кымӧрӧн тӧвзьӧдӧма. И сыӧдз на мыйта вӧлі тӧвйыв лэптӧма.

Колӧ вӧлі дзоньнас вежны му вӧдитӧмсӧ. Мед кӧть сійӧ и нэмъяс чӧж нин пырис крестьянин вежӧрӧ и сьӧлӧмӧ.

Кыдзи вежнысӧ? Мед мусӧ гӧригӧн не бергӧдны, не путкыльтны пластсӧ, а специальнӧй гӧръясӧн да культиваторъясӧн небзьӧдны мусинсӧ пытшкӧссяньыс, сэки орӧдны ёг турунъяслысь вужсӧ, а ыдзаподйыс мед сідзи и сулалӧ. Сэсся та вылӧ и кӧдзны.

Позьӧ шуны, пансис чорыд тыш татшӧм ногӧн му вӧдитӧм пыртӧм вӧсна. Колӧ вӧлі вежны йӧзлысь нэмӧвӧйся психологиясӧ, колӧ вӧлі лӧсьӧдны дзик выль техника, выль гӧръяс, кӧдзан машинаяс. Колӧ вӧлі тыдалана пример вылын докажитны выль системалысь коланлунсӧ.

И академик Бараев, тшӧтш и дзоньнас том институтлӧн том коллектив пӧся босьтчисны тайӧс вӧчны. И эз ки пыдӧс пасьта делянкаяс вылын, а сэтшӧм жӧ ыджыд, кыдзи и совхозъяслӧн да колхозъяслӧн, ыбъяс вылын. Институтлы торйӧдӧма 65 сюрс гектар му, сы лыдын 25 сюрс гектар вылын кӧдзӧны нянь. Экспериментируйтӧны, вӧчӧны став позянасӧ, мед бурмӧдны кӧйдыс, кыпӧдны урожайяс.

Мый сетӧ шыльыд муяса вӧвлӧм степъяс местаын выль ногӧн му вӧдитӧм? Ӧти-кӧ, и тайӧ, буракӧ, медся главнӧйыс, тӧвъяс дугдісны нӧбӧдны плодороднӧй мусин: идзаподйыс да тшӧтш и му вылӧ кольӧм-разӧдӧм идзасыс оз лэдзны лёк тӧвъясыслы чашнитны му верккӧссӧ; мӧд-кӧ, бурджыка пондіс кутсьыны да йиджны муӧ тӧлын усьӧм лым, а тайӧ колянасьыс колана жӧ, сы вӧсна мый Целина вылын пӧшти быд гожӧм пӧдтӧ кос жар. Позьӧ шуны, мый мусинӧ чӧжӧм ва — зарнисьыс зарни!

Академик Бараев диаграммаясса лыдпасъясӧн эскӧдӧ миянӧс, мый сетӧ выль ногӧн му вӧдитӧм. 1965 воын пласт бергӧдӧмӧн гӧригӧн институтса муяс вылын вӧлі чукӧртӧма 5,9 ц шобді гектар вылысь, а 1978 воын, выль ногӧн мусӧ небзьӧдігӧн,— 20,9 центнер.

Татшӧм ногӧн му вӧдитӧмыс ӧні паськаліс нин унджыклаас Казахстанын да мукӧд Эжаяс вылын. Позьӧ шуны — му вӧдитӧмас лои дзонь революция, и республикалӧн шобді тупӧсьыс пыр ӧтарӧ сьӧктаммӧ и сьӧктаммӧ, бӧръя воясӧ сійӧ воис нин миллиард пудйӧдз. А кыпыд лӧз синъяса академик Бараев шонтӧ нин асьсӧ и быдӧнӧс выль ыджыд надеяӧн — мед эськӧ быд во босьтны миллиардӧн-джынйӧн пуд нянь!

Институтса научнӧй сотрудник Эрвин Францевич Госсен (видз-му овмӧс наукаясса кандидат, Ленинскӧй премияа лауреат) нуӧдліс миянӧс опытнӧй участоклӧн муяс вылӧ, кӧні уджалӧ Станислав Иванович Гаврилюклӧн бригада. Сэтшӧм жӧ яра быдмӧ шобді, ньӧти ёгтӧм веж бурысьяс котӧртӧны муыскӧд ӧтлаасьысь енэжтаслань. Бригадаас дас мортыс абу, а вӧдитӧны 6 сюрс гектар шобді! Уджалӧны вынйӧра К-700 («Кировец») тракторъясӧн, паськыд выль гӧр-пиняясӧн да кӧдзан машинаясӧн.

Гоз-мӧд кыв окота шуны выль кӧдзан машинаяс йылысь, кодӧс ӧтвылысь сэтшӧм кужӧмӧн мӧвпыштісны да вӧчисны агрономъяс да инженеръяс. Сійӧ ӧтпырйысьӧн орӧдӧ ёг турунъясӧс вужвыйӧдзыс, сюйӧ кӧйдыс, вынсьӧдӧ удобрениеӧн кӧйдыс визьсӧ, а бӧрсяньыс сэсся тшӧтш и личкыштӧ катокъясӧн. Та бӧрын кӧйдыс визьыс лоӧ гуранкодьын моз, кыкнан дорсяньыс ӧнісянь сійӧс потшӧны-видзӧны муыслӧн рӧчторъяс, кольӧм идзаподыскӧд тшӧтш чорыд тӧвъясысь видзӧны, а тшӧтш и этшаник зэръяс дырйи на вывсянь ваыс исковтӧ буретш кӧйдыс вылас. И сувтӧ шобді, зэлӧдӧм шӧрт кодь веськыд визьясӧн сувтӧ, чизыр тӧвъяскӧд да сотысь жаркӧд вермасигӧн кыпӧдчӧ.

Эрвин Францевич нетшыштӧ ӧти веж быдмӧг да висьтавлӧ миянлы:

— Со видзӧдлӧй, шобдіыслӧн бура нин тӧдчӧны кык пӧлӧс вужъяс. Этайӧяс со первичнӧйяс, а вылынджыкъясыс — сідз шусяна куст паськалысь гӧрӧд. Воддза вужъясыс писькӧдчӧны-пырӧны му пытшлань, васӧдджык слӧйлань, а вылі гӧрӧдсяньыс вужъясыс паськалӧны му веркӧсӧдджык. Тайӧяслы быть колӧ зэр. Лоӧ кӧ ас кадӧ зэрыс — коль кодь шобді сярӧбтас. А оз кӧ ло зэрыс, быдмӧгыс кутас овны да сӧвмыны куш сӧмын воддза вужъяссяньыс, кодъяс вермӧны пырны метрӧн-джынйӧнӧдз...

— Сы пыдна?!— шензям ми.

— Природаын ставсӧ бура артыштӧма...

— И тадзисӧ вермас жӧ быдмыны шобдіыс?

— Быдмас!— эскӧдӧ учёнӧй.— Ас кадӧ кӧ кӧдзӧма. Бура кӧ кутӧма да йиджтӧма муӧ тувсов ва... Со мый вӧсна тӧвся лымсӧ ставсӧ колӧ босьтны миянлы, не лэдзны бокӧ визувтны. Выль ногӧн му вӧдитӧм буретш да и ёна отсалӧ талы... Мукӧд дырйиыс, гожӧмнас, кое жарысла муыс потласьӧ, лӧм позьӧ дзоньнас сюйны потасъясас, а шобді сулалӧ.

— А таво кутшӧмджык урожай виччысьӧ Целина вылын?

— Ӧнӧдз быдлаын бурӧсь петасъяясыс. Медся бур воясын кодьӧсь...

— Но колӧ нин зэр...— кымӧртӧм енэжлань чатӧртчигмоз сюйсьӧ сёрнивӧ бригадир С. И. Гаврилюк.

Сэсся тыдовтчӧ, мый бригадирыс тшӧтш и агроном, помавлӧма сель-

хозтехникум, öні сэсся кыкнан профессиясö öтлаöдöма. Ачыс том на, комын гöгöр арöса, ыджыд тушаа, лöсьыд чужöма да статя.

Эрвин Францевич висьталіс миянлы, мый Гаврилюклöн бригада сетö республикаын медся бур да медся донтöм шобді. Ачыс бригадир нюмъёвтöмöн содтіс татчö:

— Позьö шуны, мый миян бригадаса быд механизатор вердö няньöн дас сюрс мортöс...

— Дас сюрсöс?!

— Да, быд во дас сюрсöс. Со кутшöм миян производительность.

Дерт, оз жö ставыс сідз-тадз сетчы. Ставсö колö артыштны Целина вöдитысьлы. Агроном-бригадирлöн эм торъя книга, кытчö сійö быд во пасъялö ставсö: кутшöм кадö кöдзöма сійö либö мöд му, кутшöм воö корджык зэрöма, уна-ö сюйöма минеральнöй удобрение да сідз водзö...

А рытнас культура Керкаын аддзысьлім видз-му уджалысьяскöдми, гижысьяс, выступайтім сэні, ме тшöтш асланым ылі Коми му йылысь сёрниті, а татчöс самодеятельнöй артистъяс петкöдлісны концерт. Шоналöм сьöлöмöн ме казялі сьылысьяс пöвстысь тшöтш и бригадир-агроном Станислав Иванович Гаврилюкöс...

Водзын ме казытышті нин, мый öні Целиноградскöй областьын 160 совхоз да колхоз, найö быд во шöркодя сетöны 106 миллион пуд нянь. Мед бурджыка тöдмасьны öти кутшöмкö овмöсöн, ми ветлім «Казахстанлы 18 во» нима колхозö.

Ыджыд посёлок вöйöма веж пуяс пöвстö, асфальт туйяс, еджыд кирпичысь тэчöм ён керкаяс, дзоридзьяс öшинь увъясын, пырысь-пыр жö синмад шыбитчö зэв уна пöтка — дзодзöгъяс, уткаяс, чипанъяс...

Но водзысяньыс медъёна мöрччö сьöлöмöдзыд сиктлöн выль административно-культурнöй центрыс. Сэні — сійö жö еджыд кирпичысь вöчöм зэв ыджыд культура керка, залас, буракö, квайтсё морт төрö, сэсся код тöдас на мыйта мукöд пöлöс залыс да жырыс; орччöн — спортивнöй зал, купайтчан бассейн; мöдар бокас — колхозлöн кык судта контора, кирпичысь жö, сэні жö матын кык судта ясли-садик, кык судта төргуйтан центр, кык судта школа, больница, книжнöй магазин, библиотека, торйöн — челядьлы библиотека.

И ставыс тайö абу карын либö райцентрын, а колхозын.

Овмöсöн дыр кад чöж веськöдлöма Социалистическöй Уджвывса Герой Кан-Де-Хан, кодöс тані радейтöмöн ыдждöдлöны Дмитрий Хасенович чöн. Неважöн сійö петöма пенсия вылö, мортыдлы вöзъясны бур оланін Целиноградысь, карысь, но оз мун — став вужъясöй пö менам тані, колхозын, и татчö пö и кольчча нэм кежлö. Öні Дмитрий Хасенович быдтö овмöслы дзоридзьяс...

Шмонитöмöн миянлы висьталісны татшöмтор. Öтчыд пö, председателялігас на, Кан-Де-Ханлысь юаласны, кымын кывъя йöз пö олöны тэнад колхозын? Мöдыс ньöти надъявтöг вочавидзас:

— Дас нёль национальность да öти кореец, сійö — ме.

Но шуны кö нин — став тайö йöзыс бура лöсялöны овмöсын — казахъяс, рочьяс, украинецъяс, немецъяс... Ставныс найö öти котыр, ставöн целинникъяс...

Колхозса öнія председатель — Анатолий Игнатьевич Подольский, ёна гожъялöм чужöма шöр арлыда морт, висьтавліс миянлы со кутшöм лыдпасъяс:

— Став видз-муыс колхозын 28 сюрс гектар, сы лыдын кöдзаяс — 22 сюрс гектар. Вонас шöркодя сетам 25 сюрс тонна нянь. Основнöй средствоясыс артавсьöны 12 миллион шайт дон. Эм овмöсын 100 трактор, на пиысь 90 «К-700», 100 автомашина, 60 комбайн да мукöд техника. Видзам тшöтш и скöт; колхознöйыс эм 4,5 сюрс гырысь скöт, сы лыдын —

2 сюрс мӧс, видзам 3 сюрс порсь, 100 вӧв... Таысь кындзи быд семья видзӧ ӧти да кык мӧскӧн, порсь видзӧны, ыжъяс, а пӧткасӧ мыйта тшӧгӧдӧны, ми огӧ и лыддьӧй... Колхозникъяслы отсалам кӧрымӧн, быд нажӧвитӧм шайтысь сетам килограммӧн нянь. Колӧ кӧ изны пызь, эм асланым мельнича.

Юасям председательлысь: волӧны оз отсӧг вылӧ, урожай идравны да мый да, карса йӧз?

— Став уджъяссӧ во гӧгӧр чӧж бергӧдам асьным, асланым вынъясӧн,— дӧвӧля шуӧ председатель.— Колхозын ставыс 1300 морт, на пиысь уджалысьыс — 600. Пӧшти став механизаторъяс вермӧны уджавны быд пӧлӧс машинаяс вылын, и кор колӧ вежӧны ӧта-мӧднысӧ. Кольӧм во босьтім чистӧй прибыль ӧти да джын миллион шайт. Колхозникъяслӧн керкаясӧ локтӧ газ, ва. 50 личнӧй автомашина эм йӧзлӧн, вайисны кӧ машинаяссӧ мыйта колӧ, пырысь-пыр жӧ ньӧбисны эськӧ нӧшта ветымынысь не этшаджык семья.

Да, Целина вылын унатор шензьӧдӧ-вӧрзьӧдӧ выльӧн локтӧм мортӧс: помтӧм шыльыд муяс, зумыд керкаяса, мича дворецъяса том посёлокъяс да быдмысь каръяс, вынйӧра техника... Быдлаын тӧдчӧ ыджыда босьтчӧм, сідз кӧ нин шуны — размах...

Но век жӧ, буракӧ, медъёна лов вылад пуксьӧ Целинаса морт...

Ме уна мӧвпалі та йылысь: и йӧзкӧд муяс вылын панидасьлігъясӧ, и учёнӧйяскӧд, партийнӧй да государственнӧй уджалысьяскӧд сёрнитлігъясӧ, и сэк, кор пукавлі залын да видзӧді яръюгыд концертъяс. А колӧ тані шуны, мый Целиноградын, бӧръя лунас, том йӧзлӧн Дворецын вӧлі некор вунӧдлытӧм рыт. Сьылісны-ворсісны-йӧктісны сюрс морт! Видз-му уджалысьяс, студентъяс, зонъяс, нывъяс, олӧма йӧз... Ыджыд сценаыс пӧртмасис-ворсіс став рӧмъясӧн, ызгис-юргис став шыяснас, и ыджыд зал тырыс пукалысь йӧзсӧ дзоньнас шызьӧдіс-босьтчӧдіс...

Ме мӧвпала став тайӧторъяс йывсьыс, и ог вермы нимкодьпырысь не пасйыны, мый Целина вылын кызь вит воӧн чужис-лоис видз-му овмӧсын уджалысь выль ногаджык морт. Страна пасьталаысь, каръясысь и сиктъясысь, воисны сэтчӧ вына йӧз, пӧсь сьӧлӧма йӧз, жебджыкъяссӧ дырӧн-кадӧн пожналіс олӧмыс, бӧр усйысисны найӧ, а вынаясыс да ыджыд сӧлӧмаясыс кольччисны, бура уджалӧны найӧ, кыпыда олӧны и лов тырнас нимкодясьӧны сыысь, мый эм налӧн страна пасьта тӧдса, став мир пасьталаын тӧдса ним — Целинник.

Водзынджык казытылӧм нин йӧзкӧд кындзи ми панидасьлім, шуам, тракторист Леонид Картаузовкӧд. Ичӧт дырйыс, война помасян воӧ, мортыс веськалӧ мина вылӧ, вошtӧ кыкнан коксӧ. Сирӧта. Война бӧрын уджалӧ Ленинградын сапожникӧн. А сэсся локтӧ Целина вылӧ и лоӧ трактористӧн. Коктӧгыс!.. Ӧні Леонид Михайлович Картаузов — Социалистическӧй Уджвывса Герой, СССР Верховнӧй Сӧветса депутат.

Либӧ босьтам бригадир Наталья Владимировна Геллерӧс. Статя ныв кодь на ачыс, а, вӧлӧмкӧ, дас во нин уджалӧ механизаторӧн, кольӧм во вартӧма 500 тонна нянь...

Целиналӧн медся мӧрччӧдана вермӧмъясысь ӧтиӧн лоӧ и сійӧ, мый тані быдмисны овмӧсъясӧн веськӧдлысь тӧлка, ёна велӧдчӧма, вылын культураа йӧз. Совхозъясса директоръяс, объединениеясӧн веськӧдлысьяс; найӧ тӧдӧны, кыдзи колӧ нуӧдны овмӧс, кужӧны йӧзкӧд уджавны и оз повны вынсьӧдны сійӧ либӧ мӧд решение.

Бур казытылӧм менам кольӧ и казахъяс йылысь. Ӧд найӧ нэмъяс чӧж нин олӧны татчӧс муяс вылын, быд юлы и шорлы сетісны ним. Воӧм целинникъяс шоныда казытылӧны, кутшӧма отсасьӧмаӧсь воддза сьӧкыд кадас казахъяс: и юртаад пӧ нуӧдасны, и шоныд пасьтӧ сетасны, и руч ку малахайтӧ. Казахъяс лыдысь унаӧн асьныс лоины целинникъясӧн, уджвывса Геройясӧн.

Медбур казытылӧм миян группаысь быдӧнлӧн — а сэні вӧліны «Ли-

тературнöй Россияса» главнöй редактор Юрий Грибов, Москваса поэтесса Ирина Волобуева, Курскысь прозаик Петр Сальников, Украинаса поэт Станислав Зинчук да мукöд,— кольö партия Целиноградскöй обкомса секретарь Магауия Сеиловна Исмаганбетова йылысь. Шань сьöлöма, вежавидзысь нывбаба век ветлöдліс миянкöд быдлаті, отсаліс унджык петкöдлыны, бурджыка гöгöрвоны ставсö. Мед ёнджыка йиджис миян сьöлöмъясö казахъяслöн олан сямыс, помланыс нуöдлісны весиг юртаö, кöні лöсьöдöма вöлі дастархан — гöститöдчöм. Сэні сёйим ми чöскыдысьчöскыд бишбармак (казахъяс нога ыж яй), тшынöдöм-пöжалöм чань яй да юим жар лунад ловтö бурмöдысь кумыс, кодöс вочöны кöбыла йöлысь. Тані жö казахскöй писательяс Шерхан Муртазаев да Нургожа Уразов лöсьыда сьылісны ассьыныс важ сьыланъяс, и быттьö и збыльысь весьkавлім немöвöйся казахъяслöн оланінö... Татшöмыд вунас ömöй коркö?

Но сэки жö меным думыштсис миян, комияслöн, национальнöй сёянюанъяс йылысь. Мися эз кутны лоны найö миян. Тадзи жö кö кодкö локтас гöститны миянö, аслыспöлöссö, миянлы лöсяланасö, немтор и лэптыны пызан вылад. А öд, шуам, позьö вочны коми черинянь, оз али мый тырмы миян чöскыд черыс... Либö пöжалöм дозмöр. А юан пыддыс чужва либö тагъя сур... А мый нö! Миянлы öд колöны жö татшöмторъясыс, национальнöй кöраыс. Мед не сöмын вöрöн, из шомöн да нефтьöн нималім.

Казахстанын пасьталаті тадзи ветлömъяс бöрын писательяслöн бригадаяс выльысь воисны Алма-Атаö, медым водзö нуöдны творческöй конференциясö. Öні нин, быдторсö аддзылöм бöрын, гижысьяслöн выступлениеяс лоисны пöсьджыкöсь, Целина быдöнöс бур ногöн вöрзьöдöма. И ставöн öти кывйö воисны, мый Целина да сэтчöс йöз йылысь колö унджык да бурджыка гижны; мый ловзьöдöм Эжа муяс вылын 25 воöн чöжсьöма нин öнія научно-технической революция кадö видз-му овмöс нуöдан опыт, и бур эськö вöлі, паськöдны кö сійöс быдлаö, торйöн кö, Нечерноземьеö, кодöс öні нимтöма мöд Целинаöн. И мед эськö сэтшöм жö ён сывъясöн выныштчыны-паськöдчыны быдлаын.

Эзысь бордъя самолёт бара кыпöдö миянöс лöз енэжлань, улiын бöрö кольö веж садъяс пытшкын еджвидзысь Алма-Ата, медбöръяысь дзирдыштö еджыд йывъяснас Ала-Тау, сэсся и заводитчöны шылыд степъяс. Ми лэбам Рытыв-Войвылö, ылö-ылö кольöм гортланъ. Шоналöм сьöлöмöн ме видзöда уліö — öні меным сэні унатор нин лоис гöгöрвоана, шобдіа му лентаяс и руд солончакъяс, и мукöдтор... Шань йöзкöд ветліг-аддзысьлігъясö ме бура кылі ачымöс Казахстан му вылын, Целина бöрын менам весиг зумыдмис лолöй вылын.

Но со меным бара дум вылö усьö Иван Куратов, öд сійö самолетнад эз лэбавлы, да и дзик мöдкодьöн вöлі сэки татчöс муыс. Менö сэсся весиг шогöдыштö, мый сöмын лыда йöз тöдöны Куратовöс тані. А коліс эськö кутшöмкö ногöн кыпöдны коми поэтлысь нимсö Алма-Атаас, памятникöн, либö кöть улича нимöн, öд мортыс тшöтш жö вийсис ыджыд сьöлöмнас сэкся кадö нартитöм казахъяс вöсна.

Со нин Балхаш ты мöдарсянь лöстыштіс — öдйö төвзьöдö миянöс ыджыд кöрт лэбач.

Рахмет, Казахстан, ыджыд аттьö тэныд!

Видза колян, Целина, кыпыд шыясöн горалысь ловзьöм Эжа!

В. П. ИВАХНЕНКО,
КПСС обкомысь нефтянӧй да газӧвӧй промышленность отделӧн веськӧдлысь

А заводитчыліс тадзи...

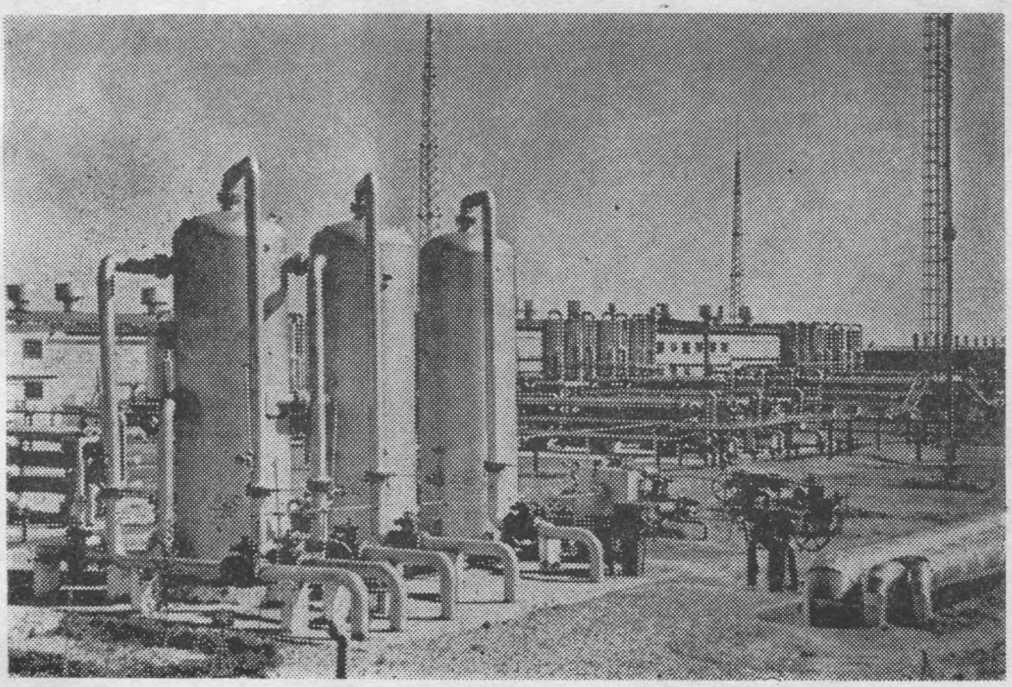
Тырис ветымын во Коми АССР-ын нефть да газ промышленнӧя перйыны заводитӧмсянь. Тайӧ уджсӧ ӧні нуӧдӧны «Коминефть» производственнӧй да «Комигазпром» Ставсоюзса промышленнӧй объединениеяс. А мупытшкӧсса озырлунъяссӧ корсьӧ Ухтинскӧй территориальнӧй геологическӧй управлениеса коллектив. Нефтянӧй да газӧвӧй промышленность лоис республикаса народнӧй овмӧсын зэв тӧдчана да ӧдйӧ сӧвмысь юкӧнӧн. Сідз, кольӧм во республикаӧн иналӧм став продукцияысь 21,6 процентсӧ иналісны народнӧй овмӧслӧн тайӧ юкӧнъясыс.

А ставыс заводитчыліс тадзи...

Ухтаса нефть йылысь медводдза юӧртӧмъяс вӧліны важ рукописьясын (Двинскӧй летопись) 500 во сайын нин. XVI нэм помын Ухта юлӧн берегъясысь Москваӧ вайӧны «нӧгыль сотчысь ва». Тайӧ вӧлі роч государстволӧн территория вылын медводдза нефть.

Ухтаса нефть йылысь печатьын первойысь казьтыштіс Николай Витсен «Северная и Восточная Татария» книгаын, коді петіс 1692 воын Амстердамын. Архивса важ документъясысь ӧтиын, кодӧс гижӧма 1745 вося ноябрь 18 лунӧ, висьтавсьӧ, мый Архангельскса олысь Федор Прядуновлы ичӧтик Ухта ю дорын, куш местаын, позьӧ «кыпӧдны нефтянӧй завод». Тайӧ вӧлі медводдза нефтеперегоннӧй завод мирын.

1749 воын берг-коллегия лэдзӧ

Тӧсянь и заводитчӧ газлӧн кузь туй — Ухта пыр Центрӧдз (Вуктыл).

указ, код серти Прядунов должен вӧлі вайны нефтьсӧ Ухтинскӧй заводысь Москваӧ «донтӧгджык заморскӧй (бакинскӧй) нефть серти».

1843 воын Печорскӧй крайын заводитчисны медводдза научнӧй геологическӧй исследованиеяс. Регыд Петербургын петіс крайлӧн медводдза геологическӧй карта, кодӧс дасьтісны А. Кейзерлинг да П. Крузенштерн. Тайӧ картанас вӧдитчисны нелямын воысь дырджык.

Кольӧм нэмся сизимдасӧд воясын Ухтаын вӧлі писькӧдӧма нефтянӧй скважина — Россияын медводдзаясысь ӧтиӧс. Писькӧдіс сійӧс тӧдса роч исследователь М. К. Сидоров. 51 метр пыднаысь вӧлі аддзӧма нефть.

1889—1890 воясын Тиманын да Ухта ю районын уджаліс экспедиция, кодӧн веськӧдліс роч геолог да палеонтолог академик Ф. Н. Чернышев. Вӧлі дасьтӧма Ухтинскӧй районлысь медводдза геологическӧй карта. Правительстволӧн индӧд серти татысь позьӧ вӧлі ньӧбны участокъяс нефть корсьӧм да перйӧм могысь. 1915 во кежлӧ торъя йӧзсянь вӧлі кырымалӧма тысячаысь унджык заявка. Но царскӧй Россия условиеясын, а сідз жӧ туйяс абутӧм вӧсна разведочнӧй уджъясӧ пӧшти некод эз босьтчыв.

Печорскӧй крайлысь озырлунъяссӧ научнӧя тӧдмалӧмыс лои позянаӧн сӧмын Великӧй Октябрь бӧрын. Главнӧй нефтянӧй комитет, кодӧс вӧлі котыртӧма 1918 вося май 19 лунӧ, мӧдӧдӧ Ухтаӧ геологическӧй экспедиция. Геологъяс К. П. Калицкий да А. А. Стоянов юрнуӧдӧм улын экспедиция тӧдмалӧ Ухтаса нефтьлысь промышленнӧй тӧдчанлунсӧ. Тайӧ вӧлі нефть корсьӧм кузя медводдза сӧветскӧй экспедиция.

Странаын вӧлі сьӧкыд экономическӧй кризис. В. И. Ленинлы воӧны Ухтаса нефть йылысь ӧткымын материалъяс. 1919 вося сентябрь 30 лу-

Талунъя

нö В. И. Ленин, текстас уна лыда пасйöдъясöн, мöдöдö Ухтаса нефть йылысь докладнöй записка ВСНХ-ö Г. И. Ломов ёртлы да корö юöртны, «мый нин вöчöма та кузя». 1920 воын Ухтинскöй нефтеноснöй район сöвмöдöмсö вöлі пыртöма ГОЭЛРО планö. 1918—1920 воясö Коми республикаын уджалісны уна сикас геологическöй экспедицияяс. 1929 вося январь 9 лунö профессор А. А. Чернов да А. Ф. Лебедев вöчисны Наркомтяжпромлöн коллегия вылын Печорскöй крайса из шом да нефть йылысь докладъяс. Сійö жö вося августын Сöветскöй правительстволöн решение серти Чибью вылö (Ухта юлöн вож) воö комплекснöй экспедициялöн первой отряд — 134 морт. Экспедициялöн геологическöй службаöн веськöдліс Н. Н. Тихонович — опытнöй геолог-нефтяник, коді таöдз уджавліс Эльба вылын, Сахалинын, Сибирын да мукöдлаын.

Экспедиция тöдмасис геологическöй материалъясöн, стрöитіс посёлокъяс, кодъяс бöрынджык лоисны Ухта да Воркута каръясöн. Вöлі индöма медводдза скважинаяс пискöдöм вылö местаяс. Тöвся туйöн геологъясöн индöм площадка вылö вайисны буровöй оборудование. Нелямын градус кöдзыд дырйи вöлі стрöитöма буровöй, сувтöдöма сэтчö оборудование. Вышкомонтажнöй уджъясöн веськöдліс И. И. Косолапкин — коммунист, Грозный карса опытнöй буровöй мастер. Скважинасö пискöдісны вит тöлысь. И 1930 вося октябрь 26 лунö 338 метр пыднаысь ылькнитіс нефть. Лои восьтöма Коми АССР-ын нефтьлысь промышленнöй запасъяса медводдза месторождение, кодöс нимтісны Чибъюсаöн.

1929 воын республикаын вöлі перйöма 5 тонна нефть, а 1932 воын — 1070 тонна нин. Кымын водзö, сымын унджык колісны квалифицированнöй кадръяс. И 1932 вося сентябь 26 лунö Ухтинскöй экспедиция-

Вуктыл.

Усинскса бурёвёй мастер, коми комсомолён премияа лауреат Р. Гаффаров.

лён посёлокын воссис горно-нефтянёй техникум, кёні лои дасьтёма уна специалистёс.

1932 воын жё вёлі восьтёма сьёкыд нефтьлысь Ярегаса месторождение. Но нёгыллунысла обычнёй ног сійёс перйыны вёлі оз позь. Специалистъяс кутісны корсьны сьёкыд нефть перъян мукёд туйяс. Ухтаса инженеръяс чуйдісны сідз шусяна шахтнёй метод. Татшём ног нефть перъян опытыс миян странаын эз вёв, а мирёвёй практикалысь опытсё вёлі тёдмалёма тырмытёма. 1937 воын заводитісны стрёитны опытнёй нефтянёй шахта, а кык во мысти сійёс пыртёма уджё. Воён вёлі перйёма 2 тысяча сайё тонна сьёкыд нефть. 1942 воын пыртісны уджё нёшта кык татшём шахта. Тайё сетіс позянлун 1946 воын нин перйыны 200 тысяча тонна сьёкыд нефть. Но ветымынёд вояс заводитчигён тайё дона сырьёсё перйёмыс пыр кутіс чинны. И тайёторсё вёлі бырёдёма термическёй способъяс отсёгён 1973 воын. Ярега ёні бара сетё зэв уна нефть.

1935 воын вёлі восьтёма газлысь Седъельскёй месторождение, кёні 1941 воын первойысь котыртісны Сёветскёй Союзын газ перйём. Труд да Оборона Сёветлён шуём серти тані стрёитісны газёвёй завод. Таён лои пуктёма подув Коми АССР-ын газо-сажевёй промышленностьлы. Ветымынёд вояс заводитчигён Ухтаса газ переработайтан заводын пырисны уджё са вёчан выль установкаяс. Заводыс став продукциялысь 75 процентсё ёні лэдзё качестволён государственнёй Знакён.

1943—1946 воясын восьтісны нефтьлысь да газлысь Войвожса да Нибельса месторождениеяс. Такёд йитёдын СССР-са Министръяслён Сёвет примитіс постановление Верхне-Ижемскёй районын разведочнёй бурение ёддзёдём кузя. Вёлі восьтёма некымын газёвёй да газоконденсатнёй месторождение, на лыдын: Верхньёй Омраын — нефтьлысь, Нижньёй Омраын — газлысь.

1947 воын стрёитёма Войвож-Ухта нефтепровод, кодлён кузьтаыс 110 километр. 1948 вося июнь 24 лунё пыртёма уджё мирёвёй практикаын медводдза му веркёсті мунысь магистральнёй газопровод. Тайё трубопроводъяссё стрёитём бёрын тырвыйё лои могмёдёма сырьёён Ухтаса нефть да газ переработайтан заводъясёс. Нефть переработайтан заводлён первой установкаыс пырис уджё 1934 воын. И завод пыр ыдждіспаськаліс. Ёні сійё — республикаын медводдза коммунистическёя уджалысь предприятие, коді лэдзё уна сикас нефтепродуктъяс, тырвыйё могмёдё наён миян республикаёс, а сідз жё Рытыв-Войвывса мукёд районъясёс. Продукциялысь матё 60 процентсё завод лэдзё качестволён государственнёй Знакён.

1959—1961 воясё Рытыввыв Тэбукын восьтёма нефтьлысь ыджыд месторождение, бёрынджык пыртёма уджё Рытыввыв Тэбук — Ухта нефтепровод. Тані жё странаын первойён заводитісны перйыны силурийскёй нефть.

Войвывса сьёкыд условиеясын нефтьлысь гырысь месторождениеяс восьтёмысь 1966 воын Ухтинскёй комбинатёс (ёні «Коминефть» производственнёй объединение) вёлі наградитёма Трудёвёй Краснёй Знамя орденён.

Зэв тӧдчанаӧн лоис 1964 воын Вуктылса газоконденсатнӧй месторождение восьтӧм. Газлысь да конденсатлысь запасъяссӧ артыштӧм бӧрын СССР-са Министръяслӧн Сӧвет примитіс постановление Вуктыл — Ухта — Торжок газопровод строітӧм кузя, кодлӧн кузьтаыс 1530 километр. Тайӧ вӧлі Тюменскӧй областьлӧн Войвыв — Ухта — страна центрлӧн да Рытыв-Войвывса районъяс — СССР-лӧн госграница газопроводлӧн первой очередьыс Вуктыл — Ухта — Торжок газопроводсӧ вӧлі пыртӧма уджӧ зэв регыд кадӧн. 1969 воын нин Вуктыл сетіс страналы 1,5 миллиард кубометр газ да пӧшти 400 тысяча тонна конденсат. 1973 воын Вуктыл воӧдчис проектнӧй вынйӧрӧдз — сетіс во чӧжӧн 15,6 миллиард кубометр газ. Ӧні Трудӧвӧй Краснӧй Знамя ордена Вуктыльскӧй газопромысловӧй управление во чӧжӧн мӧдӧдӧ 18 миллиард сайӧ кубометр газ да некымын миллион тонна конденсат. Джуджыд пармаын кыптіс мича керкаяса ыджыд посёлок Вуктыл — том районлӧн центр, кӧні олӧны 17 тысяча сайӧ морт.

Кольӧм вося арын республикаын вӧлі перйӧма сё миллионӧд тонна нефть, а тавося январын Вуктыл сетіс сё миллиардӧд кубометр газ.

1974 воын КПСС ЦК да СССР-са Министръяслӧн Сӧвет примитісны постановление, кӧні висьтавсис Коми АССР-ын да Ненецкӧй автономнӧй округын геологоразведочнӧй уджъяс, нефтянӧй да газӧвӧй промышленность водзӧ сӧвмӧдан мераяс йылысь. Нефтьӧн озыр Усинскӧй да Возейскӧй месторождениеяс сӧвмӧдӧм могысь вӧлі котыртӧма выль строительнӧй, промышленнӧй, геологоразведочнӧй, буровӧй да мукӧд организацияяс. Котыртӧма выль район — Усинскӧй. Войвывлӧн сьӧкыд условиеясын кыптӧ выль кар — Усинск.

Республикаса геологоразведчикъяс, нефть да газ перйысьяс, строительяс ассыныс нэм джынся юбилейсӧ пасйӧны уджын выль вермӧмъясӧн.

Александр УЛИТИН

ОЛӦМСӦ СИИС АВИАЦИЯЛЫ

Сёрнитны кӧ Александр Иванович Калинин йылысь, коді чужлӧма да быдмылӧма Удораын, Вендинга сиктын, дыр кад служитлӧма Сӧветскӧй Армияын, лоӧма генералӧн, то некыдзи оз позь не казьтыштны сылысь рӧдвужсӧ, коді петӧ зэв ылісянь, пӧшти XVIII нэм заводитчӧмсянь.

Александр Ивановичлӧн прадедыс — Аверкий Калинин мунлӧма чужан Вендингаысь ылі Сибирӧ корсьны бурджык шуд, но куш кинас бӧр бергӧдчылӧма гортас. Сьӧрсьыс сюсь мортыд вайлӧма зептас некымын картупель, кодӧс вӧдитлӧмаӧсь нин Сибирын, а Удораын абу на тӧдлӧмаӧсь. 1841 вося тулысын Аверкий Калинин лоӧма Вендингаын картупель медводдза пуктысьӧн. Сійӧ кадсяньыс и Удораын картупель лоӧма «мӧд няньӧн», весиг царлӧн чиновникъяс шензьӧмаӧсь прӧстӧй крестьянинлӧн сюсьлунысь. 1847 воын Государственнӧй имуществояс кузя министерство Аверкийӧс наградитӧма похвальнӧй листӧн да дас вит шайт эзысь деньгаӧн.

Тайӧ похвальнӧй листсӧ ӧні позьӧ аддзыны Важгортса народнӧй музейысь.

Но и Вендингаса олысьяс пыр тшыгъялісны, висісны уна сикас висьӧмъясӧн. Сэки больничаяс эз вӧвлыны, и Аверкий Калинин да сылӧн гӧтырыс асланыс керкаын лӧсьӧдісны медводдза больнича. Тайӧс вӧчӧмысь Государственнӧй имуществояс кузя сійӧ жӧ министерствоыс 1858 воын мӧдысь наградитіс Аверкийӧс да сылысь гӧтырсӧ похвальнӧй листӧн.

И тайӧ похвальнӧй листыс веськаліс ӧні Важгортса народнӧй музейӧ.

Кӧні да кыдзи кувсис Аверкий Калинин, — некод оз тӧд, но сылӧн Василий пиыс салдаталігас шедӧдіс грамота да ачыс кутіс велӧдны Удораысь велӧдчытӧм йӧзӧс. Вӧлӧгдаса архивын эм ӧти документ, кӧні пасйӧма, мый «1878 воын Василий Калининлӧн школаын велӧдчысны 7 морт», а «1879 воын велӧдчысны нин 42 детинка да 6 нывка». Таысь сійӧс ошкис земство да сетіс сылы 2 шайт 50 кӧпейка.

Василийлӧн пиыс — Иван Калинин — бать отсӧгӧн жӧ шедӧдіс грамотасӧ да сідз жӧ велӧдіс челядьӧс, стрӧитіс туйяс да кушникъяс, бӧрынджык лӧсьӧдіс Вендингаын метеорологическӧй пункт, ас кадӧ мӧдӧдліс Петербургӧ Главнӧй физическӧй обсерваторияса учёнӧйяслы гижӧдъяс. Тайӧ уджысь Иван Калининлы 1894 воын сетісны Главнӧй физическӧй обсерваторияса корреспондентлысь почётнӧй ним.

Александр Калининлӧн боевӧй туйыс заводитчӧ гражданскӧй война воясӧ, асланыс сиктса зонъяскӧд сійӧ веськалӧ партизанскӧй отрядӧ.

— Миянӧс отрядын юклісны торъя группаяс вылӧ да заводитісны велӧдны лыйсьыны, — казьтылӧ сійӧ кад йывсьыс Александр Иванович.

1918 воӧ Яренскын Александр Калинин 17 арӧсӧн лоӧ Краснӧй Армияса боецӧн. Отряд, кӧні служитіс том боец, мездіс белӧйясысь Удораса сиктъяс да кыкысь штурмуйтіс чорыда укрепитӧм Коптюга. 1919 вося тулысын Удораын некымын торъя отрядъясысь вӧлі котыртӧма Вашко - Мезенскӧй полк, кодӧн командуйтіс Афанасий Андреевич Маегов. Тайӧ полкас командиръясӧн служитісны Александрлӧн гырысьджык вокъяс, Константин да Михаил. Регыд пансисны белӧйяскӧд чорыд тышъяс. Александр Иванович лоис 5-ӧд ротаын пулеметчикӧн.

— Некор оз вун ӧти эпизод, — висьталӧ Александр Иванович. — Ми наступайтім Северной Двина пӧлӧн, кор миянлы воча лэдзисны английскӧй танкъяс. Ми татшӧм «кӧрт зверьяссӧ» эгӧ на аддзылӧй да ёнакодь повзим. Унаӧн мӧдісны бӧрыньтчыны. Но эз повзьы миян пулемётнӧй взводса командир, коді уськӧдчис менам пулемёт дорӧ да сетіс команда: «огонь по белым!» Танкъяс мунісны водзӧ, а «максим» личкис салдатъясӧс му бердӧ. Пехотатӧг танкъяс эз жӧ лысьтны ылӧсӧ пырны, бӧр сайӧдчисны вӧр ді сайӧ. Та бӧрын ми сэсся эгджык нин полӧй «кӧрт зверьяссьыд».

Регыд мысти миянлысь

Вашко-Мезенскӧй полкӧс, ёнмӧдӧм бӧрын, шыбитісны Петроградскӧй фронт вылӧ Юденичлы паныд. Враг ыджыд вынӧн зырис Красноӧй Армиялысь частьяс. Пулковскӧй высотаяс дорын ми восьтім сы кузя чорыд би. Дугдывтӧг гымаліс-ны ӧтарсянь и мӧдарсянь пушкаяс, пулемётъяс, потласисны гранатаяс, винтовкаясысь залпъяс личкисны медбӧръя салдатъясӧс му бердӧ, да водзӧ враг эз нин вермы наступайтны, а бӧрынджык ми лыбӧдім сэтшӧм би, мый противниклӧн радъясыс дрӧгнитісны да мӧдісны гӧгыльтчыны бӧр.

Краснӧй Армия зырис Юденичлысь войска Эстонскӧй границаӧдз.

Водзӧ наступайтӧм лоі дугӧдӧма. Эстонскӧй правительство кырымаліс Сӧветскӧй Россияӧд мирнӧй договор.

Водзӧ гражданскӧй война кадӧ Александр Калининлӧн службаыс йитчис штаблӧн уджӧд, сійӧс индісны 2-ӧд стрелковӧй дивизияса 5-ӧд бригадалӧн штабӧ сотрудникӧн. Но пулемёткӧд сійӧ эз на торъяв, штаб бердын вӧлі кык пулемётнӧй тачанка. Дивизия тышкасис Польскӧй фронт вылын белополякъяслы паныд. Медся ёна коліс виччысьны враглӧн кавалерияысь.

— Помнита татшӧм эпизод, — казьтылӧ польскӧй фронт йылысь Александр Иванович,— виччысьтӧг вӧр сайсянь тыдовтчис кавалерийскӧй эскадрон да лавинаӧн, пикаяс водзӧ чургӧдӧмӧн лэбис миянлань. Стрелковӧй взвод, коді видзис штабса уджалысьясӧс, мӧдіс пышйыны ю дорӧ. Сэки ме уськӧдчи тачанкалань, сеті команда мӧд тачанкавывса пулемётчиклы: «За мной! Огонь по вражеской кавалерии!» Кык пулеметлӧн биыс шӧйӧвоштіс кавалеристъясӧс, дзугис налысь радъяссӧ, колясъясыс уськӧдчисны бӧрвыв. Тадзи ми спаситім ассьыным штабнымӧс. Таысь миянӧс, пулемётчикъясӧс, дивизияса командир козьналіс именнӧй часіясӧн.

Сійӧ часісӧ Александр Иванович видзӧ дона реликвия моз.

Гражданскӧй война помасьӧм бӧрын А. И. Калининӧс мӧдӧдӧны велӧдчыны Петроградӧ артиллерийскӧй школаӧ. Тані сійӧ лоӧ коммунистӧн да водзӧ став олӧмыс йитчӧ ленинскӧй партияӧд.

Сійӧ ыджыд шог дырйыс, коді суис миян страна-са став уджалысь йӧзӧс: 1924 вося январь 21-ӧд лунӧ кувсис В. И. Ленин,— А. И. Калинин велӧдчис медбӧръя курсын. Петроградскӧй партийнӧй организация мӧдӧдӧ сійӧс Москваӧ траурнӧй процессия вылӧ. А. И. Калининлы сэки вичмис сулавны почётнӧй караулын Ленин горт дорын.

Сэсся А. И. Калининлӧн служба мунӧ артиллерийскӧй полкын. И со бара сійӧ веськалӧ Ленинградӧ. 1926 воын ыстӧны велӧдчыны лётчик-наблюдательяс школаӧ, кодӧс помалӧ во мысти.

— Тайӧ кадсяньыс, — казьтылӧ ассьыс службасӧ Александр Иванович,— менам став олӧмӧй йитчис авиацияӧд.

Но авиацияса том командирлӧн оз помась водзӧ велӧдчӧмыс. Регыд сійӧ лоӧ Жуковский нима Военно-Воздушнӧй Академияын курсантӧн, кодӧс помалӧ 1933 воын.

Водзӧ А. И. Калинин уджалӧ Военно-Воздушнӧй Вынъясса Главнӧй управлениелӧн аппаратын.

Сылӧн уджыс вӧлі йитчӧма выль самолётъяс стрӧитӧмкӧд, сылы ковмис волыны страна-са уна авиационнӧй заводъясӧ. Тайӧ удж вылын А. И. Калинин быдмис генералӧдз.

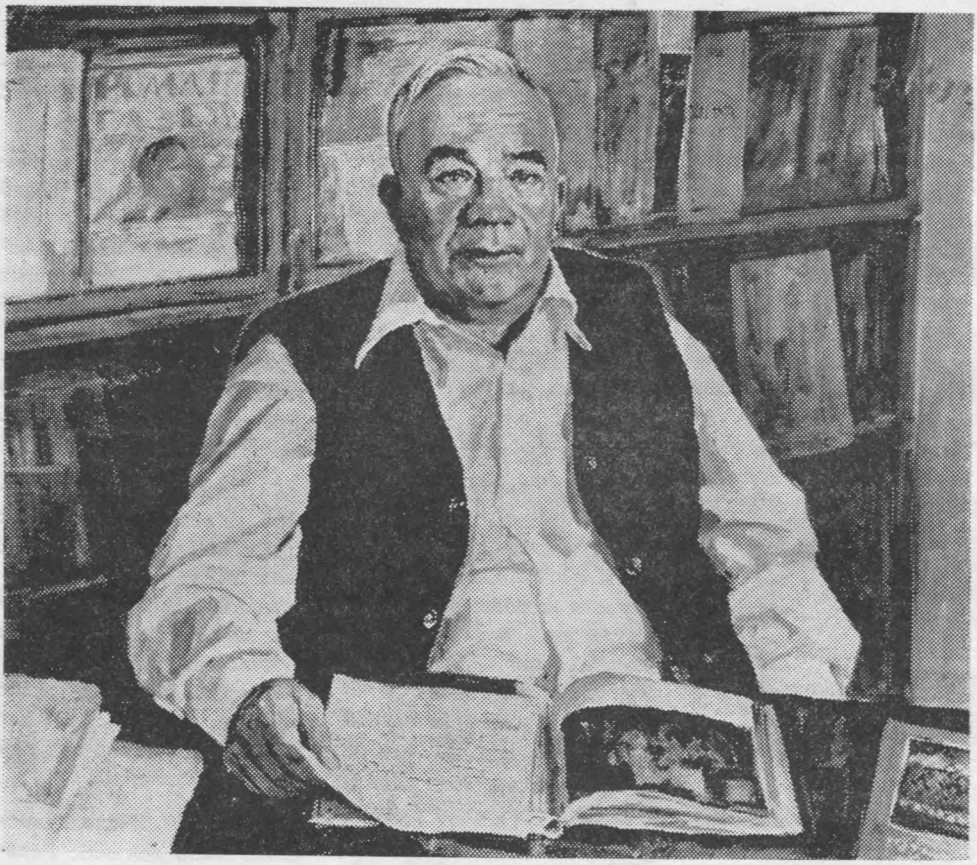
Генерал Калинин аслас олӧмын прӧйдитіс ыджыд туй да пуктіс тӧдчана пай авиация сӧвмӧдӧмӧ.

Александр Ивановичлысь уджсӧ вылӧ донъяліс Рӧдина: сылӧн морӧсын дзирдалӧны уна боевӧй орденъяс,— Ленин орден, кык Боевӧй Краснӧй Знамя орден да мукӧдъяс.

Ӧні А. И. Калинин заслуженнӧй пенсия вылын, олӧ Москваын. Но сійӧ тшӧкыда на волывлӧ ДОСААФ-ӧ, велӧдӧ том лётчикъясӧс.

Кык войнавывса ветеран ӧні тыртӧ кӧкъямысдасӧд ар.

ГЕННАДИЙ ФЕДОРОВЛЫ — СИЗИМДАС АРӦС

Дона Геннадий Александрович!

Став сьӧлӧмсянь чолӧмалам Тіянӧс вылӧ пуктана арлыд — сизимдас арӧс тыртӧмӧн да сиам бур дзоньвидзалун уна-уна вояс кежлӧ на.

Томиник зонмӧн Ті босьтчинныд гижны да со нэм джынйысь дырджык нин зіля уджаланныд коми литератураын, кодӧс сӧвмӧдӧмӧ да нимӧдӧмӧ пуктінныд зэв тӧдчана пай.

Век Ті вӧлінныд олӧм шӧрас, и гижӧдъясныд Тіян петалісны зэв ас кадӧ да ньӧти эз воштыны ассыныс коланлунсӧ. «Сиктса асыв» повестьысь Павел Зонов да «Кыа петігӧн» романысь Домна Каликова сувтӧны миян син водзӧ коми войтырлӧн медся бур быдтасӧн, овны велӧдысьясӧн.

Уна во чӧж Ті, Геннадий Александрович, веськӧдлінныд республикаса гижысь котырлӧн уджӧн да водзмӧстчинныд сы понда, медым коми литература озырмис выль да бур гижӧдъясӧн. И ӧні Ті дугдывтӧг отсаланныд быдтыны том авторъясӧс.

Ыджыд вын да сямлун пуктанныд Ті бӧръя кадӧ, гижанныд «Востым» роман коми йӧзлӧн медводдза поэт И. А. Куратов йылысь. Нимкодя ми лыддим нин романыдлысь воддза юкӧнсӧ.

Пӧся аттьӧалам Тіянӧс, дона Геннадий Александрович, вӧчӧм нин бурсьыныд да кӧсъям, медым и локтан воясыс вайисны Тіянлы долыдлун.

Кузь нэм да бур шуд!

Коми АССР-са писательяс Союзлӧн правление «Войвыв кодзув» журналлӧн редколлегия.

Г. А. Федоровлысь портрет серпасаліс РСФСР-са заслуженнӧй художник Э. Козлов.

Сергей МОРОЗОВ

Крут керӧс йылӧ кайӧм

Геннадий Александрович Федоровӧс ме тӧда важысянь. А стӧчджыка кӧ шуны, кызьӧд вояс помын ми сыкӧд ӧтлаын велӧдчылім Сыктывкарса педтехникумын. Геннадий Федоров велӧдчигас на ассьыс медводдза гижӧдъяссӧ йӧзӧдліс газетъясын да «Ордым» литературнӧй журналын.

Менам тайӧ гижӧдыс — писательлысь олан туйсӧ да творчествосӧ нырвизялӧм. Федоровлӧн творческӧй туйыс кузь да паськыд. Лыддьысьысьлы сьӧлӧм вылас воисны сылӧн «Сиктса асыв», «Бергӧдчис», «Юргӧ вӧр», «Кыа петігӧн», «Трактористка Вася», «Марийка», «Война воясӧ» да уна мукӧд книгаяс. А выль «Повестьяс» сборниксянь ӧвтӧ на свежӧй типографскӧй краскаӧн — Коми книжнӧй издательство книгасӧ лэдзис писательлӧн юбилей кежлӧ.

Сыктывкарса педтехникумын Геннадий Федоров велӧдчис ме серти кык курсӧн вылынджык, но велӧдісны миянӧс ӧти и сійӧ жӧ преподавательяс. Ӧнӧдз на найӧс казьтылам бур, ошкана кывъясӧн, кыдзи математик С. М. Каленикӧс, химик И. В. Поповӧс, литератор Я. А. Горбовскийӧс, музыковед И. В. Оплеснинӧс, А. Ф. Богдановӧс (директор), С. Н. Коноваловӧс (завуч).

А коми кыв да литература велӧдіс Мария Александровна Молодцова, кодлӧн нимыс нэм кежлӧ пырис коми партийнӧй организация историяӧ. Сы йылысь со мый ми лыддям «Очерки истории Коми партийной организации» книгаысь:

«...10 декабря 1918 года в Усть-Сысольске открылся первый уездный съезд (конференция) РКП(б). На съезд прибыло 58 делегатов. В его работе приняли участие представители Северо-Двинского губкома РКП(б), политотдела 6-ой армии и Петроградской организации... В отчетном докладе Усть-Сысольского городского комитета партии, сделанном секретарем горкома РКП(б) М. А. Молодцовой, были подведены итоги шестимесячной работы коммунистов уезда».

А дас во мысти Мария Александровна дыр кад чӧж велӧдіс Сыктывкарса педтехникумын марксизм-ленинизм. Педтехникум помалысьяс пиысь комынӧд воясӧ унаӧн лоины журналистъясӧн, писательясӧн, учёнӧйясӧн, гырысь сӧветскӧй да партийнӧй работникъясӧн.

Паметысь некор оз вун коми литература кузя ӧти урок. Классӧ пырӧ Мария Александровна — латшкӧсінік тушаа, зарни оправа ӧчкиа, киас портфеля, стрӧг, но сэк жӧ мелі чужӧма. Нюммуніг здоровайтчӧ, сэсся заводитӧ урок:

— Талун ми тӧдмасям том авторлӧн ӧти висьтӧн, кодлӧн нимыс «Зыбач». Сійӧс печатайтӧма «Ордым» журналын. Коді авторыс тайӧ висьтыслӧн?

Миян пӧвстын пукалісны унаӧн, кодъяс сьӧлӧмсяньыс радейтісны сӧмын на чужны-быдмыны заводитысь коми литература. Сідз, мекӧд орччӧн пукаліс Дмитрий Конюхов, коді ачыс педтехникумын жӧ велӧдчигӧн лои гижны босьтчысьӧн, а сэсся быдмис писательӧдз. Сійӧ и медводз ӧтветитіс Мария Александровнаӧн сувтӧдӧм юасьӧм вылӧ:

— Тайӧ висьтсӧ гижис Педь Гень.

— Правильнӧ! А тӧданныд-ӧ сійӧс?

Педь Геньӧс, Геннадий Федоровӧс, дерт, ми тӧдім. Сійӧ вӧлі коймӧд курсса студент, а нёльӧд курс помалӧм бӧрын лои учительӧн. Геннадий Федоров вӧлі студентъяслӧн коллективын активнӧй комсомолецӧн. Сійӧ лэдзис ки помысь гижӧм «Би кинь» журнал да стенгазет, а сідз жӧ «Жи-

вая газета», кöні печатайтчисны кывбуръяс, висьтъяс да техникумса олöмысь сценкаяс. Сэк жö ворсіс духöвöй оркестрын кларнет трубаöн, участвуйтіс драмкружокын.

Дерт жö, ми сэки ёна шензим. Кыдзи нö сідзи, Педь Гень, миян техникумса жö студент, а ми, первокурсникъяс, велöдам сылысь гижöдъяс? «Зыбач» висьт, кодöс лыддим классын, ставлы йиджис сьöлöмöдз. Гижöма мича кывйöн, интереснöя сиктса том йöз йылысь.

СНИМОК ВЫЛЫН: И. В. Изъюров, С. М. Морозов, В. В. Поляков, И. А. Осипов да Г. А. Федоров (1935 во).

Тадзи лои первойысь тöдмасьöма Геннадий Федоровкöд, кыдзи гижны босьтчыськöд. Педь Гень псевдонимöн сійö кырымавліс ассьыс медводдза гижöдъяссö, а сэсся комынöд вояс помын тайö модаыс быри, и лыддьысьысьяс водзö вылö кутісны тöдны сійöс подлиннöй ним, вич да овнас.

Геннадий Федоровöс, сылы сизимдас ар тыран воö, ми чествуйтам кыдзи коми проза кузя ыджыд мастерöс, коді творчестволöн крут керöс йылö кыпöдчис эз кокниа. Сійö, кыдзи и уна гырысь, тöдчана роч да муköд национальностя прозаикъяс, ассьыс творческöй вынсö видліс кывбуръяс гижömсянь. Гижис уна лöсьыд, лирическöй да злободневнöй тема вылö кывбуръяс. Сідз, «Ордым» журналлöн 1927 вося медводдза номерын жö Г. Федоровлысь печатайтöма «Вöралысь Конö» кывбур. Тайö лои не сömын медводдза кывбурöн, но и сылöн медводдза печатайтöм гижöдöн.

А сэсся журналлöн пöшти быд номерын Педь Геньлöн печатайтсьöны выль кывбуръяс да висьтъяс, но медсясö кывбуръяс. Поэт ыджыд кыпыдлунöн чуксалö сöветскöй йöзöс кывзысьны шыалысь олömас.

Кыланныд онö ті выль тöдтöм шыяс?
Кывзöй! Кывзöй!
Выль шыяс локтöны, выль шыяс кылöны —
Пармаын олысьяс, кыланныд ті?..
Олömлы выльторъяс мир тырнас сьылöны...
Öзтöны му вылö куслытöм би.

Тадзи Г. Федоров вочис литератураын медводдза воськовъяс. Медбуръяссö сійö чукöртіс да лэдзис 1933 воö «Бергöдчис» книгаын, кытчö пырисны висьтъяс да кывбуръяс.

Геннадий Федоров педтехникум помалöм бöрын недыр уджаліс республикаса детскöй учрежденіеясын, а сэсся локтіс Коми книжнöй издательствоö редакторöн. Институт помалöм бöрын татчö жö уджавны вои и ме. Öтлаын уджалöм, творчество да муса том кад öтвылысь гажаа коллялöм нöшта ёна йитісны да матысмöдісны миянöс öта-мöд дорö. Сійö кадсянь другасьöм миян костын ёнмис воысь воö.

Издательствоын да республиканскöй газетъяслöн редакцияясын сэки öтлаын уджалісны творческöй туй вылö зумыда нин сувтöм уна том коми писатель. Сідз, издательствоса директорöн вöлі Илля Пыстин, а сэні редакторъясöн уджалісны Г. Федоров, П. Доронин, И. Изъюров, В. Латкин да ме. А «Ударник»

журнал да республикансköй газетъяс редакцияясын вöліны И. Осипов, М. Доронин, И. Симаков, П. Щеболкин да П. Попов.

Тайö став писательскöй выныс вöлі ötчукöрын. Наköд пöшти быд лун аддзысьліс Виктор Савин, коді уджаліс сэки гортас аслас гижöдъяс вылын.

Сэки жö республикаса культурнöй олöмын ыджыд событиеöн лоис коми сöветскöй писательяслöн первой конференция, коді чукöртчис 1934 вося апрельын. Конференция вылö волісны и Москваысь тöдса роч писательяс Глеб Алексеев да Иван Мэлчанов.

Конференция вылын национальнöй поэзия йылысь докладöн выступитіс Виктор Алексеевич Савин, коді торйöн пасйис, мый миян коми поэзия лои матынджык олöм дорö, джуждаммис сылöн идейно-художественнöй содержаниеыс.

Ыджыд сёрни вöлі и проза йылысь. Торйöн ёна ошкисны том писатель Геннадий Федоровлысь «Сиктса асыв» повесть. Да и мöд ног эз вермы лоны. Öд сійö лоис коми прозаын медводдза повестьöн, кодöс сиöма коллективизация темалы.

Повестьын главнöй геройыс Павел Зонов, коді заводын öкмыс во уджалöм бöрын воö аслас рöднöй сиктö да ас синнас аддзö кулакъяслысь озырмöмсö, йöзöс нартитömсö. Зонов кияссö пуджömöн босьтчö уджö: котыртö да кыпöдö кулакъяслы паныд тышö гöль войтырöс, нуöдö активнöй агитационнöй удж крестьяна пöвстын. И регыдöн удайтчö сылы весавны кулакъясысь да налы отсасьысьясысь сиктса Сöветлысь исполком, а сэсся и котыртны колхоз.

Павел Зонов коми литератураын выль социальнöй образ, партиялöн да рабочöй класслöн быдтас, коді дорйö сиктын, йöз костын социалистическöй йитöдъяс ёнмöдöм.

«Сиктса асыв» повестькöд менам йитчöма öти казьтылöм, коді вöлі буретш 1934 вося июньын.

Коми издательствоса коллектив шефствуйтіс Зеленецса öти колхоз вылын, коді вöлі Парчег сиктын. Клим Ворошилов нима колхозöн веськöдліс гражданскöй войнаса герой, Краснöй Знамя ордена кавалер Конаков.

И вот ми, шефъяс, Парчег сиктынöсь, коді пукалö Эжва бокса джуджыд-джуджыд керöс йылын. Г. Федоров да ме лэдзим стенгазет, волім школаö, нуöдім колхозникъяскöд беседаяс политика йылысь, международнöй вопросъяс йылысь. А öти рытö чукöртім колхозникъясöс колхоз правлениеö, ыджыд кык судта керкаö да нуöдім литературнöй рыт. Ме лыдди «Сиктса асыв» повестьысь юкönъяс да тöдмöді кывзысьясöс сылöн авторкöд. Пансис интереснöй сёрни, вöліны уна сикас юасьömъяс, автор муртса удитіс вочавидзавны. Меным помнитсьö татшöм кымын юалömъяс.

«Миян Зеленецын кулакъяслöн дукыс нин абу, найöс быттьö роскöн чышкыштісны, а Печораса сиктъясын век на ömöй найö жив-здоровöсь?»

«Уткинлöн ныръс збыльысь утка ныр кодь? Кутшöм сылöн водзö судьбаыс?»

«Мыйла Зоновöс да Машаöс он гötрав? Маша кö мунас Сыктывкарö велöдчыны, Зоновлы сійöс сэсся, кыдзи ассьыс балябöжсö, не аддзывны. Том нывка сэні Зоновысь сё пöв бурджыкъясöс аддзас. Зоновыс ömöй тэныд абу жаль, коді шогсьömысла кулö?»

«Ставыс-ö збыль, мый ті висьталанныд асланыд повестьын?»

Эз веськодьöн коль «Сиктса асыв» сэкся лыддьысьысьöс. Сійöс таво лои выльысь лэдзöма нёльöдысь! «Сиктса асыв»— миян классика.

Комынöд воясö ми, издательствоса уджалысьяс да и карса унджык бокысь воöм служащöйяс, олім частнöй квартираясын. Г. Федоров оліс кар помын, Выльгорт туй бокын. Сійö кык судта крестовка керкаыс, ёна нин пöлыньтчöма, öні на сулалö. Тайö керкаас, улі судтаас, асыввылö видзöдысь öти öшиня торъя комнатаын оліс да уджаліс том писатель. Öти шойччан лунö ме пыри Геннадийöс киноö нуöдны, а сійö пукаліс пызан саяс да листаліс ассьыс «Зелля» пьеса, кодöс торъя книгаöн вöлі лэдзöма куим во сайын нин.

— Выльысь кӧсъян лӧсьӧдны?— юалі ме.

— Ог. Драматургия жанрысь ме некыдз ог вермы торйӧдчыны. Сійӧ кыскӧ менӧ ас бердас, кыдзи вына магнит. Да и сиктса йӧз коронын пьесаяс. Найӧс ми пӧшти некод огӧ гижӧй. А колӧ! Темаяс, сюжетъяс асьныс вӧзйысьӧны.

И збыльысь, Г. Федоров кӧсйӧмсӧ пӧртіс олӧмӧ. Сійӧ петкӧдліс ассьыс мастерство не сӧмын прозаын, но и драматургияын. Сылӧн перӧ улысь петісны сэтшӧм бур пьесаяс, кыдзи «Тиман предгорьеясын» да «Юргӧ парма». Найӧс тӧдса роч писатель А. Глебов вуджӧдіс роч кыв вылӧ да лэдзисны Москваын «Искусство» издательствоын.

Г. Федоров аслас пьесаясын интереснӧя тэчӧ кыдзи социальнӧй, сідзи и бытӧвӧй сюжетъяс, петкӧдлӧ яръюгыд образъяс. Ловъяӧсь, эсканаӧсь «Тиман предгорьеясын» пьесаын сэтшӧм образъяс, кыдзи важся коммунист Волгин, экспедиционнӧй партияса парторг, инженер-геолог Чащин, практикантка Миронова Люба, буровӧй мастер Прохор Кузьмич, радистка Устя Будрика да мукӧдъяс.

Пьесаын гораа юргӧ уджлӧн мотив. Сійӧ ставнас йиджтысьӧма коммунистическӧй пафосӧн.

Г. Федоров комынӧд воясӧ зіля гижӧ и ӧтисорысь заочнӧя велӧдчӧ Горький нима литературнӧй институтын.

Унаӧн талунъя лыддьысьысьяс Г. Федоровӧс тӧдӧны сӧмын кыдзи повестьяслӧн да романъяслӧн авторӧс, но сійӧ перӧ улысь петісны и вель уна очеркъяс. Тайӧ зэв тӧдчанатор, ӧд сылӧн очеркъяс ёсь сюжетаӧсь, петкӧдлӧма интереснӧй да самобытнӧй характеръяс. Та боксянь медся характернӧйджык «Вӧрса конвейер», кодӧс гижӧмаӧсь И. Изъюровкӧд ӧтвылысь.

Г. Федоров нёль во чӧж, Великӧй Отечественнӧй война заводитчытӧдз — «Ударник» журналса ответственнӧй секретарь.

Война торкис став сӧветскӧй йӧзлысь мирнӧй удж. Геннадий Федоров война первой лунъяссянь жӧ лои салдатӧн, кӧть и водзті действительнӧй служба вылын эз вӧв. Веськаліс, кыдз шуасны, медся биа пӧртъяс пиысь ӧтиӧ — Волховскӧй фронт вылӧ. Куим во сайӧ тышкасьӧ фашистъяскӧд, медбӧрын сьӧкыда ранитчӧ да победаыс суӧ нин сійӧс госпитальын.

«Война лунъясӧ» — татшӧм ним улын Г. Федоров гижис да йӧзӧдіс 1952 воӧ война кад йылысь книга. Сӧветскӧй народлӧн морально-политическӧй крепыд ӧтувъялун — татшӧм главнӧй идеяыс книгалӧн. Повестьса герой — коми салдат Павел Хатанзейский олӧмсӧ жалиттӧг дорйӧ Родинаӧс. Татшӧмъясыс вӧліны унаӧн. Тырмымӧн казьтыштны, коми народ ас пӧвстсьыс сетіс Сӧветскӧй Союзса дас квайт Геройӧс.

Ветымынӧд воясӧ Геннадий Федоровлӧн чужис медся ыджыд гижӧдыс — «Кыа петігӧн» роман, коді паськыда лои тӧдса коми да роч лыддьысьысьяслы. Романсӧ сиӧма историко-революционнӧй тематикалы, сэні петкӧдлыссьӧ империалистическӧй война, Октябрьскӧй революция да гражданскӧй война.

«Кыа петігӧн» романын центральнӧй образыс Домна Каликова — коми народ пӧвстысь петӧм легендарнӧй героиня.

Домна чужліс да быдмис Выльгортын. Революция водзвылын уджавліс Петроградын, Ярославльын да Архангельскын. 1918 воын бӧр воӧ Коми крайӧ. 1919 воын Домна Каликова пырӧ коммунистическӧй партияса членӧ да добровольнӧ вӧзйысьӧ красноармеецъяслӧн отрядӧ. Ваня[1] активнӧя тышкасьӧ белӧйяслы паныд.

Белӧй бандитъяс 23 арӧса том нылӧс зверскӧя виисны 1919 вося декабрын. 1920 вося март тӧлысьын разведчиклысь шойсӧ вайисны Усть-Сысольскӧ да дзебисны-гуалісны ыджыд почестьясӧн. Ӧні Сыктывкарын, Заводская нима улича вылын, горвоенкоматкӧд орччӧн, коми народлӧн гражданскӧй война воясса героиня Домна Федоровна Каликовалӧн кыпӧдчӧ монумент, коді нэмъ-

[1] Домна Каликоваӧс отрядас шулісны Ваняӧн.

яс чӧж кутас нимӧдны героинялысь подвигсӧ.

Коми писательяс пиысь медводз Домна Каликова йылысь кывбур («Дона гу вылын») гижис Виктор Савин 1921 воын да печатайтіс «Зырянская жизнь» газетын.

Гу водзын ёнджыка сьӧлӧмъяс
ӧзйӧны,
Тэ вӧсна водзӧсъяс мынтыны
кӧсъям ми.
Бур аньӧй, кылан?

Драматургъяс Н. Дьяконов да С. Ермолин «Домна Каликова» пьеса гижисны 1944 воын. Та вылӧ видзӧдтӧг, Г. Федоров ас ногыс восьтіс Домнаӧс, петкӧдліс героинялысь не сӧмын биографиясӧ, но и дзоньнас коми народлысь революциялань писькӧдчӧм да революцияын участвуйтӧм.

Писатель дас во чӧж уджаліс роман вылын. Сылы уна ковмис корсьысьны архивъясысь, аддзӧдчывны да бура тӧдмасьны сійӧ йӧзыскӧд, кодъяс участвуйтісны романын петкӧдлӧм событиеясын.

Ыджыд исследовательскӧй уджтӧг писатель эз эскӧ вермы тырбура серпасавны сійӧ историческӧй кадсӧ, сэкся обстановкасӧ, коді формируйтіс Домналысь коммунистическӧй видзӧдлассӧ.

Г. Федоровлӧн олӧмын ыджыд событиеясӧн лоины 1938 воын Сӧветскӧй Союзса писательяс Союзса членӧ примитӧм да 1946-ӧд воын Коммунистическӧй партияса членлысь билет пӧлучитӧм. Геннадий Александрович уна во чӧж веськӧдліс Коми писательскӧй организацияӧн, тайӧ кывкутана удж вылас петкӧдліс асьсӧ сяма организаторӧн, быдтіс да воспитайтіс выль писательскӧй кадръяс, кыпӧдіс писательскӧй организациялысь авторитет.

Геннадий Александрович ӧні заслуженнӧй пенсия вылын, но сійӧ оз на кыккирудз пукав, водзӧ уджалӧ тыр вынӧн. Таво йӧзӧдіс «Войвыв кодзув» журналын коми художественнӧй кыв да литературалы подув пуктысь Иван Алексеевич Куратовлӧн олӧм да творчество йылысь «Востым» роман.

Г. Федоровлӧн морӧс вылын — уна правительственнӧй награда воюйтӧмысь да самоотверженнӧя уджалӧмысь. Сійӧ — Куратовскӧй премияа лауреат, культура кузя Коми АССР-са заслуженнӧй деятель.

И сідз, Геннадий Александровичлы уна ни этша — сизимдас!

Сиам жӧ миян ыджыд ёртлы лоны томӧн да вынаӧн уна, уна вояс чӧж!

Александр МАТЮШКИН-
ГЕРКЕ

Серамбана гижӧдъяс

ЁРТЪЯС

Андрей Петрович Мыров лӧсьӧдіс нин пызан вылӧ сёян-юан нуръясьыштны, и сэки кодкӧ триньӧбтіс ӧдзӧс сайын. Тайӧ вӧлӧма медбур ёртыс, Моськин Опонь.

— Кывзы, другӧ, збыль-ӧ висьталӧны тэ йылысь, быттьӧкӧ курыдсӧ кӧсъян вунӧдны?— пыригмозыс серӧктыштіс Моськин.

Мыров кыв шутӧг вайис нӧшта тасьті-пань, перйис холодильникысь «Экстра» да «Красное». Сэсся шуис:

— Тырмас тэа-меалы юныд. Дзоньвидзалуныд, вокӧ, меддона.

— Колӧ эськӧ и эм дугдынысӧ да,— сьӧлӧмсянь жӧ шуис Моськин.— Коді сӧмын со тайӧясӧс чужтӧма-думыштӧма-а?

Андрей Петрович тэрмасьтӧг кисьталіс еджыд дозйысь стӧканъясӧ, мичаа вундаліс маринуйтӧм ӧгуреч.

Моськин медводдзаӧн пуктіс здукӧн тыртӧммӧм стӧкансӧ, тешкодя вежыньтіс вомсӧ, синъясыс кутісны кодзлавны то сулея вылас, то кӧзяин вылӧ.

— Нарзан,— ошкыштіс Мыров.— Зарава кодь. Зводермӧдӧ морттӧ.

Афанасий кыв шутӧг кватитчис гӧрд доз дінӧ.

— Юышт, кажитчас,— Андрей Петрович матыстыштіс ёртыслы стӧкансӧ.— Сок. Вишняысь.

— Ачыд ю...— лӧня шуис Моськин, видзӧдліс пызан вылас, кыскыштіс нырнас.— Этатшӧм закуска воши! Этикеткаяссӧ нӧ мый могысь ӧшлін, ерӧмакань?! Нарзанъяс да сокъяс вылас?

— Кыдз тэд шуны, Опонасей,— ышловзис Мыров,— ог вермы ме... ӧтпырйӧн орӧдчыны. Мед кӧть нин казытылӧмыс кольӧ...

Мыров кисьтіс стӧканӧ нарзан, молодеч моз апыштіс сынӧдсӧ, гыкнитіс... и заводитіс няръявны сёян.

АДДЗЫСЬЛӦМ

Ӧти асылӧ садьми, видзӧдлі ӧшиньӧд и садьтӧг повзи: менам дача дорын, кильчӧ бокын, сулалӧ аддзывлытӧм на машина, дзик блюд кодь, кыдз меным кажитчис. Сэтысь петӧ шӧр арлыда, чемодана мужичӧй. Бритчытӧм, мудз чужӧма. Сулалыштіс, сэсся шыбитіс чемодансӧ кильчӧ вылӧ, кытшовтіс гоз-мӧдысь блюд гӧгӧрыс, мыйлакӧ чужйис сэтчӧ да ёрччыштіс тӧдтӧм кывъясӧн.

Менам сьӧлӧмӧй лэччис коклябӧрӧдз.

«Космосысь гӧсть!— вирдыштіс юрын.— Ӧні кутас тӧдмасьны, а менам гӧтырӧй удж вылын и весиг джодж чышкытӧм».

Зэв ӧдйӧ дӧрӧмаси, ӧтпыр койышті пызан вылысь ковтӧмторъяс, петі паныд...

— Биттэ, плиз, пӧжалуйста, пырӧй, амиго,— ӧдзӧс вылӧ индӧмӧн заводиті копрасьны ме.

Гӧсть сюся видзӧдліс меным синъясӧ да пырис.

— Буль буль? Ам ам?— юалі ме полӧмпырысь да инді вом вылӧ.

— Амамбульбуль,— шыасис космосса, и меным лои сэтшӧм долыд! Здукӧн лӧсьӧді и юны, и сёйны.

— Кыдзи сэні тіян олӧм-вылӧм?— сынӧдӧ индӧмӧн юалі ме.

Гӧсть тэрыба юис румка, ышловзис, сьӧкыда ӧвтыштіс кинас.

Ме эг кут дӧзмӧдчыны. Коймӧд румка бӧрын космоссалы кажитчис хрустальнӧй вазаным, дыр видлаліс да ошкана петкӧдліс певсӧ.

— Стеклӧ,— гӧгӧрвоӧді ме.— Дзынь. Бум. Трах...

— Вай!— друг шуис тӧдтӧм.

— Босьтӧй, босьтӧй,— радлі ме.— Презент. Мишурса сувенир.

Гӧсть дзебис вазаӧс чемоданас. Сэтчӧ жӧ иналіс мича фужеръяс, дас кык фарфор тӧрелка японскӧй сервизысь. Думыштіс — и зептас сюйис джынъялӧм дозйӧс.

— Колльӧдны оз ков!— ясыда да надзӧн шуӧм бӧрын, петіс.

Ывлаын мыйкӧ ургыштіс, а ещӧ здук мысти некод нин некӧн эз тыдав.

Рытнас менӧ чорыда топӧдіс гӧтыр, звӧнитіс милицияӧ, меным ковмис висьтасьны космосса йылысь да сылӧн лэбалан машина йылысь.

Мӧд асывнас воліс участкӧвӧй: «Сідзкӧ, татчӧ тшӧтш пыраліс?»

— Воліс, воліс, дзик тӧдтӧм, лэбалан блюд вылын.

— Тӧдам. Ӧні оз нин лэбав. Шойччыштас некымын во. А вошӧмторъяснытӧ верманныд босьтны отделениеысь.

МЕДВОДДЗА ВИСЬТ

Щӧтӧвод Симпелев гижис висьт. Нимсӧ сетіс висьтыслы «Сальдо». Думсьыс кыпӧдіс сэні уна пӧлӧс чувство: ӧтилаын — лӧглун, мӧдлаын — лӧг серам, коймӧдлаын — гажа теш, ставсӧ, мый овлӧ мортлӧн олӧмас.

Симпелев ньӧти эз падъяв аслас литературнӧй талантын. Ӧд сы гӧгӧр олӧны кодъяс! Орчча патераас, веськыдвылас, оліс писатель (овыс сьӧкыд сӧмын, некыдз он велав!); шуйгавылас — том драматург; вылынджык — дзор профессор, кодлӧн кадыс вӧлі тырмымӧн и ӧні гижис казьтылӧмъяс.

Симпелев медвойдӧр шуис тӧлкуйтыштны гижӧд йывсьыс писательыскӧд.

— М-да... М-да... Тшупӧй тӧд вылад татшӧмтор,— писательыд ланьтліс да, папироссӧ кыскыштӧм бӧрын, лэдзис чӧскыд тшын,— лӧг серамтӧ оз быдӧн куж петкӧдлыны, мед сійӧн ноксьӧны ыджыдджык йӧз, а ми тіянкӧд кодъяс?— заводитысь писательяс. Петкӧдлӧй гажа серам! Теш! Сійӧ тіян артмӧ. Ен могысь, босьтӧй эсійӧс гижӧдсьыд... канава кодъян машина йывсьыс... ставнас!

Симпелев прамӧя чинтіс лӧг серама местатӧ да шыӧдчис шуйга сусед дорас.

Драматург вӧлі кыпыд руа.

— М-да... М-да... Ме век быдӧнлы шуа — литератураӧ колӧ пырны клеткаӧ моз, кыдзи дрессировщик левъяс дорӧ. Нинӧм ковтӧмыс! А тіян — быдлаын этійӧ... Ме сёрнита ирония йылысь. Да, да! Кольӧй тешсӧ, мед олӧ. Сійӧ мем кажитчӧ. Уджыштны кӧ неуна та вылын — лоӧ зэв бур.

Симпелев бара чуктӧдіс бура ыджыд гижӧдтор, выль пӧв гижис коляссӧ да кайис профессор дорӧ.

— Кывзӧй менӧ, том ёрт. Меным сизимдас сайӧ, мыйкӧ да уна-ӧ кӧ аддзылі нин. Кӧсъя юксьыштны аслам тӧдӧмлунъясӧн, опытӧн. Гижӧй ас нимсяньыд, тайӧ бурджык. «Сальдо» нимтӧ вежӧй, тайӧ нинӧмла. И чинтыштӧй теш петкӧдлан местаяссӧ. Ми жӧ олӧма йӧз!

Мӧд луннас Симпелев вайис редакторлы дзоля гижӧдтор. А коймӧднас сы дорӧ локтісны месткомса председатель Чижов да редакторыс.

— Мыйла нӧ тэ, другӧ, водзвыв чӧв олін?— Чижов чуньяснас таркӧдыштіс гартыштӧм бумагасӧ, кӧні вӧлі висьтыс (Симпелев тӧдіс ассьыс уджсӧ).— Но нинӧм, нинӧм. Отсыштам.

Висьтыслӧн медводдза лист бок вылас, пельӧсас, гӧрдӧн вӧлі гижӧма: «Симпелев ёртлысь шыӧдчӧмсӧ видлалӧм бӧрын, кӧні сійӧ норасьӧ судзсьытӧм олӧм вылӧ, профсоюзнӧй комитет шуис: могмӧдны сылысь корӧмсӧ да сетны кызь вит шайт».

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ

— Кык тумбаа пызан, инвентар номерыс 325,— заводитіс лыддьӧдлыны главбух.— Сулалӧ Петр Петрович кабинетын. Кутшӧм индӧдмӧвпъяс та йылысь?

— Спишитны,— дышпырысь шыасис Петр Петрович.— Некытчӧ туйтӧм лои. Полируйтӧма вывті, киыд вильдӧ, бумага оз кутчысь. Кулакӧн зымган — чернила дозйыд усьӧ.

— Тырыйӧ сӧглас тіянкӧд, Петр Петрович,— юрнас довкнитіс главбух,— татшӧм пызан саяд уна он уджав. Сылы местаыс абу тані, мӧдлаын... позьӧ дача вылӧ. Ме эськӧ эг ӧткажитчы, менам ӧти оз тырмы жӧ-а.

— Бур,— шуыштіс директор. — Босьтӧй сійӧс, мед оз дӧзмӧд водзӧ вылӧ. Но, а мый водзӧ?

— «Радуга» телевизор. Уна рӧма. Номерыс 297.

— Оз ломзьы,— содтіс главнӧй энергетик.— Предохранительыс сотчӧма.

— Но и мый?

— Сыын и помкаыс. Шы ни серпас, нинӧм абу. Кока ящик. Пызан пыдди оз жӧ туй.

— Пызан миян эм нин. Телевизорсӧ спишитӧй. Кабинет ог кутӧ тыртны.

— Бур, — кывкӧрталіс директор.— Ме сійӧс козьнала пилы. Радиокружокӧ ветлӧ жӧ-а. Водзӧ.

— Пианино. «Гӧрд Октябрь» фабрикалӧн. Инвентар номер 24.

— Жугалӧма жӧ,— шыасис коджкӧ пельӧссяньыс. — Ӧти струна орӧма, стӧч шӧрсаыс. Нинӧм ворсны он вермы.

— Да и некодлы,— содтіс Петр Петрович.— Менам гӧтыр коркӧ музыкальнӧй школа помавлӧма. Ныв ворсӧ и. Ме и думайта, колӧ сійӧс... этійӧ...

— Спишитны!— ӧтпырйысьӧн ызӧбтісны пукалысьяс.

— Мед лоӧ сідз,— главбух пасйис книгаас.— Таköд гӧгӧрвоана. Медбӧръятор колӧ решитны, ог и тӧд кыдзи. Миян коли сьӧмтор, прамӧй уна. Видзтӧм лои. Колӧ мыйкӧ ньӧбны, мед оз вош.

— Телевизор ньӧбам!— шыасисны пукалысьяс.— Пажын кадӧ мультфильм видзӧдам!

— Пианиноыд оз мешайтчы,— содтіс директор.— Самодеятельность лӧсьӧдам! Мыйта сямлунаыс миян уджалӧ!

— Выль пызан Петр Петровичлы,— гораа шыасис главбух. Тӧрыт вайисны выльясӧс. Полируйтӧмсӧ али прӧстӧйсӧ, Петр Петрович?

— Дерт, полируйтӧмсӧ, — тшупыштіс кӧзяин,— ми корысьяс ли мый, ог вермӧй мича кӧлуй судзӧдны?! Ӧні пӧ, кывлі ме, бурджыка нин полируйтӧны.

Владимир КРАСНОПЕРОВ

ӦТИ ПОВЕСТЬ ЙЫЛЫСЬ

Великӧй Октябрьскӧй социалистическӧй революция бӧрын парма весьтӧ петіс шудлунлӧн шонді. Қыптісны выль каръяс, енэжланьнюжӧдчисны буровӧй вышкаяс, рельсъяс кузя грымакывны кутісны поездъяс. Миян республикаса зіль уджалысь войтыр йылысь и гижӧ аслас кывбуръясын, висьтъясын, повестьясын да романъясын Геннадий Юшков. И кӧть коді эськӧ эз вӧв сылӧн геройыс: Вуктылса зон, либӧ Вилядь сиктса ань, либӧ совхознӧй конюк...— найӧ абу ӧткодьӧсь, мыйӧнкӧ да торъялӧны ӧта-мӧдсьыныс, но ӧтлаӧдӧ найӧс удж. Г. Юшковлӧн эм ӧти четверостишие «Олӧм — удж». Қутшӧма лӧсялӧны тайӧ кывъясыс орччӧнсӧ. Лыддян писательлысь повестьяссӧ и аддзысян пӧстӧй йӧзкӧд, кодъяс эз вӧчны кутшӧмкӧ подвиг, абу ыджыд грамотаӧсь, но на дорӧ кыптӧ пыдди пуктӧм, эскан налы.

Юшковлӧн положительнӧй геройясыс восьса сьӧлӧмаӧсь, сӧстӧм лолаӧсь. Найӧ медэтша тӧждысьӧны ас вӧснаыс. Сэтшӧмъяс, кыдзи «Пияна ош» повестьысь Микулай, тӧждысьӧны и поколение вӧсна, коді воас миян бӧрын нин. Оз горшлун вӧсна вӧчны найӧ поступокъяссӧ, а мӧдарӧ, зэв этша корӧны водзӧс.

Юшковлӧн книгаясын йӧзлӧн уджысь кындзи петкӧдлӧма ыджыд радейтӧм ас рӧднӧй му дорӧ, Коми му дорӧ, войвыв природа дорӧ, кӧні кузь тӧв бӧрын дзоридзьяс зэв виччысянаӧсь, кӧні кузь югыд войяс, быд «коми морт шуда аслас пармаын сідзи жӧ, кыдзи и бать-мам керкаын». Ас чужан му дорӧ радейтӧмыс чуксасьӧ став ыджыд Отчизна дорӧ радейтӧмкӧд. Тайӧ радейтӧмыс збыльмӧ уджын.

Биа нелямынӧд воясӧ Коми республика ыстіс медбур пиянсӧ фронт вылӧ, унаӧн эз кольны ловиӧн, но нэм кежлӧ колисны йӧз паметьӧ. «Югыд вой, кӧка вой» повестьын автор висьталӧ салдат Воронин йылысь, коді муніс фашистскӧй плен пыр, но колис вернӧйӧн присягалы. Великӧй Отечественнӧй война тема Юшков творчествоын оз босьт медбӧръя места, ме бергӧдчыла на та дорӧ, кор кута сёрнитны «Воййыв турун еджыд дзоридзьяса» повесть йылысь.

«Воййыв турун еджыд дзоридзьяса» — неыджыд повесть, но сэтчӧ тӧрӧма зэв унатор: пӧстӧй коми мортлӧн интересной судьба, сылӧн олӧмыс муніс историяын сэтшӧм тӧдчана кадӧ, кыдзи сиктын коллективизация, социалистическӧй деревнялӧн быдмӧм да сӧвмӧм, война, войнабӧрса мирнӧй олӧм. Ставыс тайӧ орлытӧг йитчӧма Александрлӧн личнӧй олӧмкӧд, кодлысь овсӧ ми огӧ тӧдӧй, но тайӧ абу и зэв колана. Ӧтнас ли сійӧ муніс татшӧм туйсӧ миян олӧмӧдз!

Произведениеыслӧн тэчасногыс зэв аслыспӧлӧс, кӧні кык кад лыддьысьӧны ӧти кадӧ: вой, кор Александр шуис кыйӧдны кӧинӧс, и быдса олӧм, код йылысь висьталӧ сылӧн паметьыс тайӧ помасьлытӧм войын, засадаын. Зэв кужӧмӧн йитӧма тайӧ кык висьталӧмсӧ — кӧин синъясын Александр аддзӧ тӧдса морт синъяс Степан Гнеушевлысь, кодӧс кулачитлісны и код ныв вылӧ сійӧ гӧтрасис. И со, миян водзын Александрлӧн челядьдырся серпасъяс, Марина Гнеушеваӧд первой тӧдмасьӧм. Марина дорӧ муслун йылысь висьтын ми тӧдмалам и Александрлӧн олӧмын сьӧкыдлунъяс йылысь, югыд радлунъяс йылысь.

Тані абу некутшӧм проблемаяс: Юшков петкӧдліс пӧстӧй уджач зонмӧс, кодысь быдмис настоящӧй морт. Некор и некодлы сійӧ эз вӧчлы лёктор, и нинӧмысь сылы вӧлі каитчынысӧ да мыждыны асьсӧ. И весиг сэк, кор сійӧ ӧтнас уськӧдчӧ кулакъясӧн посёлокса куим зон вылӧ, сійӧ оз косясь — сійӧ дорйӧ ассыс радейтӧмсӧ.

И тайӧ медводдза любовыс Александрлӧн нэмсӧ ыпъяліс яръюгыд биӧн сійӧ сьӧлӧмын.

И со сійӧ, олӧма морт нин, чукӧртіс еджыд дзоридзьяса воййыв турунъясысь букет, йӧз кост приметаяс серти коді вайӧ йӧзлы шуд. Александр козьналӧ сійӧс гӧтырыслы, быттьӧ медводдзаысь козьналӧ, быттьӧ помасьлытӧм томлуныс йӧлӧгаӧн шыасьӧ налӧн радейтӧм вылӧ.

Но ӧдвакӧ писатель мӧвпаліс гижны идеальнӧй портрет, кажитчӧ, мыйсюрӧ сійӧ пӧщайтіс сылы. И пӧщайтны колӧ кужны!— кӧть сыысь, мый со пукалӧ ӧні Александр лэбулын и мӧвпалӧ колхозса стада йылысь, а бокас ёнтӧ 30 восайся рана. И некыдз оз вермы сійӧ эновтны уджсӧ, мунны шойччыны, ӧд став олӧмыс сылӧн вӧлі йитчӧма сыкӧд. Ӧкмыс арӧссянь сійӧ пастукалӧ, сизим класс помалӧм бӧрын кольччӧ рӧднӧй колхозӧ. Қӧть и авторыс оз донъяв сылысь уджсӧ, эскан, мый Александр уджаліс бура: сійӧ вына, уджысь оз пов, быд-

тор вайӧдліс помӧдз. А кыдзи ковмис ставыс тайӧ фронт вылын!...

Война аслас чорыд бордъяснас инмӧдчис и ылысса коми деревняясӧдз. Эз коль бокӧ и Александрлысь керкасӧ, усис батьыс и ачыс рана новлӧдлӧ.

Зэв сьӧкыда ранитчис Александр фронт вылын, но колис ловъя, бара сувтіс стройӧ, вӧчис ставсӧ, мый вермис, мед ӧдйӧджык вӧтлыны фашистъяслысь ордасӧ. Эз орденъяс вӧсна тышкась Александр, а Рӧдина вӧсна, ылысса да рӧдной парма вӧсна, тылын кольӧмаяс вӧсна, Миша пи вӧснаыс, кодӧс аддзас сійӧ Победа бӧрын.

И со дыр виччысяна, зэв кузь туя Победа. Локтіс Александр гортас, аслас семья дорас, уджавны и овны дзебсясьтӧг, кыдзи велӧдліс сійӧс батьыс и кӧсйысис ачыс, таӧ жӧ сійӧ кутас велӧдны ассьыс писӧ.

Ме тӧда татшӧм йӧзсӧ, но сӧмын ӧні на мӧвпыштi, мый миян велалӧма, быттьӧ сідзи и колӧ, кор миянкӧд орччӧн олӧны да уджалӧны да тӧждысьӧны найӧ миян вӧсна.

«Воййыв турун еджыд дзӧридзьяса» повестьын абу уна геройӧс сетӧма, но ставыс найӧ зэв интереснӧйӧсь. Пример вылӧ, Степан Гнеушев, код йылысь позьӧ сёрнитны помтӧг. Некымынысь ми панядасьлам сыкӧд. Со сійӧ зэв скӧр, страшнӧй, чужанінысь вӧтлӧмаяс пӧвстын.

Мӧдысь аддзам сійӧс, кор Александр кӧсйӧ гӧтрасьны Гнеушев ныв вылӧ. Лыддям и мӧвпалам: «Оз, оз сет — ёна нин скӧр». А сійӧ, — чуйман, — сразу кӧсйысис, сӧмын мед сы ордын олӧны. Воссьӧ Степанлӧн пытшкӧсыс: овмӧс лӧсьӧдӧ и Александрын медводз аддзӧ отсасьысьӧс, бӧрынджык зятьӧс. Гораа нинӧм оз шу, а видзӧдліс гӧгӧрбок Александрӧс и шуис:

— Гӧтрасьӧй. Кысь бурджыксӧ — зон тэ здоровӧй, уджач...

Гнеушев абу кулак — став озырлунсӧ сійӧ нажӧвитіс ас удж помысь, вит пыдди нырӧ-уджалӧ. Но сійӧ характерын лёкыс: мератӧг кыскӧ ставсӧ гортас. Сы вӧсна и колхозӧ эз пыр, пыр думайтіс, кыдз сійӧ — уджавны коллективын? Кыдз сійӧ — юкны кодкӧдкӧ урожай?

Гнеушев — ён, асныра, ас вын вылӧ эскысь. Пуктіс ас водзас мог — овны бурджыка мукӧдсьыс. Да эз артмы сылӧн. Повесть помас ми аддзам сійӧс и мӧвпавсьӧ: «Да, Степан, абу нин тай сэтшӧм, кутшӧм вӧлін». Эз вермы сійӧ ӧти кокӧ восьлавны миян олӧмкӧд, миян кадкӧд. Воясыс разӧдӧмаӧсь сылысь вынсӧ, тшӧктӧ жалитны асьсӧ. Сьӧкыд сылы, оз кокни олӧм понда кӧсйы вузавны стрӧйбасӧ, кодӧс дыр видзис, но... Овмӧдчас эськӧ йӧз ногыс, но кутӧ таысь сылӧн философияыс: не сетчыны, помӧдз не петкӧдлыны ассьыс слаблунсӧ. Оз веськӧдчы выль олан туй вылӧ. Таын сійӧ абу прав, но мыжа-ӧ? Поколениеясӧн, сӧмын ас вылас надеяӧн, найӧ нуӧдісны ӧтка олӧм. А тані колӧ сувтлыны дзик мӧд пӧлӧс, некодӧн мунлытӧм туй вылӧ. Ӧти морт олан нэмыс Гнеушевлы эз тырмы, медым гӧгӧрвоны, мый выль туйыс мортногаджык, веськыджык. Сэтшӧм морт сійӧ, и абу некутшӧм классӧвӧй враг, ӧд сійӧ жӧ, Степан Гнеушев, гражданскӧй вылын вирсӧ кисьтіс Сӧветскӧй власть вӧсна, орден эм. А Отечественнӧй дырйи ачыс асьсӧ «кулачитіс»: ставсӧ, мый нажӧвитліс, сетіс страна доръян фондӧ.

Сы бӧрын и ветліс ассьыс чужан мусӧ видлыны, но локтіс сэтысь надея воштӧмӧн — сэні тшӧтш жӧ выль, сылы гӧгӧрвотӧм олӧм.

Кувсис Гнеушев видзчысьтӧг, вӧйис водз арся вӧсни йи улӧ и кынмис. Эз пӧста ковмы авторлы висьтавны та йылысь медбӧръя лист бокас: выль олӧмыс, кадыс нуӧ йӧзсӧ выль уджӧ, выль событиеясӧ, а гнеушевъяс кынмӧны йиӧ, налысь вынсӧ да олӧмсӧ сувтӧдӧма.

Кӧсъя сёрнитыштны Юшковлӧн гижанног йылысь.

Кывйыс гӧгӧрвоана, кокни. Авторыс кужӧ диалогъяс пыр петкӧдлыны характерсӧ. Со Александр. Сёрнитӧ сійӧ этша, медводз мӧвпыштас куимысь, сэсся вӧлись висьталас. Гашкӧ, оз пыр сідзи, кыдзи виччысян, но мӧвпалӧ. Маринакӧд сёрниын: «Вай гӧтрасям» и ставыс. Кывъяс оз сюрны, висьталӧны ставсӧ чувствояс.

А Гнеушев мӧд пӧлӧс, сёрнитӧ уна и эскӧдана. Кӧть и абу прав сійӧ, но венны сійӧс он вермы, ассьыс нуӧдӧ. Сійӧ сёрнитӧ йӧзкостса сёрниӧн, тшӧкыда панядасьлӧны поговоркаяс, пословицаяс.

Выль олӧм чужӧм — ён, вына — оз вермы кольны бокӧ, казявтӧмӧн, оз вермы не вӧрзьӧдны сьӧлӧмъяс. Выль олӧмлысь чужӧмсӧ да сӧвмӧмсӧ кужӧмӧн петкӧдлӧ аслас гижӧдъясын талантливӧй коми поэт да прозаик Геннадий Юшков.

Техн. редактор *И. Оплеснин.*

Адрес редакции: 167610 г. Сыктывкар, Дом печати, комн. 26.

Телефоны редакции: 2-47-52 (редактор), 2-51-52 (отв. секретарь).

Сдано в набор 23/VII-79 г. Подп. к печати 9/VIII-79 г. 70×108 1/16. Печ. лист. 4+0,25 п. л. вклейка. Приведенных печ. листов 5,6. Тираж 6063 экз. Ц01992. Заказ № 4950. Цена 20 коп.

г. Сыктывкар, Республиканская типография Управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров Коми АССР.

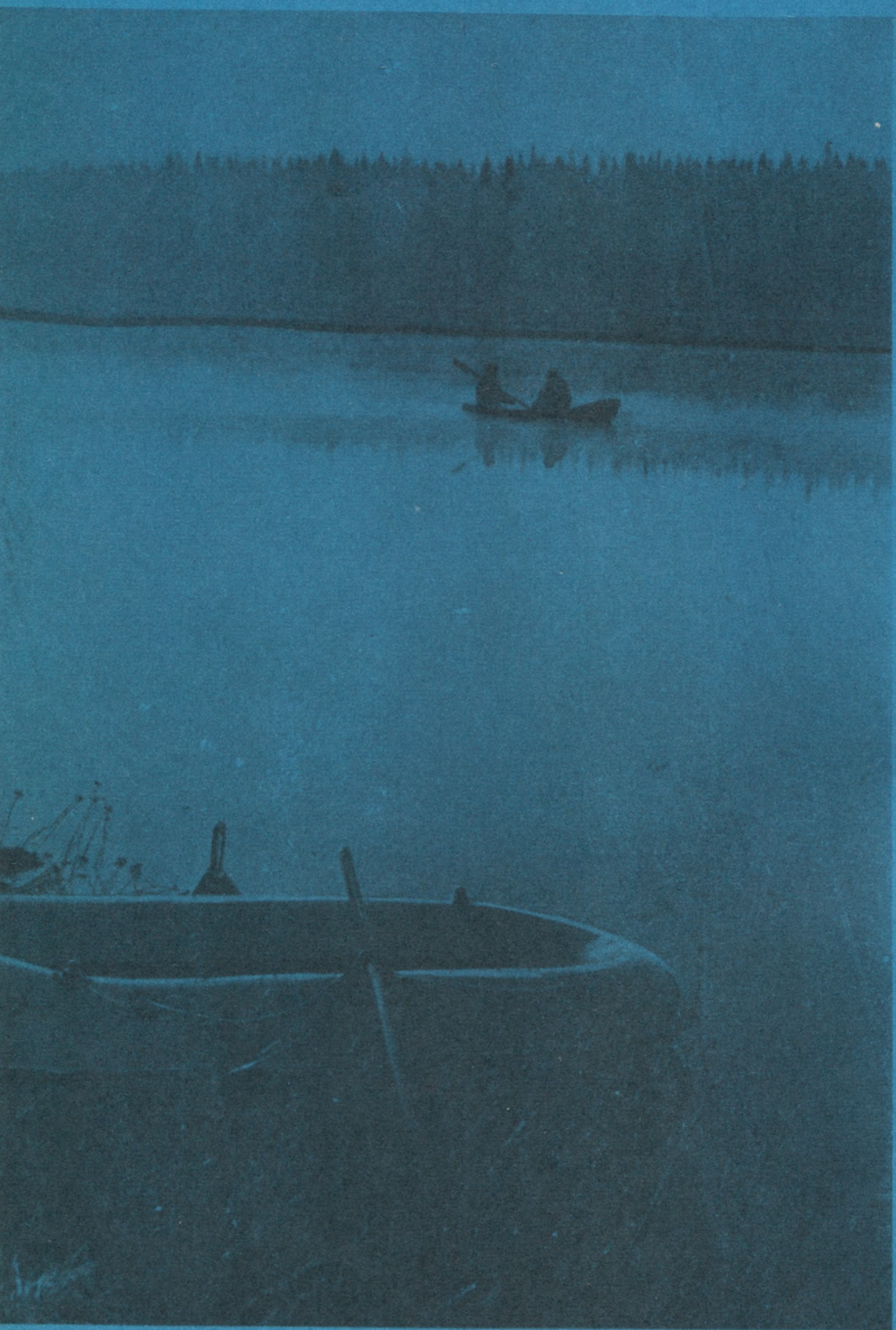

Кыпӧдчӧ.

Снимайтіс В. Ячменев.

20 көп.

Индекс 73069

Гожея лӧнь рыт.

Снимайтіс В. Вещицкий.